Аслă Çĕнтерÿ 70 çул тултариччен – 14 кун

ХЫПАР

Анне, аппа та йăмăк, мăшăр... Эсир пуртан кил-çуртăм ăшă

Чăваш ХĔРАРĂМĔ

1997 çулхи январĕн 30-мĕшĕнче тухма пуçланă

15(885) №, 2015, апрель/ака, 25

Хакĕ ирĕклĕ. 16+

Хаçата электронлă адреспа та çыру çырма пултаратăр: zuwxeraram@mail.ru.

Саламлатăп!

Хаклă ентешĕмсем!

Сире Чăваш чĕлхин кунĕ ячĕпе саламлатăп! Эпир чăваш халăхĕн культурăн чаплă ĕçченĕ тата вĕрентекенĕ Иван Яковлевич Яковлев çуралнă кун çуллен паллă тăвакан çак уявăн пире пурне те пĕтĕçтерекен пĕлтерĕшĕ пысăк.

Чăваш Енре 2015 çула Константин Ивановăн, илемлĕ чăваш литературин никĕслевçин çулталăкĕ тесе пĕлтернĕ. Çак йышăну обществăна тăван чĕлхене тата литературăна упраса хăварас ыйтусем тĕлĕшпе тимлĕ пулмашкăн пулăшма тивĕç. Иван Яковлевич Яковлев каланă пек: "Халăх шухăшлавĕ, тĕнчекурăмĕ унăн тăван чĕлхинче палăрать, çавăнпа та тăван чĕлхесĕр ăнаçлă çутĕçĕ те пулма пултараймасть".

Чăваш чĕлхине упраса пирĕн культура, чĕлхе ăруран ăрăва куçса пырассине тивĕçтермелле. Çакăнпа пĕрлех çамрăксене тăван чĕлхене кăна мар, ытти халăх чĕлхисемпе йăлисене хисеплеме те вĕрентмелле, обществăра ăс-хакăлпа кăмăлсипете çирĕплетме пулăшмалла.

Тăван чĕлхене пуянлатакан, унпа усă курассине анлăлатакан лингвистсене, чĕлхеçĕсене, чĕлхе вĕрентекенĕсене, литераторсене тата журналистсене уйрăммăн тав тăватăп. Сире пурне те çирĕп сывлăх, пултарулăх ĕçĕнче хавхалану, иксĕлми вăй-хăват, ырă пуçарусенче ăнăçу, телей, ырлăх, Чăваш Республикинче пурăнакансемшĕн кирлĕ çĕнĕ проектсене пурнăçлама сунатăп!

Чăваш Республикин Пуçлăхĕ М.ИГНАТЬЕВ.

Тăванăм, вулаканăм!

"Чăваш хĕрарăмне" çитес çурçуллăхра илсе тăмашкăн çырăнтарас тапхăр малалла пырать. Унăн хакĕ кăшт ÿсни – 360,66 тенкĕ – пирĕн çыхăнăва татмасса шанас килет. Хаçат индексĕ: 11515.

Елчĕк районĕнчи Кĕçĕн Таяпари Галина Александрова "Чăваш хĕрарăмĕ" хаçатпа туслашнăшăн кăмăллă.

- Кам вăл – историсĕр халăх? 3 стр.
- Тăван чĕлхепе юлашки вăхăтра мĕн вуланине астăватăр-и? 5 стр.
- 5 минут хушшинче... ĕмĕре 25 çул тăсма пулать. 8 стр.
- Арăма юрас тесе... 9 стр.
- Пушкин та ывăлне хĕненĕ. 11 стр.

Елена АТАМАНОВА сăнÿкерчĕкĕ.

2 стр.

Салтак валли – хĕр тутри

Эрнекун Шупашкарти Чăваш наци музейĕнче "Çĕнтерÿ символĕсем" курав уçăлчĕ. Тăван çĕршывăн Аслă вăрçинче çĕнтернĕренпе 70 çул çитнине халалланă декорacипе ал ĕç ÿнерĕн конкурсне хутшăнса мала тухнисене те чысларĕç унта. Куравра республикăри 15 районпа 3 хулари 35 ăстапа ÿнерçĕн 60 ытла пултарулăх ĕçне курма май пулчĕ.

Уяв Шупашкар районĕнчи "Çĕньял" фольклор ансамблĕн юрри-ташшипе уçăлчĕ.

ЧР культура министрĕн çумĕ Татьяна Казакова конкурса хутшăннă мĕнпур ăстана тав турĕ, малашне те ăнăçу сунчĕ.

Республикăри халăх пултарулăхĕн çурчĕн директорĕ Наталья Фошина хăйĕн сăмахĕнче ал ăстисем хăйсем мĕн пĕлнине, мĕнпур вăрттăнлăха паянхи çамрăксене вĕрентсе хăварсан тăван ен культурине тата та пуянлатма, вăйлатма май пуррине каларĕ.

Ал ăстисен пултарулăхне тĕрĕ, çыхнă ĕç, йывăçа касса илемлетесси, автор пуканийĕ, коллаж, вĕтĕ шăрçапа тĕрлесси, батик, скульптура композицийĕ, живопись, витраж номинацисенче хакларĕç.

Чăваш тĕрри-эрешĕ илемлĕ кăна мар, калама çук пуян та. Вăл ытти халăхăннинчен чылай уйрăлса тăрать. Авалхи чăваш тĕрри икĕ енчен пăхсан та – хăть тӳнтер, хăть пиччен – пĕрешкел. Çакă чăваш хĕрарăмĕ тирпейлĕ, çав вăхăтрах чăтăмлă пулнине пĕлтерет. Унсăр пуçне мĕнпур тĕрĕрех геометри орнаменчĕ пур. Ансатлăх пачах курăймăн. Чечекçулçă тавраш те çук.

Ĕлĕк чăваш хĕрĕсем каччисене çара ăсатнă май тĕрĕстĕкел, лайăх çаврăнса килччĕр тесе тĕрленĕ салтак тутри парнеленĕ. Унта йăх тымарĕн паллисене ÿкернĕ. Çав тутăр çамрăка аякра та вăй парса, хавхалантарса тăнă. Шупашкарти 60-мĕш шкулта чăваш чĕлхи вĕрентекен Надежда Кузнецова конкурса салтака каякан каччă валли тĕрленĕ алшăллипе, тепĕр майлă – салтак туприпе, хутшăннă.

ПАТТĂРЛĂХ

Вилĕмсĕр Нина

Кам ӳкет, хĕр тӳрех ун патне –
Пулăшать кашнинех санинструктор.
Çакăн пек икçĕр çын пурнăçне
Çăлчĕ Нина нимрен хăрамасăр.

Ку йĕркесене Тăван çĕршывăн Аслă вăрçинчен хăрах урасăр таврăннă Чăваш халăх писателĕ Василий Алендей Сталинград хулишĕн пынă хаяр çапăçусенче пуç хунă Нина Семеновна Капитонова çинчен çырнă. Вăл – Вăрмар районĕнчи Мăнçырма хĕрĕ.

Тепĕр мухтавлă ентеш, Григорий Моклаков композитор, Сталинград патĕнчи çапăçура куççăр юлнăскер, çав сăвă тăрăх юрă кĕвĕленĕ.

Нина Капитонова 1923 çулхи кăрлач уйăхĕн 24-мĕшĕнче çуралнă. Семен Романовичпа Анна Харитоновна çемйинче виçĕ ача ӳснĕ: Нина, Римма тата Артур.

Нина ашшĕ пекех учитель пулма ĕмĕтленнĕ. Çавăнпа ялти шкул хыççăн Канашри педучилищĕре пĕлĕвне тарăнлатать. Унтан Чупайри тулли мар вăтам шкулта ачасене чăваш чĕлхипе литератури вĕрентме тытăнать. Çав вăхăтрах аслă шкула куçăмсăр майпа вĕренме кĕрет. Тăшман тапăнса кĕрсен хăй ирĕкĕпе вăрçа тухса каять.

Нина Капитонова тинĕс-çар пехотине лекет. 62-мĕш çарăн санинструкторĕ Сталинград хулишĕн пынă хаяр çапăçусене хутшăнать. Лару-тăру кунран кун йывăрланса-хаярланса пынă. Фашистсем кăнтăрла та, çĕрле те пирĕн салтаксене канăç паман, вĕçĕ-хĕррисĕр вут-хĕм тăкнă. Нина та атакăна каякан моряксенчен юлман. Санинструктор хăйĕн пурнăçне шеллемесĕр аманнă салтаксем патне çитнĕ, йывăр суранĕсене типтерлесе çыхнă. Унтан вĕсене хӳтлĕх вырăна илсе тухнă, медсанчаçе ăсатнă. Çакăн хыççăнах санитар сумкине çакса каллех хĕрӳ çапăçу хирне васканă. Çав хушăрах хăйĕн те алла пăшал тытса çапăçма тивнĕ.

Хăюллă санинструктор вут-çулăм витĕр çапăçу хирĕнчен аманнă 160 салтака /хĕç-пăшалĕпе пĕрле/ илсе тухнă, тивĕçлĕ медицина пулăшăвĕ панă. Вĕсене вилĕмрен çăлса хăварнă. 1943 çулта Нина Капитоновăна Ленин орденĕпе наградăлама палăртнă. Анчах хĕр ăна алла илсе курайман, 20-ри санинструктор çав çулах çапăçура вилмеллех аманнă.

Ентешĕсем вăрçă паттăрне манмаççĕ. 1975 çулхи ака уйăхĕнче Мăнçырма шкулĕнчи ачасем вăрçăра паттăрла пуç хунă Нина Капитонова ячĕпе автобус илме 10 тонна тимĕр-тăмăр пухса панă. Районти ытти мĕнпур шкул ачине çак ĕçе хастар хутшăнма, Аслă Çĕнтерӳ кунне тивĕçлипе кĕтсе илме чĕнсе каланă. 1976 çулхи пушăн 4-мĕшĕнче Мăнçырмари вăтам шкул умне ачасемпе çамрăксем, «Правда» колхоз ĕçченĕсем, районтан килнĕ çынсем йышлă пуçтарăннă. Вĕсем вăрçă паттăрĕ Нина Капитонова ячĕпе хисепленекен автобуса кĕтсе илнĕ. Савăнăçлă митинга А.Соловьев директор уçнă. Унта чылай çын тухса каланă, çав шутра паттăрăн йăмăкĕ, Шупашкарта прокуратурăра ĕçлекен Римма Жиленкова та. Вăл хăйĕн аппăшне чыс тунăшăн, çĕнĕ автобуса унăн ятне панăшăн хĕпĕртенине пĕлтернĕ, тимĕр-тăмăр пухса панăшăн шкул ачисене тав тунă. Вĕренекенсем Василий Алентейĕн «Вилĕмсĕр Нина» сăввине пăхмасăр вуланă. Районта вăрçă паттăрĕсене халалланă виçĕ автобус çӳреме пуçланă: Елена Степанова партизанка, Никита Зарубин летчик тата Нина Капитонова санинструктор ячĕсемпе хисепленекеннисем.

Нина Капитоновăн йăмăкĕпе Римма Семеновнăпа тĕл пулса калаçма тӳр килнĕччĕ. Ун çинчен илтнĕччĕ-ха, анчах паллашасси çинчен шухăшлама та хăйман. Ăшă кăмăллă, лайăх çын. Паллах, унăн пурнăçĕнче темĕн те пулнă, хуйхă-суйхă витĕр тухма тивнĕ унăн. Анчах та аппăшĕпе йăмăкĕ хуçăлаканнисемех пулман.

Римма Семеновна аппăшĕн кунçулне пĕлес тесе тĕрлĕ çыру янă, хурав илнĕ. Статьясем те çырнă паттăр хĕр çинчен. Пурне те типтерлесе упраса пурăннă Римма Семеновна. Унтах Нина çуралнине çинчен свидетельство, орден кĕнеки, сăнӳкерчĕксем пур.

Римма Семеновнăпа асаилӳ çăмхине сӳтме питĕ интереслĕччĕ. Акă мĕн каласа панăччĕ вăл иртнине аса илсе: «Манăн пĕрмаях Чупай шкулĕнче ĕçлекен Нина патне каяс килетчĕ. Çулĕ çывăххах мар пулин те çуранах утаттăм.

Ялти шкул хыççăн Канашри педучилищĕне вĕренме кĕтĕм. Нина ман пата килсех тăратчĕ, май килнĕ таран пулăшатчĕ, вĕренме хавхалантаратчĕ. «Римма, эпĕ текех сан пата килейместĕп ĕнтĕ, вăрçа тухса каятăп, эсĕ темле пулсан та вĕренме тăрăш», – терĕ пĕррехинче вăл.

Ку пирĕн юлашки тĕлпулу пулчĕ. Фронта тухса кайсан унран «Эпир Сталинград патнелле каятпăр» тенĕ телеграмма илтĕмĕр. Урăх пĕр хыпар та пулман.

Вăрçă нуши пирĕн паталла та çитрĕ, училищĕре вĕренме йывăрланса кайрĕ, общежитисене вăрçăра аманнă салтаксене вырнаçтарчĕç, пире çывăхри ялсене пурăнма ячĕç. Ытла йывăр килнипе эпĕ пĕр вăхăт вĕренме те пăрахрăм, анчах Нина каланă сăмахсене асра тытса пĕлĕве тарăнлатрăм. Хваттерте пурăннă 7 хĕрачаран иккĕн кăна диплом илтĕмĕр.

Манăн аппа çав тери ĕçчен, пултаруллă, анлă тавракурăмлă çынччĕ. Шкулта та, училищĕре те лайăх паллă-семпе çеç вĕреннĕ. Пысăк шанчăкпа пурăнатчĕ вăл, пединститут хыççăн татах та малалла вĕренме ĕмĕтленетчĕ. Вăрçă пуçланман пулсан вăл хăйĕн сутă ĕмĕчĕсене пурнăçлатчех. Шăпи, ав, мĕнле килсе тухрĕ унăн».

Римма Семеновна хăйĕн аппăшĕн ятне нихăçан та асран кăларман. Нинăн çутă сăнарĕ ăна вĕренӳре те, ĕçре те хавхалантарса пынă, малалла талпăнма хистенĕ. Хусанти юридици институтĕ хыççăн Элĕк, Комсомольски, Патăрьел, Шупашкар районĕсенче прокуратура следователĕнче, республика прокуратурин следстви управленийĕн прокурорĕнче ĕçленĕ вăл. Хастар хĕрарăм юстици советникĕ пулнă, ăна «Чăваш АССР тава тивĕçлĕ юристчĕ» хисеплĕ ятпа чысланă.

Шел, халĕ вăл пирĕн хушăра çук ĕнтĕ. Нина Капитоновăпа çыхăннă документсене Пысăк Енкассинче пурăнакан, 40 çул ытла шкулта ачасене вырăс чĕлхипе литератури вĕрентнĕ Римма Жиленковăн хĕрĕ Нина Павловна упраса пурăнать. Римма Семеновна хăйĕн хĕрне аппăшĕн ятне панă.

Тăван çĕршыв ирĕклĕхĕшĕн пуç хунă паттăрсене нихçан та, никам та манас çук. Нина Капитоновăн çутă сăнарĕ яланах халăх асĕнче пулĕ.

Галина МАТВЕЕВА.
Вăрмар районĕ.

Салтак валли – хĕр тутри

/Вĕçĕ. Пуçламăшĕ 1-мĕш стр./.

"Хĕр парни упранă салтака, кашни кун хăй пирки аса илтернĕ, чăтăмлă, вăйлă пулма хистенĕ", – каласа кăтартать тĕрĕçĕ. Шупашкарти Маяковский ячĕллĕ "Тĕрĕ тĕнчи" клуб ертӳçи вăл. Ылтăн алăллăскер улах ларакансене эреш вăрттăнлăхĕпе паллаштарнисĕр пуçне чăваш халăхĕн ылтăн çӳпçине тĕпчет. Авалхи çырулăх, чăваш йăли-йĕрки, сăмахлăхĕ, юрри-кĕвви, тĕрри-çĕвви кăсăклантарать ăна. "Пирĕн аваллăх питĕ пуян, ăна манăçа кăларас килмест. Ытти халăх çынни те эпир мĕн тери вăйлă та ĕçчен иккенне пĕлтĕр", – тет çамрăк тĕрĕ ăсти.

Сĕнтĕрвăрри районĕнчи Урхас Кушкăри халăх пултарулăхĕн çуртĕнче илемлĕх ертӳçинче ĕçлекен Раиса Федорова çĕнтерӳ конкурсне мĕнпе хутшăнасси пирки чылай шухăшланă. Юлашкинчен хĕрлĕ пусмана чăваш тĕррипе илемлетсе сĕтел çивитти, салфеткăсем хатĕрлес тенĕ. "Пирĕн салтаксем тăватă çул юн тăкнă вăрçăра. Ятарласа çак тĕсе суйларăм, вăл çĕнтерӳпе килĕшсе тăрать. Часах ветерансемпе тыл ĕçченĕсене чей ĕçме чĕнĕпĕр. Уяв сĕтелĕ çине эрешлĕ çак çивиттие сарăпăр", – хавхаланса каласа кăтартать Раиса Апполинариевна. Махорка хутаççине те тĕрĕпе илемлетнĕ чăваш хĕрарăмĕсем. Вăрçа каякан упăшкин кутамккине чиксе янă ăна. Капăр эреш çапăçу хирĕнче пĕрмай арăмне, ачисене аса илтерсе, тăшманпа кĕрешме вăй парса тăнă.

"Чăваш тĕррисемпе ултă çул кăсăкланатăп. Малтан тытса та курман, çыхнă кăна. Евгения Жачева патĕнче вĕреннĕ эпĕ. Хăш-пĕр çĕвĕ яка та ăнăçлă пулаймасан хăйĕн патне кайса килетĕп. Ансат ĕç мар, анчах та тăрăшсан пуçланăскере вĕçне çитерме пулать", – хавхаланса паллаштарчĕ хăйĕн тĕррисемпе Раиса Федорова.

Патăрьел районĕнчи Чăваш Сăкăтĕнче пурăнакан Федор Артамоновăн йывăç композицийĕсем тĕлĕнмелле пуян. Вĕсенче мĕн чухлĕ ăшăлăх, юрату... "Улах ларни", "Çимĕк вăййи", "Тарпа писнĕ çăкăр" ĕçсем чăваш халăхĕн йăли-йĕркипе, аваллăхĕпе паллаштараççĕ. Йывăçран касса ăсталанă пуканесем çавапа, кĕреплепе, питлĕхпе илемлĕ кĕвĕ кăлараççĕ. Пĕри шăпăр калать, теприсем ташлаççĕ. "Тарпа писнĕ çăкăр" композици çăкăра сĕтел çине лартиччен нумай ĕçлемеллине сăнлать. Вăрçăран аманса таврăннă бригадира та манса хăварман вăл. Вата мучи тин çеç писсе тухнă çăкăрпа ваттисене асăнать.

Федор Александрович çапăран хатĕрленĕ çатан картасене те тата ытти чылай ĕçе ялти клубра усрать. "Йывăç пуканесене хĕллехи вăхăтра ăсталатăп. Унăн çӳп-çапĕ нумай тухать, арăма тарăхтарса та çитеретĕп пуль хăш чухне. Анчах та каскаламасан ман чун чăтмасть, пуç ыратма пуçлать", – каласа кăтартать хăй ĕçне парăннă ал ăсти.

"Çĕнтерӳ символĕсем" конкурс çĕнтерӳçисене дипломсемпе, асăнмалăх парнесемпе чысларĕç.

Елена АТАМАНОВА.
Автор сăнӳкерчĕкĕ.

ÇЫРĂНТАРУ ХЫПАР 2015

«Хыпар» Издательство çурчĕн кăларăмĕсене 2015 çулăн II çурринче илсе тăмашкăн Раççей почтин мĕнпур уйрăмĕнче çырăнтараççĕ

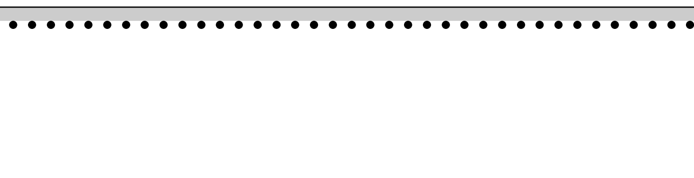

798,06 тенкĕ
345,54 тенкĕ

Çавăн пекех пирĕн кăларăмсене «Чăваш пичечĕ», «Советская Чувашия» киоскĕсенче тата редакцире çырăнма пулать

ÇИВĔЧ ЫЙТУ

Хăйăр кăларатпăр...

Пулăхлă тăпра çинчен манатпăр

Йывăр пулсан та республика çыннисем малаллах талпăнаççĕ, пурнăçа лайăхлатма, пӳрчĕсене хăтлăлатма тăрăшаççĕ. Телее, строительство валли кирлĕ нумай япала хамăр тăрăхрах пур. Сăмахран, хăйăр. Унпа пур район та тенĕ пекех пуян.

Тĕрĕссипе, çак ыйтăва пĕрремĕш хут кăна мар хускататпăр пулин те тепĕр хутчен таврăнма сăлтав çинеçинех тупăнса тăрать. Çĕр пуянлăхĕнчен ытла унпа мĕнле усă курни калаçтарать çулран-çул. 2012-2014 çулсенче кăна Россельхознадзорăн Чăваш Енри управленийĕн ĕçченĕсем саккунсăр 1039 карьер тупса палăртнă. Вĕсен калăпăшĕ вара – 2611 гектар таранах. Çав шутран 3,83 гектарĕ – Чăваш Республикинчи ял хуçалăх пĕлтерĕшлĕ çĕрсем. Палăртса хăварам: çакă 2014 çулта тупса палăртни çеç-ха.

Вăрлаççĕ...

Комсомольски районĕнчи Хырхĕрри ял тăрăхĕн çыннисен çырăвĕнче сăнланнă лару-тăрăва асăннă управлени специалисчĕ административлă тĕпчев иртерсе уçăмлатрĕ. Тĕрĕссипе, çырăва çак ведомствăна адреслемен, ăна çыракансем Чăваш Республикин Çут çанталăк ресурсĕсен тата экологи министерствинчен хурав кĕтнĕ. Пулăхлă тăпрана шар кăтартни пирки сăмах пырать унта. Ял хуçалăх пĕлтерĕшлĕ çĕрпе мĕнле усă курнине вара шăпах Россельхознадзор сăнаса-тĕрĕслесе тăрать. Çавна май çырăва министерствăран федерацин çак службине çитернĕ.

Никамран ирĕк илмесĕр çапла чăрсăррăн хăтланман-ха унта. Ял хуçалăх председателĕ ăнлантарнă тăрăх, 2004 çулта 3 çул хушшинче хăйăр кăларма ирĕк илнĕ вăл. Çак тапхăр иртсен çак ĕçе чарса лартнă.

Анчах та ку çĕр лаптăкĕ çинче нумаях пулмасть чавнин йĕррисем пулнă. Çакна пуçлăх юлашки вăхăтра унта çывăхри ял çыннисем çут çанталăк пуянлăхĕпе усă курнипе çыхăнтарнă.

«Алăран тытман – эппин, вăрă мар», – теççĕ-и-ха халăхра? Карьерта урăх çынсем тăрмашнине сăмах вĕççĕн каласа ĕнентерме пулать-ши? Анчах та хăйăр кăларнă хыççăн ирттермелли ĕçсене пурнăçламанни вара куç умĕнче. Йĕрке тăрăх, карьер уçиччен çĕрĕн çиелти сийне ятарлă вырăна хумалла. Çĕр айĕнчи пурлăха кăларнă хыççăн пулăхлă сийе каялла хурса лаптăка тыр-пул е пахча çимĕç туса илмешкĕн хатĕрлемелле.

Хырхĕрри ял тăрăхĕнче вара шăпах рекультиваци проектне хатĕрлемен, унпа килĕшӳллĕн пурнăçламалли ĕçсене аса та илмен-тĕр. Çакăншăн постановлени çырмасăр май килмен. Карьер калăпăшĕ, чăнах та, пĕчĕк мар: 12600 тăваткал метр. Çĕр саккунĕсене пăхăнманшăн вара 40 пин тенкĕ тӳлеме тивнĕ.

Çын аллинчи кулач тутлăрах

Ку тĕслĕхе те ятарласа тĕпчеме тивнĕ. Çĕмĕрле районĕнчи Дубовка ялĕнчен инçех мар вырнаçнă ял хуçалăх пĕлтерĕшлĕ çĕр çинчи хăйăр карьерĕ тĕлне инспекторсем ăнсăртран пырса тухнă тесен те юрать. Пăрачкав районĕнчи пĕр ял тăрăхĕнчи тĕрĕслевре таврăннă чухне асăрханă.

Чи кăсăкли обществăн хăйăр кăларасси çинчен калакан лицензи те, çĕр лаптăкне арендăна парасси çинчен çырнă постановлени те, рекультиваци проекчĕ те, аренда килĕшĕвĕ те пулнă. Йăлтах йĕркеллĕ пек. Анчах... кирлĕ çак документсем юнашар лаптăк тĕлĕшпе пулнă. Общество директорĕн сăмахне ĕненес тĕк, межевани паллисем пулманран урăх лаптăк çине куçса кайнă иккен вĕсем. Ирĕксĕрех «çын аллинчи кулач тутлăрах» тени аса килет.

Ку лаптăкра унччен урăх организацисем те хăйăр кăларнă имĕш. Тĕпчев пынă самантра асăннă çĕр категорине улăштарас /ял хуçалăх пĕлтерĕшлĕ çĕре промышленноç категорине куçарасси пирки сăмах пырать/ ĕç пынине палăртнă хуçа. Ку – пуласлăхра. Çав самантра вара пулăхлă тăпрана сая янă лаптăк куç умĕнче выртнă. Пĕтĕмпе 2200 тăваткал метр çĕр шар курнă. Штраф – 20 пин тенкĕ.

Надежда ВАСИЛЬЕВА,
управлени ĕçченĕ.

"ÇАВРА СĔТЕЛ"

Республикăна мĕн сăнлать?

Çак эрнере Шупашкарти бизнес-инкубаторта тата 5-мĕш гимназире Чăваш Республикин брендне хатĕрлес ыйтупа "çавра сĕтел" иртнĕ. Ку ĕçе блогерсем, ведомство организацийĕсен, вĕренӳ заведенийĕсен ертӳçисем, дизайнерсем, çамрăксен юхăмĕсен хастарĕсем хутшăннă. Вĕсем бренд логотипĕн эскизĕсене сĕннĕ, Чăваш Ене мĕн ытларах сăнлани тавра калаçнă. Пирĕн тăрăх пурăнма лăпкă та хăтлă вырăн пулнине кăтартаканнине уйрăмах ырланă. Нумайăшĕ республика илемне Атăлпа çыхăнтарма сĕннĕ. Хăшне-пĕрне чун аталанăвне ырă витĕм кӳрекен хĕвел вăйне, ăшшине сăнлакан логотип килĕшнĕ. Ку ĕçе пĕтĕмлетмен-ха.

Мария РОМАНСКАЯ.

НАРКОТИК

Тупаççĕ...

РФ наркотĕрĕслев службин Чăваш Енри управленийĕн ĕçченĕсем героин сарма хăтланнă çамрăка тытса чарнă. Таджикистанран тухнăскер республикăра çак мура сарасшăн пулнă.

36-ри арçын наркăмăша хăйне евĕр пытарнă. Кроссовки тĕпĕнче «арча» ăсталанă вăл. Унта пытарнă наркăмăшăн пĕр пайне сутма ĕлкĕрнĕ пулин те наркополицейскисем тытнă тĕле ыттине /130 грамм/ салатайман.

Таджикистанран тухнăскерне судпа айăпланă. Çирĕп йĕркеллĕ колонире 12 çул та 10 уйăх ирттерме тата 400 пин тенкĕ штраф тӳлеме тивĕ унăн.

Татьяна НАУМОВА.

АЙĂПЛАВ

Ăсталăхне тĕрĕсленĕ те...

Вăрмар район сучĕ Тăвай районĕнче пурăнакан 60 çулти арçын тĕлĕшпе уголовлă ĕçе пăхса тухнă. Вăрçă хатĕрĕ туса саккунсăр майпа упранишĕн айăплаççĕ ăна.

Иртнĕ çул пуçламăшĕнчех металл пăрăхсемпе алă айĕнчи ытти япаларан пăшал евĕр хатĕр ăсталанă вăл. Аппалансан-аппалансан 16-мĕш калибрлă патронпа перекен хатĕр пулса тăнă. Ăна вăл пĕлтĕрхи чӳк уйăхĕччен – полици ĕçченĕсем шыраса тупиччен – пӳрт маччи çинче упранă.

Право хуралĕн ĕçченĕсем килсе кĕрсен пăшал пуррине йышăнман кил хуçи, ăна пама пушшех килĕшмен. Анчах перекен хатĕрпе икĕ гильза тата 16-мĕш калибрлă 1 патрон тупсан пăшала хăй тунине, мĕнлерех ĕçленине тĕрĕслесе 2 хутчен пенине йышăнмах тивнĕ.

Айăпланакан каласа кăтартнă тăрăх, ăна хăй пăшал тума пултараясси кăсăклантарнă. Хатĕре ăсталанă хыççăн хăйĕн ĕçне хаклама шухăш тытнă. Пăшал чиперех ĕçленине курса ĕненсен сăрласа мачча çинче пытарса упранă. Хăй мĕн тунине кама та пулин каласа кăтартнине те ас тумасть вăл. Часчасах хаяррине сыпкалаканскер кун пирки ӳсĕрле персе янă пулинех.

Судра хăйĕн айăпне пĕтĕмпех йышăннă В.М. Çакна тата ватă амăшне пăхнине шута илсе ăна çулталăк çурăлăха условлă майпа айăпланă. Анчах йĕркене пăссан, тивĕçĕсене пурнăçламасан айăплав улшăнма пултарать.

Приговор вăя кĕмен-ха.

О.ЯСТРЕБОВА,
Тăвай район прокурорĕ.

СĂМАХ ПАРĂР-ХА

Кам вăл – историсĕр халăх?

Маргарита ИЛЬИНА

Лайăх япала – Интернет. Темĕн тĕрлĕ информаципе те тивĕçтерет вăл. Гугл пĕлменни вара нимĕн те çук пуль. Çав вăхăтрах чĕрĕ хутшăнăва та улăштарать паян тĕнче тетелĕ. Кумапа е юлашки хут çур ĕмĕр каяллах курнăçнă тантăшпа та чиперех хутшăнма пулать ун урлă. Пĕр енчен, начар та пулĕ ку – каплах "калаçса" пурăнсан пĕр-пĕрин патне хăнана çӳреме те пăрахăпăр-и тен? Çав вăхăтрах аван та – лайăх пурнăç шыраса çичĕ тинĕс леш еннех тухса кайнă юлташпа та ним мар вĕçĕмсĕр хутшăну тытма пулать. Çапла вара тăван тăрăхра мĕн пулса иртнине самантрах пĕлсе тăрать хайхискер.

Кирек мĕнле пулсан та, çуралнă кĕтес, тăван чăваш халăхĕ нумай ушкăна пĕрлештерсе тăрать Интернетра. Пĕр-пĕр пулăм пирки пĕлтерсен самантрах ӳссе каять комментари шучĕ. Тĕслĕх шыраса инçе кайма та кирлĕ мар. Акă "Хыпар" ИÇ сайтĕнче Шупашкар хитре сăнӳкерчĕкне вырнаçтарнă. Сарă ту тăрăхĕнче пурăнакан хĕрарăм унăн айне хăйĕн хĕрĕ чăваш каччипе туслă пулнишĕн савăннине пĕлтерсе çырнă. "Пĕчĕк халăх" хăйĕн чĕлхине упраса хăварма пултарни тĕлĕнтернĕ майрана. Пире, пирĕн ташша-юрра килĕштерни аванха, "пĕчĕк" тени кăна вырнаçмарĕ манăн чуна. Телее, ман пек шухăшлисем татах пур-мĕн. Мускавра тĕпленнĕ арçынна та вĕчĕрхентернĕ курăнать çакă, чăваш Аслă Пăлхар халăхĕн тăхăмĕ пулнине çырнă хайхи çак хĕрарăм ячĕпе. Тĕлĕнмелле, мăнаçлăх туйăмĕ арçынсенче кăна сыхланса юлнăши – Мордовире тĕпленнĕ хĕрарăм пĕр иккĕленмесĕр хăйĕн шухăшне çапла палăртать: "Чĕлхемĕре, йăла-йĕркемĕре асра тытатпăр. Урăх мĕн кирлĕ чăваша? Эпир кам пулни тата ăçтан тухни пĕлтерĕшлĕ-ши вара?" Çакна хирĕç Мускав арçынни паллă çынсен сăмахĕсемпе усă курса вирлĕ хуравлать: "Наци ăнланăвĕсĕр халăх – тислĕк купи пекех: тепĕр халăха ӳссе аталанма кăна пулăшать вăл", П.А.Столыпин, "Иртнине ас туман халăхăн пуласлăхĕ çук", М.В.Ломоносов. Геббельс политикипе те ăста вылять хайхи. "Историсĕр тăрса юлнă халăхăн ӳссе çитнĕ ăрăвĕ тĕллевсĕр ушкăна çаврăнать. Тата тепĕр ăру ӳссе çитсен çав ушкăнран кĕтӳ пулса тăрать те вĕсене хăть те ăçта ертсе кайма пулать". Хурçă аргументсем хыççăн истори – "хамăрăн тымарсем" тесе вула – пĕлтерĕшĕ пирки текех тавлашма пăрахнă вара хĕрарăмсем. Никамăн та кĕтӳ пулас килмен курăнать.

Тавлашура чăнлăх çуралать теççĕ те – тĕрĕсех пуль. Тепĕр шăв-шав та каллех чăвашлăхпах çыхăннă. "Хам чăваш пулнишĕн мухтанатăп", – палăртать пĕри. Пит аван. Анчах та чăваша кирлĕ-иха çакăн пек мухтанчăк? Мухтанни-каппайни – пĕр ретренех-çке. Ах, çав тăван кĕтесрен тухса кайсан виç кунтанах вырăсла перкелешме пуçлани пĕтерет мар-и нумай чухне? Мухтанни те, мăнаçланни те вырăсла "гордость" ăнлавпа куçать-ха та. Чăваш вара мухтаннине тиркет – хăвна хăв ан мухта, çын мухтатăр.

Чăваш чĕлхине чухăн теме пăхаççĕ нумай чухне. Вăт çак статьяна вуланă хыççăн ятарласах тытса пăхăр-ха хамăрăн словаре – унти сăмах саппасĕн миçемĕш пайĕпе усă куратăр калаçура? Тавлашмастăп, тăван ялăн урамĕпе словарьпе çӳремелле мар. Анчах та хамăрăн сăмах пур чухне чĕлхемĕре те çӳпĕлемелле мар пек туйăнать. Выходной çитес умĕн кăмакара тутлă яшка варить тума ыйтса, вараланнă кĕпи йĕмне стирать тума шантарса анне патне звонить туни чăнласах ывăнтарать. Ĕни те пулин тахçанах сĕт мар, молоко парать вĕт-ха унăн. Кун пекех "аталанса" пырсан хамăрăн та батонсем йывăç çинче ӳсме пуçлаççĕ ахăр... ШĂНКĂРАВЛАСА калаçма, чĕлхе çăтса ямалла яшка ПĔÇЕРМЕ, япалине ÇУМА вара мĕн чăрмантарать-ши пире? Тăван чĕлхемĕре çӳп-çапран тасатма кам пулăшĕши?

Ыран, ака уйăхĕн 25-мĕшĕнче, пысăк уяв – Чăваш чĕлхин кунне паллă тăватпăр. Атьăр-ха çак кун та пулин кашниех тап-таса тăван чĕлхепе калаçма тăрăшса пăхатпăр. Кам пĕлет, тен, килĕшсе кайĕ те, чăваш сăмахĕ кашни ялпа хулара шыв пек шăнкăртатса юхма пуçлĕ. Иванов пултарулăхĕ пек, Яковлев халалласа хăварнă ăс-хакăл пек...

МИТИНГ

Тăван чĕлхерен хакли çук

"Вĕренсе çитĕлма телей тупнă чăвашсене калам тата. Астуса тăрăр! Пайсăр тăрса юлнă хăвăрăн мĕскĕн чăваш тăван халăхăра эсир пулăшса пурăнмалла..." – вĕрентнĕ Халалĕнче Иван Яковлев. Хăйĕн пĕтĕм пурнăçне чăваш халăхне çутта кăларассишĕн тăрăшнăскер ыттисене те çак ырă пархатара малалла тăсма пилленĕ.

1992 çултанпа халăхăмăрăн Аслă вĕрентекенĕ çуралнă кун Чăваш чĕлхи кунне паллă тăватпăр. Уяв йăхташăмăрсем пурăнакан мĕнпур район-хулара иртет. Шупашкарта Иван Яковлев скверне чĕлхемĕре сума сăвакансем, çутта кăлараканăмăра хисеплекенсем пухăнчĕç, Аслă вĕрентекенĕмĕр палăкĕ умне чечексем хучĕç.

Кирек епле пысăк уяв та юрă-ташăсăр иртмест. Ăшă сăмах та сахал мар янăрарĕ кунта.

– Кирек хăш халăхăн та тăван чĕлхи пур. Унран пысăк пуянлăх çук. Эсир çак куна астуса юласса шанатăп. Чăваш-и эсир, çук-и – вĕренĕр чĕлхемĕре. Ӳссен вăл чăннипех кирлине ăнланса илетĕрех, – шкул ачисене чĕнсе каларĕ "Хыпар" Издательство çурчĕн директорĕ-тĕп редакторĕ Валерий Туркай. – Чăваш чĕлхи чăннипех илемлĕ те янăравлă. Халăхăмăр хăйне çутта кăлараканне Иван Яковлева мĕншĕн юратать-ха? Шăпах вăл шкулсем уçнăран хресчен ачисем вĕренме пултарнă. Иван Яковлевич пек просветитель сахал. Вăл тĕнчери чи паллисен йышне кĕрет. Пирĕн халăхăмăрăн кун пек çын пулнишĕн савăнмалла кăна, – палăртрĕ Валерий Владимирович.

Тăван чĕлхе чăннипех сумлине, ăна вĕренмеллине, халăхăн пуласлăхне уçакана тав тумаллине, унăн Халалне астуса пĕр-пĕрне пулăшмаллине ЧР вĕренӳ министрĕн çумĕ Светлана Петрова та çирĕплетрĕ. ЧР культура министерствин пай пуçлăхĕ Сергей Казаков та çакнах каларĕ, Иван Яковлевич çуралнă Кăнна Кушкинче паян пысăк уяв – ял уявĕ – ирттерессе пĕлтерчĕ.

Татьяна НАУМОВА.

Василий КУЗЬМИН сăнӳкерчĕкĕсем.

ЧЫСЛАВ

Кĕнеке – чун апачĕ

2003 çултанпа республикăра "Литературăллă Чăваш Ен: çулталăкри чи вуланакан кĕнеке" конкурс иртет. Кĕçнерникун 2013 çулта тухнă кĕнекесенчен хăшĕ чи вуланаканни пулнине палăртрĕç.

Конкурсра пĕтĕмпе 192 кĕнекене хакланă. Вĕсемшĕн 51133 çын сасăланă. Канаш, Элĕк тата Вăрнар тăрăхĕнче пурăнакансем чи хастаррисем пулнă. Сасăлав ирттерме республикăри районсемпе хуласенчи 200 ытла вулавăш хутшăннă. Çак конкурс республикăшăн та, кĕнекепе ĕçлекенсемшĕн те пĕлтерĕшлĕ.

"Чăваш кĕнеки" номинацире Ангелина Павловская çырнă "Вĕрене шывĕ те пылак" мала тухрĕ. Вырăслисенчен чи вуланаканни "Çулталăк прози" номинаци – Куçма Турхананăн "Сĕве Атăла юхса кĕрет" романĕ Аристарх Дмитриевăн куçаравĕ.

– Çĕнĕ технологисем пурнăçа çăмăллатаççĕ. Кĕнеке çапах та ĕмĕрсен хушшинче çынна çĕкленме, çунатланма, аталанма пулăшакан чи асамлă вăй пулнă, пулать те. Чи малтан сăмах пулнă теççĕ. Сăмах вăл – литература, литература вăл – кĕнеке, кĕнеке вăл – этемĕн çуначĕ те, апачĕ те, юнĕ те, чунĕ те, пĕтĕм тĕнчи, – чунпа пуян пулма сĕнет Аристарх Иванович.

"Ача-пăча тĕнчи" номинацире чăваш кĕнекисен хушшинче Николай Ишентейĕн "Ырă ĕçсен команди" палăрнă. Вырăсла кăларнисенчен Надежда Медюковăн "Çĕнĕ çул парнине" ытларах вуланă.

"Асамлă йĕрке" номинацире Виталий Родионов, Валерий Алексеев пухса хатĕрленĕ "Чăваш литературин антологийĕ" мала тухнă.

Конкурса йĕркелеме хастар хутшăннăшăн Çĕнĕ Шупашкарти, Элĕкри тата Комсомольскинчи тĕп библиотекăсем "Книжная столица" номинацире малти вырăнсене пайланă. Çавăн пекех Сĕнтĕрвăрри, Вăрнар, Йĕпреç районĕсенчи вулавăшсем те палăрнă.

Татьяна НАУМОВА.

ПУЛĂМ

Диктант çыртăмăр

Чăваш чĕлхин пĕлтерĕшĕпе сумне, хисепне ӳстерес тĕллевпе республикăра виççĕмĕш çул Пĕрлехи диктант иртет. Вăл кашни çынна хăй чăвашла тĕрĕс çырма пултарнине тĕрĕслеме май парать.

Диктанта ĕнер пĕтĕм тĕнчери мĕнпур хулапа ялта пурăнакан чăваш çырма пултарчĕ. Ăна Чăваш патшалăх гуманитари ăслăлăхĕсен институтĕ, Чăваш Республикин вĕренӳ институтĕ, Чăваш патшалăх педагогика университечĕ, Чăваш патшалăх университечĕ, "Хыпар" Издательство çурчĕ, Чăваш наци радиовĕпе телекуравĕ йĕркелерĕ. Кăçал ăна Аслă Çĕнтерӳе халалланă.

Диктант текстне палăртассишĕн гуманитари ăслăлăхĕсен институчĕ ятарласа конкурс ирттернĕ. Тĕплĕ хакланă хыççăн Леонид Маяксем çырнă хайлавăн сыпăкне суйласа илнĕ.

Диктант шкулта вĕреннĕ чухне çырнисенчен уйрăлса тăчĕ. Ăна орфографипе пунктуаци тĕрлĕ правилипе кăткăслатнă.

Чăваш наци радиовĕпе ăна Г.Лебедев ячĕллĕ 3-мĕш интернат лицей вĕрентекенĕ Лидия Кузьмина, Шупашкарти Н.Никольский ячĕллĕ педагогика колледжĕнче чăвашсен паллă çыравçи Ева Лисина, Леонид Петровпа Геннадий Дегтярев ăсчахсем вуларĕç. Вĕренӳ институтĕнче текстпа чăваш чĕлхипе литератури вĕрентекенсем Александр Степанов, Римма Гаврилова, Ирина Диарова паллаштарчĕç. Педагогика университетĕнче çырма кăмăл тунисене текста унта ĕçлекен филологсем вуласа пачĕç.

Татьяна НИКОЛАЕВА.

ФЕСТИВАЛЬ

Ăста ташăçăсен уявĕ

Ака уйăхĕн 22-мĕшĕнче Шупашкарта XIX балет фестивалĕ пуçланчĕ. Вăл 4 куна тăсăлĕ. Хăнахнă йăлапа уява премьерăпа – Людвиг Минкусăн "Баядерка" спектаклĕпе – уçрĕç. Чăваш патшалăх оперăпа балет театрĕ ăна 2002 çулта лартнă.

Унтанпа вăхăт чылай иртнĕрен ташăçăсене кăна мар, костюмсемпе декорацисене те улăштарма лекнĕ. Никипе Солор партисене Мускаври Пысăк театрăн артисчĕсем, пĕтĕм тĕнчери конкурс лауреачĕсем Анна Никулинăпа Михаил Лобухин, ташларĕç. Гамзатти сăнарне чăваш сцена ăсти Анастасия Абрамова калăпларĕ.

Фестивалĕн иккĕмĕш кунĕнче Э.Сапаев ячĕллĕ Мари Эл патшалăх оперăпа балет театрĕн пултарулăхĕпе паллашма май килчĕ. Артистсем Петр Чайковскин "Акăш кӳлли" /"Лебединое озеро"/ балетне кăтартрĕç.

Санкт-Петербургри Мариинка артисчĕсем Людвиг Минкусăн "Дон Кихот" спектакльне илсе килнĕ. Тĕп партисене пĕтĕм тĕнчери конкурссен лауреачĕ Оксана Бондарева тата Раççей тава тивĕçлĕ артисчĕ Антон Корсаков ташласа тыткăнларĕç. Çак мăшăр Гала-концерта та хутшăнĕ.

Паян А.С.Пушкин ячĕллĕ Чулхула патшалăх академи оперăпа балет театрĕ Борис Асафьевăн "Бахчисарайри шыв сикки" /"Бахчисарайский фонтан"/ спектаклĕпе сцена çине тухĕ. Ăна пуш уйăхĕн вĕçĕнче пĕрремĕш хут кăтартнă.

Гала-концерта Роман Михалев /Франци/, Сара Ренда /Итали/, Остин Байрон /Англи/, Андрей Меркурьевпа Андрей Евдокимов, Алексей Рюмин /Мускав/, Владислав Шумаков /Санкт-Петербург/, Сергей Мершин /Пермь/ тата чăваш артисчĕсем Татьяна Альпидовскаяпа Айдар Хисамутдинов, Анастасия Абрамова, Анна Серегина, Дмитрий Поляков, Юлия Рункина хутшăнĕç.

Марина ГРИГОРЬЕВА.

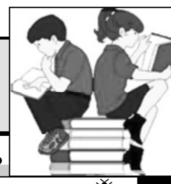

ФОРУМ

Вăрманта юман та ӳстĕр, шĕшкĕ те...

Республикăра «Кĕнеке урлă – халăхсен туслăхĕ патне» фестиваль иртнине иртнĕ номерте пĕлтернĕччĕ. Çавна май ака уйăхĕн 17-мĕшĕнче регионсен хушшинчи «Паянхи вулакан, куракан тата радиоитлекен – вĕсен кăмăл-туйăмне, шухăшлавне йĕркелесси, пахалăхлă информаципе тата литературăпа тивĕçтересси» форум иртрĕ.

Чăваш Республикин журналистсен союзĕ йĕркеленĕскерне унăн ертӳçи Валерий Комиссаров уçрĕ. Паян çын информаципе тĕрлĕ енлĕ усă курма пултартăр тесен кăларакан литература та, МИХсем те пахалăхлă пулмаллине каларĕ вăл.

Республикăра паянхи кун тĕлне массăллă информаци 189 хатĕрне шута илнĕ. Вĕсенчен 152-шĕ – хаçат-журнал. Раççей нумай пулмасть кăна-ха чи нумай вулакан çĕршыв шутланатчĕ. Паян вара кĕнеке, хаçат-журнал тусĕ сахаллансах пырать. Раççейре пурăнакан кашни çын вăтамран тĕрлĕ кăларăма тишкерме кунсерен 9 минут çеç уйăрать. Интернет, социаллă сетьсем, тĕрлĕ вăйă аталаннă май çак вăхăт тата чакас хăрушлăх пысăк. Çапла ан пултăр тесен, уйрăмах – Литература çулталăкĕнче, мĕн тумалла-ха? Çак ыйтусем тавра калаçрĕç те форумра.

ЧР информаци политикипе массăллă коммуникаци министрĕ Александр Иванов та халăх сахал вулани паянхи куншăн çав тери çивĕч ыйту иккенне палăртрĕ.

– Пирĕн тĕллев – пушă вăхăта май пур таран анлăн ярса илмелле. Çак тĕллевпех хыпарсен блокне анлăлатмалла, тĕрлĕ жанрпа ĕçлемелле. Юлашки вăхăтра ачасем те кĕнеке сахал тытаççĕ. Пĕтĕмпех вĕрентекен епле илĕртме пултарнинчен, литературăна мĕнле сĕннинчен килет, – терĕ Александр Степанович. Татса памалли ыйтусем чăннипех нумаййине йышăнчĕ.

Чăваш Патшалăх гуманитари институчĕн директорĕ Юрий Исаев Украинăра нумаях пулмасть журналиста вĕлернине аса илчĕ. Çакă ирĕклĕ сăмах вăйне кăтартнине палăртрĕ.

Чăваш кĕнеке издательствин тĕп редакторĕ Валерий Алексеев хăйсем кăларакан кĕнекесен пахалăхĕ çинче чарăнса тăчĕ. Литература шурсухалĕсемпе пуçламăш утăм тăвакансемпе, юлашки вăхăтра тухнă кĕнекесемпе паллаштарчĕ.

Çын çитменни чăрмав кӳрет

Чăваш наци телерадиокомпанийĕн директорĕ Александр Магарин та халăха туллин тивĕçтерессишĕн нумай ĕçлемеллине пытармарĕ.

– Хамăр тивĕçе, пире шаннине тӳрре кăларма тăрăшатпăр. Çав вăхăтрах чылай канал патне туртăнмаллине те пĕлетпĕр, нумайăшĕнпе танлашаймастпăр-ха. Пире республикăра кăна мар, ытти регионта та кĕтнине пĕлсе малтанхи кунранах Интернета тухрăмăр. Çавна май пире Америкăра та пăхаççĕ-интеççĕ. Çырусем çырни савăнтарать. Телекуравра эпир ӳкермен программа-фильмсемпе усă куратпăр. Ытларах хамăрăннисене кăтартассишĕн ăнтăлмалла. Çавăн пекех ытти регионта пурăнакан ентешсене хутшăнтарасшăн. Çавăнпах çакăн пек сĕнӳпе тухатпăр: тĕрлĕ урва ӳкерсе ярса пама ыйтатпăр, – чĕнсе каларĕ Александр Николаевич.

Чăваш наци телекуравĕ республикăн пур кĕтесне те çитейменнине шута илсе спутник 2 компанипе калаçу пынине пĕлтерчĕ вăл.

«Чăваш Ен» патшалăх телерадиокомпани вара республикăра – аслисенчен пĕри. Радио калаçма пуçланăранпа 90 çул çитнĕ, телеэфира тухнăранпа – 60 çул. Çак тапхăрта калама çук нумай кăларăмпа сюжет ӳкернĕ-çырнине, ытти регионпа та туслă ĕçленине «Чăваш Ен» ПТРК компанин филиалĕн директорĕн çумĕ Елена Егорова каласа кăтартрĕ. Эфирта уйăракан 2 сехет çителĕксĕрри пирки те калаçрĕ вăл.

– Çав вăхăтрах архиври хăш-пĕр материалпа та усă курас килет. Кинопленка питĕ нумай – çакă пысăк мул. Ăна пĕтĕмпех Интернета кĕртмелле. Çавăнпах ĕçлемелли нумай. Çын çитменни, техника кивелни чăрмав кӳрет, – пăшăрханăвне пайларĕ Елена Ивановна.

Критика кирлĕ

Филологи ăслăлăхĕсен докторĕ Юрий Артемьев профессор илемлĕ литературăпа вулакан тĕнчи пирки хĕрӳллĕн калаçрĕ.

– Этемĕн шалти ăслăлăх культури тата литература аталанăвĕ пĕр-пĕринпе тачă çыхăннă. Вулакан та илемлĕ литературăсăр чухăн, литература та вулаканне тупаймасан – вилĕ. Кĕнеке тухнă тейĕпĕр. Çыравçă хăйĕн ĕçне тунă ĕнтĕ, анчах вăл вулаканпа сĕртĕнсен çеç пурăнма тытăнать. Кашни çыравçăн хăйĕн вулаканĕ пур. Пултарулли хăй шайне яланах икĕ шит те пулин çĕклеме тăрăшать. Пултарусăрри пĕлет: вăл та вулакансăр юлмасть. Ара, чылай çын тиркевсĕр – çакна шута илсех вĕсен кăмăлне тивĕçтерме тăрăшать.

Юлашки вăхăтри литература, ман шухăшпа, шел те, паянхи вулакан ăскăмăлне, чунне çырлахтараймасть. Мĕншĕн? Мĕншĕн тесен çителĕклĕ пĕлместпĕр: кам вăл паянхи вулакан? Мĕн ыйтать çыравçăран? Мĕн кĕтет? Раççейре литература яланах судья та, прокурор та, ваккат та пулнă. Çавă халĕ пĕтсе пырать. Вайлă критика кирлĕ. Чăвашра, шел, вăл питĕ сахал. Çук тесен те юрать. Литераторсем пачах урăхла хаклаççĕ. Унта пĕр амаран çуралнă сысна çурисем пек Иванов, Петров, Сидоров – пурте пĕр ретре.

Эмел пек литература курас килет. Çыравçăн икĕ сăмах килĕшĕвне тупас пулать – хĕлем тухма тытăнтăр. Паянхи халăхăн ăс-тăне пуянлатакан, ун чунне тивĕçтерекен литература кĕтсе илейместпĕр-ха. Малалла аталантарма паян укçа-тенкĕ сахал уйăрни те чăрмав кӳрет, – терĕ Юрий Михайлович.

Литература аниччи ыйтусене малалла тишкерсе Анатолий Кипеч çыравçă та сăмах илчĕ.

– Кĕнеке те, çыракан та нумай. Анчах шучĕ пахалăха куçса пымасть. Библиотекăсенче пĕр пӳрне те тĕкĕнмен кĕнекесем пур. Хуплашки те илемлĕ, хучĕ те шурă, анчах тытăнмасть. Вулакан, тем тесен те, авторне, ятне пăхатех. Такам та çырни литература ӳсĕмĕ шутне кĕмест.

Çамрăксем вуламанни те ыйту. Эпир çырнисене е ачасем, е ваттисем вулаççĕ. Вăтаммисен вулама вăхăт çук, пушшех те – ăна тишкерме пуçа ĕçлеттемелле. Республика тулашне ĕçлеме каякан нумай. Литературăра вĕсен валли те лайăх шухăш сахал мар.

Поэтсен хĕмлентермелле

Чăваш патшалăх гуманитари институчĕн наука сотрудникĕ Виталий Родионов профессор та çак ыйтусен тавра5 «ташларĕ». «Малашне литературăна килекенсем пулĕç-ши пулмĕç-ши» текен темăна хускатрĕ.

– Литература историне илес пулсан, Михаил Федоров, Константин Иванов, пĕртăван Турхансем тата ыттисем те – вĕсем чăннипех чăваш литературин классикин еткерлĕхĕ. Иван Яковлев шкулĕнче вĕреннисем пĕрле пуçтарăнса калаçнă, çырнă – хăйне евĕр лаборатори пулнă ку. Литература шухăшĕ те вĕресе тăнă унта. Чăвашлăх идейине, ăна малалла ярас шухăша аталантаракан лабораторисем халĕ ăçта пур? Пулĕç-ши? Акă мĕн çинчен шухăшламалла.

Факультетран чăваш филологине культура кафедри туса хучĕç. Бюджет вырăнĕ те çук. Чăвашлăхшăн çунса ĕçлессишĕн çулталăкне 60 пин тенкĕ тӳлесе вĕренме кашни çын пултараймасть. Лицей та пĕтрĕ. Хăть те мĕнле чăн илем, темле пулсан та, çамрăк чухне пиçсе тухать. Иванов та «Нарспие» 17-ре çырнă. Çаксем пурне те шухăшлаттармалла. Поэт пулас текенсен сăмахпа сăмаха хĕмлентермелле, чĕлхемĕре таран тĕпчемелле. Куçаруçăсем те кирлĕ. Вĕсен вара икĕ чĕлхене те лайăх пĕлмелле. Паян литературăна сăмахлăха пачах пĕлмен çынсем кĕчĕç, – палăртрĕ шухăшĕсене Виталий Григорьевич.

Хаçатăн ăшă пулмалла

– Телекуравран, радиоран, хаçатран илнĕ хыпартан çын пĕтĕмлетӳсем тăвать, çавна май унăн шухăш-кăмăлĕ аталанать. Шалти цензура та пулмалла, вăл вара пĕтĕмпех чун пуянлăхĕнчен килет. МИХсен организатор та, çутта кăларакан та, пропагандист та пулмалла, – тухса калаçрĕ «Коммунизм ялавĕн» редакторĕ пулнă Демьян Семенов.

«Хыпар» Издательство çуртĕн директорĕ Валерий Туркай та вулакана илĕртес тесен хаçат-журнал кăсăклă пулмаллине каларĕ.

– Хаçат интереслĕ чухне çеç кирлĕ çынна. Чун-чĕрине хумхантаракан, ăскăкăлне çĕнни паракан статья, интервью çук тăк – ун пек номер макулатура кăна. Май пур таран кашни номере пуян тума тăрăшатпăр. Мухтанмалăх та пур. Халăх кăларăмсене юратса вулать. Хаçатăн ăшă, чунлă, пуян пулмалла, – терĕ Валерий Владимирович.

Алăк хыçĕнче вĕреннипех...

Форума ытти регион хăнисем те хутшăнчĕç. Кашниех хăйсен ĕçĕ-хĕлĕпе паллаштарчĕ. Çав вăхăтрах пурин те татса памалли ыйту, чăрмав сахал мар.

Ульяновск облаçĕнчен çитнĕ Олег Мустаев чăваш телекăларăмĕсен «Эткер» редакцийĕ чăваш тĕнчине мĕн пулса иртнине кăтартма тăрăшнине пĕлтерчĕ. Чăваш наци конгресĕ кĕнеке салатассипе ятлăх ĕçленине каларĕ Олег Николаевич.

– Кадрсем çитмеççĕ. Шупашкара вĕренме миçе çынна ятăмăр – пĕри те таврăнмарĕ, – пăшăрханчĕ вăл.

Пушкăртра тĕрлĕ хаçат-журанал 6 чĕлхепе тухса тăрать иккен. Вĕсенчен пĕри – «Урал сасси».

– Малашне пирĕн вулакан пулĕ-и? Чăвашлăха аталантарас шухăш çеç çителĕксĕр, патшалăх пулăшăвĕ кирлĕ, – терĕ Пушкăртри чăваш хаçачĕн редакторĕ Юрий Михайлов. Кăçалхи çулталăка Константин Иванова халалланине классикăмăр çуралнă тăрăхра çав тери хапăлласа йышăннинине пытармарĕ. Пушкăрта пырса курас текен кашни хăнана хапăлласа йышăнма шантарчĕ.

«Сувар» хаçат редакторĕ Константин Малышев паянхи ачасене хамăрпа танлаштармалла маррине, ыранхи вулакан пирки шухăшламаллине палăртрĕ. Тутарстанра тăван чĕлхене шкулта 6 сехет вĕрентнине пĕлтерчĕ. Чăваш чĕлхи урокĕсен сехечĕ сахаллишĕн пăшăрханчĕ.

Тюмень тăрăхĕнчи чăвашсем те уйăхра пĕрре тăван чĕлхепе тухакан хаçатпа килеме пултараççĕ. «Тăвана» йăхташăмăрсем савăнсах вулаççĕ иккен. Анчах профессионал кадрсем çитменни ура хурать.

Тухса калаçакансен хăш-пĕр шухăшĕпе килĕшсе, хăшĕ-пĕринпе килĕшмесĕр Виталий Станьял сăмах илчĕ.

– Чăн та, критика та, пахалăхĕ те çук, çапах та тиркеместĕп. Çырчăрах, кăларчăрах кĕнекисене. Хăçан та пулин пахалăхĕ пулатех. Вăрманта юманĕ те, шĕшки те, çăки те, хурăнĕ те кирлĕ. Çамрăксем те талантсăрах мар. Чĕлхене вĕренмен паллах. Чăваш чĕлхине алăк хыçĕнче 2 сехет вĕреннипех мала каяймăн. Литература вĕрентĕвĕ те, аталанăвĕ те паянхи пурнăçран мар, политикăран килет. Сĕмсĕрсене хăрамасăрах сăмсаран шаккамалла, – хăйне евĕр пĕтĕмлетӳ турĕ филологи ăслăлăхĕсен кандидачĕ.

Татьяна НАУМОВА.

ЫЙТĂМ

Юлашки хут тăван чĕлхепе мĕн вуланă?

Светлана МИХАЙЛОВА, 37 çулта:

– Пĕр пытармасăр калатăп: "Чăваш хĕрарăмĕ" хаçата çырăнса илетпĕр, унти статьясемпе тĕплĕн паллашатпăр. Аннепе Галина Петровна Ландышевăна хуняма Клавдия Ивановна Михайлова çак кăларăма 2-3 хут та вуласа тухаççĕ. Анне уйрăм темиçе тетрадь те пуçларĕ: пĕрне – Етĕрне район çыннисем çинчен çырнине, теприне – усăллă канашсем, виççĕмĕшне апат-çимĕç рецепчĕсем çыпăçтарса пырать.

Ольга ИВАНОВА, 36 çулта:

– Галина Абрамовăн "Чăваш чĕлхи" кĕнеки тăрăх ачасемпе килти ĕçсене пурнăçлатпăр. Çакă шутланать-и? Яла кайсан район хаçатне уçкаласа пăхатăп. Халĕ хăш-пĕр сăмаха чăвашлатрĕç те – пичет кăларăмĕн чĕлхине ăнланми пултăм. Тĕрĕссипе, хаçат-журнал та, кĕнеке те вуламалла. Ывăлхĕре те тăван литературăна юратма вĕрентмелле.

Надежда ЕФИМОВА, 37 çулта:

– Эпĕ пĕрмай – ир те, каç та – вулатăп. Çак кунсенче Леонид Агаковăн "Чи хакли" романне илсе килтĕм библиотекăран. Çул çинче те вăхăта сая ямастăп. Шкулта кăшт пушансанах е столовăйра апат çинĕ чухне телефон çине ятарласа çыртарнă ют çĕршыв писателĕсен произведенийĕсене вулатăп. Ирхине ачасем ыйхăран вăранас умĕн те алла кĕнеке тытатăп.

Владислав ПЕТРОВ, 40 çулта:

– Юрий Скворцов писатель килĕшет мана. Нумай пулмасть унăн "Уках хурăнне" вуласа тухрăм. "Сăвапла вучĕпе" те тепĕр хут паллашасшăн. Чăваш писателĕсен хайлавĕсене кунĕпе вулама хатĕр, шел те, вăхăт çитмест.

Эпĕ М.Скворцовăн "Чăвашла-вырăсла словарьне" алăран та ямастăп, вăл мана ĕçре кашни кунах кирлĕ. Н.Петровăн "Чăваш чĕлхин тӳнтер словарьне" ăçтан тупас-ши?

Алина МИХАЙЛОВА, 23 çулта:

– Çулталăк каялла Нелли Петровская çырнă «Çил-тăманлă каç» повеçе вуланăччĕ, маларах Валентина Элпин «Пепке çуралсан» кĕнекине туяннăччĕ. Ун хыççăн тек нимĕн те тытмантăр, аса та илейместĕп. Вуласах тесен вăхăт тупма пулать, паллах, анчах кăмăл çукки пĕтерет. Ытларах телевизор, компьютер умĕнче ларатпăр çав.

Наталья ЕГОРОВА, 37 çулта:

– Чăвашла кĕнеке хăçан тытнине те ас тумастăп. Анне хаçат çырăнать, яла кайсан уçкаласа пăхатăп, анчах вĕсене те ларса тĕплĕ вуламан.

Марина ТУМАЛАНОВА, Елена АТАМАНОВА, Татьяна НАУМОВА ыйтса пĕлнĕ.

27 тунтикун

1 КАНАЛ
5.00 «Доброе утро»
9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 1.00, 3.00 Новости
9.15, 4.05 Контрольная закупка
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55, 3.05 Модный приговор
12.20 «Сегодня вечером» 16+
14.25, 15.15, 1.15 «Время покажет» 16+
16.00 «Мужское / Женское» 16+
17.00, 2.05 «Наедине со всеми» 16+
18.45 «Давай поженимся!» 16+
19.50 «Пусть говорят» 16+
21.00 «Время»
21.30 Т/с «У ВАС БУДЕТ РЕБЕНОК...» 16+
23.25 «Вечерний Ургант» 16+
0.00 «Познер» 16+

РОССИЯ 1
5.00, 9.15 Утро России
9.00, 11.00, 14.00, 17.00, 17.30, 20.00 Вести
9.55 «О самом главном»
11.35, 14.30, 17.10, 19.35 Местное время
11.55 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
12.55 «Особый случай» 12+
14.50 Вести. Дежурная часть
15.00 Т/с «ПОСЛЕДНИЙ ЯНЫЧАР» 12+
16.00 Т/с «ЧУЖАЯ ЖИЗНЬ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Х/ф «ВСЕ СОКРОВИЩА МИРА» 12+
23.55 Т/ф «Как убивали Югославию. Тень Дейтона» 12+
0.55 «Сухой. Выбор цели»
2.00 Т/ф «ДОЛГИЕ ВЕРСТЫ ВОЙНЫ»
3.40 «Иван Черняховский. Загадка полководца» 12+

ЧТВ
6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
11.35-11.55 Вести-Чăваш ен
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.10-17.30 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

РОССИЯ К
7.00 «Евроньюс»
10.00, 15.00, 19.00, 23.10 Новости культуры
10.15 «Наблюдатель»
11.15 Х/ф «БАЙКА»
12.40, 1.35 Д/ф «Камиль Писсарро»
12.50 «Линия жизни»
13.45, 21.20, 1.20 Д/с «Мировые сокровища культуры»
14.05, 1.40 Х/ф «ЧЕТЫРЕ ТАНКИСТА И СОБАКА»
15.10 К 70-летию Великой Победы. «Мальчики державы. Давид Самойлов»
15.40 Х/ф «ОТЕЦ СОЛДАТА»
17.15 Д/ф «Андрей Туполев»
17.55 Симфония «Манфред» Владимир Федосеев и БСО им. П.И. Чайковского.
18.50 Д/ф «Гай Юлий Цезарь»
19.15 Главная роль
19.30 «Сати. Нескучная классика...»
20.10 «Спокойной ночи, малыши!»
20.25 «Правила жизни»
20.55 Д/ф «Великий князь Николай Николаевич (младший). Рад доказать свою любовь к России»
21.35 «Тем временем»
22.25 Д/ф «Атомная бомба Адольфа Гитлера. Версии»
23.05 «Написано войной» Юрий Любимов читает стихотворение Семена Гудзенко «Когда на смерть идут - поют...»
23.30 Д/ф «Иван Жданов. Девять стихотворений»
0.25 П.И. Чайковский. Симфония «Манфред» Владимир Федосеев и БСО им. П.И. Чайковского
2.40 «Pro memoria» «Отсветы»

НТВ
6.00 «Кофе с молоком» 12+
9.00 «Освободители» 12+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня
10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА. НОВЫЕ СЕРИИ» 16+
12.00 Суд присяжных 16+
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие
15.00 «Все будет хорошо!» 16+
16.20 Т/с «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» 16+
18.00 «Говорим и показываем» 16+
19.40 Х/ф «ЛЕСНИК» 16+
21.40, 23.30 Т/с «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» 16+
22.40 «Анатомия дня»
0.30 Х/ф «ДОРОГАЯ» 16+
1.25 «Ахтунг, руссиш!» 0+
1.45 2.30 Дикий мир 0+
3.15 Т/с «НАРУЖНОЕ НАБЛЮДЕНИЕ» 16+
5.00 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» 16+

ТВЦ
6.00 «Настроение»
8.15 Х/ф «ОДИНОКАЯ ЖЕНЩИНА ЖЕЛАЕТ ПОЗНАКОМИТЬСЯ» 12+
10.05 Д/ф «Ирина Купченко. Без свидетелей» 12+
10.55 «Доктор И...» 16+
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События
11.50 «Постскриптум» 16+
12.55 «В центре событий» 16+
13.55 Линия защиты 16+
14.50, 19.30 Город новостей
15.10 Городское собрание 12+
16.00, 17.50 Х/ф «ИНСПЕКТОР ЛЬЮИС» 12+
18.20 «Право голоса» 16+
19.45 Т/с «ПОД КАБЛУКОМ» 12+
21.45, 1.25 Петровка, 38 16+
22.30 «Сделано в России» 12+
23.05 Без обмана. «Адское зелье» 16+
0.00 События. 25-й час
0.30 Д/ф «Тайная миссия Сергея Вронского» 12+
1.45 Х/ф «ВЫЙТИ ЗАМУЖ ЗА ГЕНЕРАЛА» 16+
4.05 Х/ф «ПУАРО АГАТЫ КРИСТИ» 12+

РЕН
5.00 «Какие люди!» 16+
6.00 «Любовь 911» 16+
7.00 Т/с «СЛЕДАКИ» 16+
7.30, 13.00 Званый ужин 16+
8.30, 12.30, 19.30, 23.00 «Новости» 16+
9.00 «Военная тайна» 16+
11.00 Д/ф «Божественная трагедия» 16+
12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
14.00 «Засуди меня» 16+
15.00 «Семейные драмы» 16+
16.00, 17.00 Не ври мне! 16+
18.00 Премьера: «Верное средство» 16+
20.00, 23.25 Х/ф «ИСХОДНЫЙ КОД» 16+
21.45, 4.30 «Смотреть всем!» 16+
1.15 «Москва. День и ночь» 16+
2.15 Х/ф «ДНЕВНИК ПАМЯТИ» 16+

Чăваш Нацителекуравĕ
06.00 «Хотите жить долго?» /12+/
07.00 «Наша республика. Главная тема». /12+/
7.30 "Каçхи тĕлпулу" /12+/
8.00 "Бухты барахты" /6+/
8.30 "След в истории" /12+/
9.00 "Танец маленьких утят". Международный фестиваль /0+/
10.00 «Общая терапия».Многосерийный фильм /16+/
11.00 «Дульсинея Тобосская». Мелодрама /12+/
12.30 «Волшебник Изумрудного города». Мультипликационный фильм /6+/
13.00, 16.00, 19.00, 22.30 «Республика» хыпарсен кăларăмĕ
13.30 «Факультатив. Как это работает». Документальный фильм /12+/
14.00, 17.00, 20.00, 23.00 «Республика» информационная программа
14.30 «Христофор Колумб». Мультипликационный сериал /12+/
15.00 «Дневник убийцы». Многосерийный фильм /16+/
16.30 «Факультатив. Люди». Документальный фильм /12+/
17.30 «Волшебник Изумрудного города». Мультипликационный фильм /6+/
18.00 «Общая терапия». Многосерийный фильм /16+/
19.15 «Ылтăн çӳпçерен» /6+/
19.30 «Пехил» /12+/
20.30 «Акилбупсер» /6+/
20.45 "Профиль здоровья" /12+/
21.00 «Сделано в Чувашии» /12+/
21.10 "Антология антитеррора" /16+/
23.30 «Продлись, продлись, очарование...». Драма /16+/

Чăваш Наци радиовĕ
6.00, 7.00, 12.00, 13.00, 15.00, 18.00, 20.00, 22.00 – Хыпарсем. (12+)
8.00, 9.00, 11.00, 14.00, 16.00, 17.00, 19.00, 21.00, 23.00 — Новости. (12+)
7.10-8.00 Ирхи кăмăл (12+) 8.10-8.30, 11.10-11.30, 15.10-15.30, 16.10-16.30, 17.10-17.30, 18.10-18.30, 19.10-19.30, 20.10-20.30, 21.10-21.30, 23.10-23.30 Юрă вăчĕри. (12+) 8.30-9.00 18.30-19.00 Тема дня. (12+) 9.10-10.00 Не формат. (12+) 06.30-07.00, 10.10-10.30, 22.10-22.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 10.30-11.00 Çĕр сум. (12+) 11.30-12.00 Ялтан яла (12+) 12.10-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.10-15.00 Путешествие в историю чуваш. (12+) 15.30-16.00 Социальный вопрос (12+) 16.30-17.00 Ялтан яла. (12+) 17.10-18.00 Мăшăру эп сан, ай, пулам-и (12+) 19.30-20.00 Тĕплĕ калаçу. (12+) 20.30-21.00 Артистсем Тăван çĕршывăн Аслă вăрçи çинчен вулаççĕ. (12+) 21.30-22.00 Çемье ăшши. (12+) 22.10-23.00 Янра юрă. (12+) 23.10-23.30 Наша республика. Главная тема. (12+) 23.30-24.00 Присягая Родине. (12+)
Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ
6.10 Анонс передач
6.15 События
6.27 Салтак пăтти
6.40 Столичный курьер
6.54 Юрă çаврăмĕ
6.58-7.00 Погода
* * *
7.10 О чувашском
7.33 Паянхи кун
7.37 Çула тухсан
7.51 Мы - вместе
7.58-8.00 Погода
* * *
12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал
* * *
18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.24 От 2 до 5
18.29 Библия сегодня
18.39 Каçхи юмах
18.49-19.00 Вести-Чувашия

28 ытларикун

1 КАНАЛ
5.00 «Доброе утро»
9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 0.10, 3.00 Новости
9.15, 4.15 Контрольная закупка
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55, 3.15 Модный приговор
12.20, 21.35 Т/с «У ВАС БУДЕТ РЕБЕНОК...» 16+
14.25, 15.15, 2.20, 3.05 «Время покажет» 16+
16.00 «Мужское / Женское» 16+
17.00, 1.25 «Наедине со всеми» 16+
18.45 «Давай поженимся!» 16+
19.50 «Пусть говорят» 16+
21.00 «Время»
23.35 «Вечерний Ургант» 16+
0.25 «Структура момента» 16+

РОССИЯ 1
5.00, 9.15 Утро России
9.00, 11.00, 14.00, 17.00, 17.30, 20.00 Вести
9.55 «О самом главном»
11.35, 14.30, 17.10, 19.35 Местное время
11.55 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
12.55 «Особый случай» 12+
14.50 Вести. Дежурная часть
15.00 Т/с «ПОСЛЕДНИЙ ЯНЫЧАР» 12+
16.00 Т/с «ЧУЖАЯ ЖИЗНЬ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Х/ф «ВСЕ СОКРОВИЩА МИРА» 12+
0.00 «Без свидетелей. Павел Фитин против Шелленберга» 12+
1.00 «Операция «Анадырь» На пути к Карибскому кризису» 12+
2.00 Т/ф «ДОЛГИЕ ВЕРСТЫ ВОЙНЫ»
3.25 Горячая десятка 12+
4.30 Комната смеха

ЧТВ
6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
9.00 Утренний гость /на чувашском языке/
9.30 Профпортрет
9.40-9.55 Вспомни, солдат /на чувашском языке/
11.35-11.55 Вести-Чăваш ен
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.10-17.30 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

РОССИЯ К
6.30 «Евроньюс»
10.00, 15.00, 19.00, 23.10 Новости культуры
10.15 «Наблюдатель»
11.15, 23.30 Х/ф «КОРОЛЕВА-ДЕВСТВЕННИЦА»
12.50, 18.40, 1.40 Д/с «Мировые сокровища культуры»
13.10, 20.25 «Правила жизни»
13.35 «Пятое измерение»
14.05, 1.55 Х/ф «ЧЕТЫРЕ ТАНКИСТА И СОБАКА»
15.10 К 70-летию Великой Победы. «Мальчики державы. Сергей Орлов»
15.40 «Сати. Нескучная классика...»
16.20 Д/ф «Душа Петербурга»
17.15 Д/ф «Великий князь Николай Николаевич (младший). Рад доказать свою любовь к России»
17.40 Д/ф «Лики неба и земли»
17.55 Романсы для голоса и фортепиано. Ирина Архипова, Игорь Гусельников
19.15 Главная роль
19.30 Искусственный отбор
20.10 «Спокойной ночи, малыши!»
20.55 «Больше, чем любовь»
21.40 «Игра в бисер»
22.25 Д/ф «Яков Крейзер. Забытый генерал»
23.05 «Написано войной» Леонид Куравлев читает стихотворение Александра Межирова «Просыпаюсь и курю...»
1.00 Д/ф «Андрей Туполев»
2.50 Д/ф «Фенимор Купер»

НТВ
6.00 «Кофе с молоком» 12+
9.00 «Освободители» 12+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня
10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА. НОВЫЕ СЕРИИ» 16+
12.00 Суд присяжных 16+
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие
15.00 «Все будет хорошо!» 16+
16.20 Т/с «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» 16+
18.00 «Говорим и показываем» 16+
19.40 Х/ф «ЛЕСНИК» 16+
21.40, 23.30 Т/с «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» 16+
22.40 «Анатомия дня»
0.30 Х/ф «ДОРОГАЯ» 12+
1.25 Главная дорога 16+
2.10 Квартирный вопрос 0+
3.15 Т/с «НАРУЖНОЕ НАБЛЮДЕНИЕ» 16+
5.00 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» 16+

ТВЦ
6.00 «Настроение»
8.10 Х/ф «МОЯ МОРЯЧКА» 12+
9.40, 11.50 Х/ф «ПОЛОВИНКИ НЕВОЗМОЖНОГО» 12+
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События
13.40, 4.40 «Мой герой» 12+
14.50, 19.30 Город новостей
15.10 Без обмана. «Адское зелье» 16+
16.00, 17.50 Х/ф «ИНСПЕКТОР ЛЬЮИС» 12+
18.20 «Право голоса» 16+
19.45 Т/с «ПОД КАБЛУКОМ» 12+
21.45 Петровка, 38 16+
22.30 «Осторожно, мошенники!» 16+
23.05 «Прощание. Людмила Зыкина» 12+
0.00 События. 25-й час
0.30 Х/ф «РАСПЛАТА» 12+
5.25 «Простые сложности» 12+

РЕН
5.00, 16.00, 17.00, 4.00 Не ври мне! 16+
6.00, 18.00 «Верное средство» 16+
7.00 Т/с «СЛЕДАКИ» 16+
7.30, 13.00 Званый ужин 16+
8.30, 12.30, 19.30, 23.00 «Новости» 16+
9.00 «Военная тайна» 16+
11.00 Д/ф «Месть Вселенной» 16+
12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
14.00 «Засуди меня» 16+
15.00, 3.00 «Семейные драмы» 16+
20.00, 23.25 Х/ф «БИБЛИОТЕКАРЬ-2: ВОЗВРАЩЕНИЕ К КОПЯМ ЦАРЯ СОЛОМОНА» 16+
21.50, 2.20 «Смотреть всем!» 16+
1.20 «Москва. День и ночь» 16+

Чăваш Нацителекуравĕ
06.00 «Хотите жить долго?» /12+/
07.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.30 «Республика» хыпарсен кăларăмĕ
07.15 «Ылтăн çӳпçерен» /6+/
07.30 "Пехил" /12+/
08.00, 14.00, 17.00, 20.00, 23.00 «Республика» информационная программа
08.30 "Акилбупсер" /12+/
8.45 "Сделано в Чувашии" /12+/
09.00 «Антология антитеррора» /16+/
09.30, 17.30 «Волшебник изумрудного города». Мультипликационный фильм /6+/
10.00 "Общая терапия". Многосерийный фильм /16+/
11.00 «Дульсинея Тобосская». Мелодрама /12+/
13.30 «Под небом Европы». Документальный фильм». /12+/
14.30 «Христофор Колумб». Мультипликационный сериал /12+/
15.00 «Дневник убийцы». Многосерийный фильм. /16+/
16.30 «Под небом Европы». Документальный фильм /12+/
18.00 «Общая терапия». Многосерийный фильм /16+/
19.15. 22.45 «Тĕплĕ калаçу» /12+/
19.30 "Çĕр тивлечĕ" /12+/
20.30 «Наша Республика. Главная тема» /12+/
21.00 «Бемеранг» /12+/
21.30 «Отличные студенты-2015» /12+/
22.00 "Комфортный город"/12+/
23.30 «США против Джона Леннона». Документальный фильм /16+/

Чăваш Наци радиовĕ
6.00, 7.00, 12.00, 13.00, 15.00, 18.00, 20.00, 22.00 – Хыпарсем. (12+)
8.00, 9.00, 11.00, 14.00, 16.00, 17.00, 19.00, 21.00, 23.00 — Новости. (12+)
6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи кăмăл.(12+) 6.30-7.00, 21.30-22.00 Республика сасси. (12+) 8.10-8.30, 9.10-9.30, 10.10-10.30, 16.10-16.30, 17.10-17.30, 18.10-18.30, 20.10-20.30, 21.10-21.30, 22.10-22.30, 23.10-23.30 Юрă вăчĕри. (12+) 8.30-9.00 Наша республика. Главная тема. (12+) 9.10-10.00 Тĕплĕ калаçу. (12+) 10.30-11.00 Социальный вопрос. (12+) 11.10-11.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 11.30-12.00, 22.30-23.00 Çемье ăшши. (12+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.10-15.00 Янра юрă. (12+) 15.30-16.00 Ачалăх урхамахĕ. (6+) 16.30-17.00, 23.30-24.00 Экстренный час. (16+) 17.30-18.00 Çĕр сум.(12+) 18.30-19.00 Тăван ăс-хакăл. (12+) 19.10-20.00 Асăмри юрăсем. (радиокараоке) (12+) 20.30-21.00 Артистсем Тăван çĕршывăн Аслă вăрçи çинчен вулаççĕ. (12+)
Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ
6.10 Вести-Чувашия
6.24 Анонс передач
6.26 Ирхи концерт
6.40 Столичный курьер
6.54 Юрă саламĕ
6.58-7.00 Погода
* * *
7.10 Вести-Чувашия
7.23 Паянхи кун
7.27 Будьте здоровы
7.37 Вăрçă ачисем
7.47 Олимпийские горизонты
7.55-8.00 Юрă çаврăмĕ
* * *
12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал
* * *
18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.24 Остров молодых
18.39 Каçхи юмах
18.49-19.00 Вести-Чувашия

29 юнкун

1 КАНАЛ
5.00 «Доброе утро»
9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 0.10, 3.00 Новости
9.15, 4.20 Контрольная закупка
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55, 3.20 Модный приговор
12.20, 21.35 Т/с «У ВАС БУДЕТ РЕБЕНОК...» 16+
14.25, 15.15, 2.20, 3.05 «Время покажет» 16+
16.00 «Мужское / Женское» 16+
17.00, 1.25 «Наедине со всеми» 16+
18.45 «Давай поженимся!» 16+
19.50 «Пусть говорят» 16+
21.00 «Время»
23.35 «Вечерний Ургант» 16+
0.25 «Политика» 16+

РОССИЯ 1
5.00, 9.15 Утро России
9.00, 11.00, 14.00, 17.00, 17.30, 20.00 Вести
9.55 «О самом главном»
11.35, 14.30, 17.10, 19.35 Местное время
11.55 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
12.55 «Особый случай» 12+
14.50 Вести. Дежурная часть
15.00 Т/с «ПОСЛЕДНИЙ ЯНЫЧАР» 12+
16.00 Т/с «ЧУЖАЯ ЖИЗНЬ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Х/ф «ВСЕ СОКРОВИЩА МИРА» 12+
23.00 Т/ф «К годовщине трагических событий в Одессе» 16+
1.05 Т/ф «ДОЛГИЕ ВЕРСТЫ ВОЙНЫ»
2.30 «Операция «Анадырь» На пути к Карибскому кризису» 12+
3.30 Комната смеха
4.45 Вести. Дежурная часть

ЧТВ
6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
11.35-11.55 Вести-Чăваш ен
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.10-17.30 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

РОССИЯ К
6.30 «Евроньюс»
10.00, 15.00, 19.00, 23.10 Новости культуры
10.15 «Наблюдатель»
11.15, 23.30 Х/ф «РИШЕЛЬЕ. МАНТИЯ И КРОВЬ»
13.00 Д/ф «Карл Фридрих Гаусс»
13.10, 20.25 «Правила жизни»
13.35 «Красуйся, град Петров!» Зодчий Николай Львов
14.05, 1.55 Х/ф «ЧЕТЫРЕ ТАНКИСТА И СОБАКА»
15.10 К 70-летию Великой Победы. «Мальчики державы. Александр Межиров»
15.40 Искусственный отбор
16.20 Д/ф «Константин Паустовский. Последняя глава»
17.00, 18.40 Д/с «Мировые сокровища культуры»
17.15 «Больше, чем любовь»
17.55 Концерт №1 для фортепиано с оркестром. Эмиль Гилельс, Виктор Дубровский и ГАСО СССР.
19.15 Главная роль
19.30 «Абсолютный слух»
20.10 «Спокойной ночи, малыши!»
20.55 Д/ф «80 лет ученому. «Яндекс, Гугл и «алгоритм Зализняка»
21.40 Власть факта. «Как рождалась Перестройка»
22.25 Д/ф «Цвингер. По следу дрезденских шедевров»
23.05 «Написано войной» Гоша Куценко читает стихотворение Константина Ваншенкина «Земли потрескавшейся корка...»
1.15 П.И. Чайковский. Романсы для голоса и фортепиано. Ирина Архипова, Игорь Гусельников
2.50 Д/ф «Кацусика Хокусай»

НТВ
6.00 «Кофе с молоком» 12+
9.00 «Освободители» 12+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня
10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА. НОВЫЕ СЕРИИ» 16+
12.00 Суд присяжных 16+
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие
15.00 «Все будет хорошо!» 16+
16.20 Т/с «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» 16+
18.00 «Говорим и показываем» «Дети короля» 16+
19.40 Х/ф «ЛЕСНИК» 16+
21.40, 23.30 Т/с «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» 16+
22.40 «Анатомия дня»
0.30 Х/ф «ДОРОГАЯ» 16+
1.25 «Дачный ответ» 0+
2.30 Дикий мир 0+
3.15 Т/с «НАРУЖНОЕ НАБЛЮДЕНИЕ» 16+
5.00 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» 16+

ТВЦ
6.00 «Настроение»
8.15 Х/ф «ЖЕНАТЫЙ ХОЛОСТЯК»
10.05 Д/ф «Зиновий Гердт. Я не комик...» 12+
10.55 «Доктор И...» 16+
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События
11.50 Х/ф «РАЗРЕШИТЕ ТЕБЯ ПОЦЕЛОВАТЬ... ОТЕЦ НЕВЕСТЫ» 12+
13.40, 4.40 «Мой герой» 12+
14.50, 19.30 Город новостей
15.10 «Прощание. Людмила Зыкина» 12+
16.00, 17.50 Х/ф «ИНСПЕКТОР ЛЬЮИС» 12+
18.20 «Право голоса» 16+
19.45 Т/с «ПОД КАБЛУКОМ» 12+
21.45 Петровка, 38 16+
22.30 Линия защиты 16+
23.05 «Хроники московского быта. Съедобная утопия» 12+
0.00 События. 25-й час
0.25 «Русский вопрос» 12+
1.10 Х/ф «ПОЦЕЛУЙ СКВОЗЬ СТЕНУ» 16+
2.55 Х/ф «ОДИНОКАЯ ЖЕНЩИНА ЖЕЛАЕТ ПОЗНАКОМИТЬСЯ» 12+
5.25 «Простые сложности» 12+

РЕН
5.00, 16.00, 17.00, 4.00 Не ври мне! 16+
6.00, 18.00 «Верное средство» 16+
7.00 Т/с «СЛЕДАКИ» 16+
7.30, 13.00 Званый ужин 16+
8.30, 12.30, 19.30, 23.00 «Новости» 16+
9.00 «Территория заблуждений» 16+
11.00 Д/ф «Земля. Смертельный магнит» 16+
12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
14.00 «Засуди меня» 16+
15.00, 3.00 «Семейные драмы» 16+
20.00, 23.25 Х/ф «СЛУЧАЙНЫЙ ШПИОН» 12+
21.40, 2.10 «Смотреть всем!» 16+
1.10 «Москва. День и ночь» 16+

Чăваш Нацителекуравĕ
06.00 «Хотите жить долго?». /12+/
07.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.30 «Республика» хыпарсен кăларăмĕ
07.15, 13.15 «Тĕплĕ калаçу» /12+/
07.30 «Çĕр тивлечĕ» /12+/
08.00, 14.00, 17.00, 20.00, 23.00 «Республика» информационная программа
08.30 «Наша Республика. Главная тема» /12+/
09.00 «Отличные студенты-2015» /12+/
09.30 «Антология антитеррора» /16+/
10.00 «Общая терапия». Многосерийный фильм /16+/
11.00 «Миг удачи». Драма /12+/
12.30, 17.30 «Волшебник Изумрудного города». Мультипликационный фильм /6+/
13.30 «Факультатив. История». Документальный фильм /12+/
14.30 «Христофор Колумб». Мультипликационный сериал /12+/
15.00 «Дневник убийцы». Многосерийный фильм /16+/
16.30 «Факультатив. Наука». Документальный фильм /12+/
18.00 «Общая терапия». Многосерийный фильм /16+
19.15 «Ялан янра, чăваш сăмахĕ» /0+/
19.30 «Яш чух, çамрăк чух» /12+/
20.30 «Правительственная связь» /12+/
21.00 «Круглый стол» /12+/
22.00 "Территория занятости" /12+/
22.10 "Антология антитеррора" /16+/
23.30 «Окно в лето». Драма /16+/

Чăваш Наци радиовĕ
6.00, 7.00, 12.00, 13.00, 15.00, 18.00, 20.00, 22.00 – Хыпарсем. (12+)
8.00, 9.00, 11.00, 14.00, 16.00, 17.00, 19.00, 21.00, 23.00 — Новости. (12+)
6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи кăмăл. (12+) 6.30-7.00, 22.30-23.00 Республика сасси. (12+) 8.10-8.30, 10.10-10.30, 11.10-11.30, 14.10-14.30,15.10-15.30, 16.10-16.30, 18.10-18.30, 20.10-20.30, 21.10-21.30, 22.10-22.30, 23.10-23.30 Юрă вăчĕри. (12+) 08.30 Социальный вопрос (12+) 9.10-10.00 Женская среда. (12+) 10.30-11.00 Наша республика. Главная тема. (12+) 11.30-12.00 Çĕр сум. (12+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.30-15.00 Социальный вопрос. (12+) 15.30 Перекресток (6+) 16.30-17.00, 23.30-24.00 Экстренный час. (16+) 17.10-18.00 Литература çӳпçинчен. (12+) 18.30-19.00 Ялтан яла. (12+) 19.10-19.30 Тема дня (12+) 19.30-20.00 Тĕплĕ калаçу (12+) 20.30-21.00 Читаем о Великой Отечественной войне. (12+) 21.10-22.00 Çиларман-шоу. (12+)
Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ
6.10 Вести-Чувашия
6.24 Анонс передач
6.26 Журналистсем - ентешсем
6.34 Имею право
6.40 Столичный курьер
6.54 Юрă çаврăмĕ
6.58-7.00 Погода
* * *
7.10 Вести-Чувашия
7.23 Паянхи кун
7.26 Диалоги о школе
7.37 Права потребителя
7.43-8.00 Ирхи концерт
* * *
12.10-13.00 Самое время. Прямой эфир
* * *
18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.24 Юрă çаврăмĕ
18.29 Будни ЖКХ
18.39 Чĕрĕ шыв
18.49-19.00 Вести-Чувашия

30 кĕçнерникун

1 КАНАЛ
5.00 «Доброе утро»
9.00, 12.00, 15.00, 18.00 Новости
9.15 Контрольная закупка
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 Модный приговор
12.20, 21.35 Т/с «У ВАС БУДЕТ РЕБЕНОК...» 16+
14.25, 15.15 «Время покажет» 16+
16.00 «Мужское / Женское» 16+
17.00 «Жди меня»
18.45 «Человек и закон» 16+
19.50 «Поле чудес» 16+
21.00 «Время»
23.35 «Вечерний Ургант» 16+
0.30 Х/ф «ЛЮДИ ИКС» 16+
2.20 Х/ф «БРАТЬЯ НЬЮТОН» 16+
4.35 «Модный приговор»

РОССИЯ 1
5.00, 9.15 Утро России
9.00, 11.00, 14.00, 17.00, 17.30, 20.00 Вести
9.55 «О самом главном»
11.35, 14.30, 17.10, 19.35 Местное время
11.55 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
12.55 «Особый случай» 12+
14.50 Вести. Дежурная часть
15.00 Т/с «ПОСЛЕДНИЙ ЯНЫЧАР» 12+
16.00 Т/с «ЧУЖАЯ ЖИЗНЬ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 «Юморина» 12+
22.55 Х/ф «САЛЯМИ» 12+
2.35 Х/ф «МОЯ УЛИЦА»
4.05 «Сухой. Выбор цели»
5.05 Комната смеха

ЧТВ
6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
9.00 Главная тема
9.10 Спорт сильных
9.20-9.55 Для вас, любимые. Концерт по заявкам
11.35-11.55 Вести-Чăваш ен
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.10-17.30 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

РОССИЯ К
6.30 «Евроньюс»
10.00, 15.00, 19.00, 23.10 Новости культуры
10.15 «Наблюдатель»
11.15, 23.30 Х/ф «ЖЕНЩИНА, КОТОРУЮ ОН ЛЮБИЛ»
12.55, 17.00, 1.40 Д/с «Мировые сокровища культуры»
13.10 «Правила жизни»
13.35 «Россия, любовь моя!» «Традиции балкарцев»
14.05, 1.55 Х/ф «ЧЕТЫРЕ ТАНКИСТА И СОБАКА»
15.10 К 70-летию Великой Победы. «Мальчики державы. Николай Тряпкин»
15.40 «Абсолютный слух»
16.20 Д/ф «Юрий Лобачев. Отец русского комикса»
17.15 Д/ф «Танцевальный провокатор. Евгений Панфилов»
17.55 Симфония №5. Евгений Мравинский и Академический симфонический оркестр Ленинградской филармонии.
19.15 К 70-летию Великой Победы. «Искатели» «Блокадный матч»
20.00 Д/ф «Фидий»
20.10 Х/ф «ЕЩЕ РАЗ ПРО ЛЮБОВЬ»
21.45 «Романтика романса» Театру Геликон-Опера - 25!
22.40 Д/ф «Запечатленное время». «Знамя Победы над Рейхстагом водружено!»
1.05 П.И.Чайковский. Концерт №1 для фортепиано с оркестром. Эмиль Гилельс, Виктор Дубровский и ГАСО СССР

НТВ
6.00 «Кофе с молоком» 12+
9.00 «Освободители» 12+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня
10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА. НОВЫЕ СЕРИИ» 16+
12.00 Суд присяжных 16+
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие
15.00 «Все будет хорошо!» 16+
16.20 Т/с «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» 16+
18.00 «Говорим и показываем» 16+
19.40 Х/ф «ЛЕСНИК» 16+
21.40 Т/с «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» 16+
23.35 Х/ф «ЧЕРНАЯ РОЗА» 16+
1.30 Х/ф «ДОРОГАЯ» 16+
2.30 Дикий мир 0+
3.10 Т/с «НАРУЖНОЕ НАБЛЮДЕНИЕ» 16+
5.00 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» 16+

ТВЦ
6.00 «Настроение»
8.20 Х/ф «КАРНАВАЛ»
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События
11.50 Х/ф «УКРОЩЕНИЕ СТРОПТИВЫХ» 16+
13.40, 4.40 «Мой герой» 12+
14.50, 19.30 Город новостей
15.10 «Хроники московского быта. Съедобная утопия» 12+
16.00, 17.50 Х/ф «ИНСПЕКТОР ЛЬЮИС» 12+
18.20 «Право голоса» 16+
19.45 Т/с «ПОД КАБЛУКОМ» 12+
21.45, 4.20 Петровка, 38 16+
22.30 Х/ф «12 СТУЛЬЕВ»
1.40 Х/ф «ЗОЛОТАЯ МИНА»
5.20 «Простые сложности» 12+

РЕН
5.00 Не ври мне! 16+
6.00 «Верное средство» 16+
7.00 Т/с «СЛЕДАКИ» 16+
7.30, 13.00 Званый ужин 16+
8.30, 12.30, 19.30 «Новости» 16+
9.00 Документальный проект «Великие тайны Ватикана» 16+
12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
15.00 Д/ф «Враг человечества. Секретный агент №1» 16+
17.00 Д/ф «Дэвид Копперфильд: любовь, шпионаж и другие фокусы» 16+
20.00 «Территория заблуждений» 16+
22.00 «Смотреть всем!» 16+
23.00, 3.00 Х/ф «ГЛАВНЫЙ КАЛИБР» 16+
1.00 Х/ф «КУКУШКА» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ
06.00 «Хотите жить долго?» /12+/
07.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.30 «Республика» хыпарсен кăларăмĕ
07.15 «Ялан янра, чăваш сăмахĕ» /0+/
07.30, 21.30 «Антология антитеррора» /16+/
08.00, 14.00, 17.00, 20.00, 23.00 «Республика» информационная программа
08.30 «Правительственная связь» /12+/
09.00 «Круглый стол» /12+/
10.00, 18.00 «Общая терапия». Многосерийный фильм /16+/
11.00, 17.30 «Волшебник Изумрудного города». Мультипликационный фильм». /6+/
12.30 "Наша Республика. Главная тема" /12+/
13.30 «Факультатив. Наука». Документальный фильм /12+/
14.30 «Христофор Колумб». Мультипликационный сериал /12+/
15.00 «Пятый угол». Многосерийный фильм /16+/
16.30 «Факультатив. История». Документальный фильм /12+/
19.15, 22.45 «Тĕплĕ калаçу» /12+/
19.30 "Экономика в деталях" /12+/
20.30 «Об этом подробнее» /12+/
20.35 "Один день с профессионалом" /12+/
21.00 "Законодатели" /12+/
23.30 «Улыбка Бога, или Чисто одесская история». Комедия /12+/

Чăваш Наци радиовĕ
6.00, 7.00, 12.00, 13.00, 15.00, 18.00, 20.00, 22.00 – Хыпарсем. (12+)
8.00, 9.00, 11.00, 14.00, 16.00, 17.00, 19.00, 21.00, 23.00 — Новости. (12+)
6.10-6.30 Тăван юрă–кĕвĕ, 7.30-8.00 Наша республика. Главная тема.(12+),7.10-7.30, 6.30-7.00, 8.10-8.30, 9.10-9.30, 10.10-10.30, 14.10-14.30, 17.10-17.30, 20.10-20.30, 22.10-22.30, 23.10-23.30 Юрă вăчĕри. (12+), 6.30-7.00 Тема дня. (12+) 8.30-9.00, 22.30-23.00 Республика сасси. (12+) 9.30-10.00 Тĕплĕ калаçу (12+), 10.30-11.00 Социальный вопрос (12+), 11.10-12.00 Чĕнтĕрлĕ чаршав. (12+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.30-15.00 Азы Православия.(12+) 15.10-16.00 Путешествие в историю чуваш. (12+) 16.10-16.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 16.30-17.00, 23.30-24.00 Экстренный час. (16+) 17.30-18.00 Ачалăх урхамахĕ. (6+) 18.10-19.00 Вăрçă ахрăмĕ. (12+) 19.10-19.30 Тема дня. (12+) 19.30-20.00 Перекресток. (12+) 20.30-22.00 Çичĕ юрă. (12+)
Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ
6.10 Вести-Чувашия
6.24 Анонс передач
6.26 Юхма енĕм – Патăрьел
6.31 Спорт площадки
6.40 Столичный курьер
6.54 Юрă çаврăмĕ
6.58-7.00 Погода
* * *
7.10 Вести-Чувашия
7.22 Паянхи кун
7.27 Открытая студия. Прямой эфир
7.56-8.00 Юрă çаврăмĕ
* * *
12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал
* * *
18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.24 Шăнкăрав
18.49-19.00 Вести-Чувашия

1 эрнекун

1 КАНАЛ
6.00, 10.00, 12.00 Новости
6.10 Х/ф «ЦИРК»
8.10 Х/ф «ТРЕМБИТА»
10.10 Первомайская демонстрация на Красной площади
10.50 «Пока все дома»
11.35 Новый Ералаш
12.15 Т/с «У ВАС БУДЕТ РЕБЕНОК...» 16+
14.15 Х/ф «КОРОЛЕВА БЕНЗОКОЛОНКИ»
15.45 Х/ф «СОЛДАТ ИВАН БРОВКИН»
17.30 Х/ф «БЕЛЫЕ РОСЫ» 12+
19.10 Иосиф Кобзон, Тамара Гвердцители, Лев Лещенко в юбилейном концерте оркестра «Фонограф» 12+
21.00 «Время»
21.20 «Сегодня вечером» 16+
23.00 «Григорий Лепс и его друзья» 16+
1.05 Х/ф «ЛЮДИ ИКС-2» 16+
3.30 Х/ф «ГОРЯЧИЕ ГОЛОВЫ-2» 16+
5.05 Контрольная закупка

РОССИЯ 1
5.40 Х/ф «ПО СЕМЕЙНЫМ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАМ»
8.30 Шоу-спектакль, посвященный 80-летию художественной гимнастики
10.00, 14.15 Х/ф «КАЖДЫЙ ЗА СЕБЯ» 12+
14.00, 20.00 Вести
15.55 «Disco дача» Весенний концерт 12+
18.05 «Измайловский парк» Большой юмористический концерт 12+
20.35 Х/ф «ВМЕСТО НЕЕ» 12+
0.20 Юбилейный концерт Полада БюльБюль оглы
1.55 Х/ф «БЕДНАЯ LIZ» 12+
4.00 Комната смеха

РОССИЯ К
6.30 «Евроньюс»
10.05 «Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым»
10.35 Х/ф «ЕЩЕ РАЗ ПРО ЛЮБОВЬ»
12.05 «Мой серебряный шар. Татьяна Доронина»
12.50 «Любо, братцы, любо...» Концерт Кубанского казачьего хора в Концертном зале им. П.И.Чайковского
13.50 Д/с «Крым. Загадки цивилизации». «Бакла»
14.25 Спектакль «МАЛЕНЬКИЕ КОМЕДИИ БОЛЬШОГО ДОМА»
17.05, 1.05 Д/с «Дикая Бразилия»
17.55 «Больше, чем любовь»
18.35 Х/ф «ОЧЕРЕДНОЙ РЕЙС»
20.10 Гала-концерт детского фестиваля танца «Светлана»
21.30 «Линия жизни»
22.25 Х/ф «ТАКАЯ КАК ТЫ ЕСТЬ» 16+
0.05 «Хью Лори: Пусть говорят»
1.55 «Искатели» «Загадка «подмосковного Версаля»
2.40 Д/с «Мировые сокровища культуры»

НТВ
6.00 Т/с «ХОЗЯЙКА ТАЙГИ-2. К МОРЮ» 16+
8.00, 10.00, 13.00, 19.00 Сегодня
8.15, 10.20 Х/ф «РЕКВИЕМ ДЛЯ СВИДЕТЕЛЯ» 16+
13.20 «Я худею» 16+
14.15 Своя игра 0+
15.10 «Вторая Мировая. Великая Отечественная» «Оружие возмездия. Предмет торга Бормана» 16+
16.05 Т/с «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» 16+
19.25 Х/ф «ЛЕСНИК» 16+
23.15 Всенародная премия «Шансон года-2015» 16+
3.00 Дикий мир 0+
3.10 Т/с «КАТЯ» 16+
5.05 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» 16+

ТВЦ
5.50 Х/ф «МОЯ МОРЯЧКА» 12+
7.20 Х/ф «УКРОЩЕНИЕ СТРОПТИВЫХ» 16+
9.10 Х/ф «СТАРИК ХОТТАБЫЧ»
10.35 Д/ф «Короли эпизода. Рина Зеленая» 12+
11.30, 14.30, 21.00 События
11.50, 14.50 Х/ф «12 СТУЛЬЕВ»
15.50 Х/ф «ПРИНЦЕССА НА БОБАХ» 12+
17.35, 21.15 Х/ф «ВИОЛЕТТА ИЗ АТАМАНОВКИ» 12+
21.40 Приют комедиантов 12+
23.35 «ЗОЛОТОЙ ТЕЛЕНОК» Комедия
2.55 Д/ф «Мосфильм» Фабрика советских грез» 12+
4.35 Д/ф «Тиранозавр Рекс с морских глубин» 12+

РЕН
5.00, 3.00 Т/с «АПОСТОЛ» 16+
16.00 «Наблюдашки и размышлизмы» Концерт Михаила Задорнова 16+
18.00 «Кажется, что все не так плохо, как кажется» Концерт Михаила Задорнова 16+
20.00 Х/ф «ОСОБЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ОХОТЫ» 16+
22.00 Х/ф «ОСОБЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ РЫБАЛКИ» 16+
0.00 Х/ф «ОСОБЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ» 16+
1.40 Х/ф «ОСОБЕННОСТИ ПОДЛЕДНОГО ЛОВА» 16+

Чăваш Нацителекуравĕ
06.00 «Пятый угол». Многосерийный фильм /16+/
07.00 «Республика» хыпарсен кăларăмĕ
07.15, 21.00 "Антология антитеррора" /12+/
08.00 «Республика» информационная программа
08.30 «Об этом подробнее» /12+/
08.35 «Один день с профессионалом» /12+/
9.00 "Законодатели" /12+/
09.30 «Волшебник изумрудного города». Мультипликационный фильм /6+/
10.00 «Гардемарины, вперед». Художественный фильм /12+/
11.30 «На шашлыки». Кулинарная программа /12+/
12.00 "Заговор Маршала". Многосерийный фильм /16+/
13.30 «Наша Республика. Главная тема» /12+/
14.00 "Песни России". Всероссийский фестиваль-марафон /12+/
17.30 «Чебоксары – город славы трудовой» /12+/
20.00 "Ăнсăртран кĕмсĕрт". Камит /12+/
21.00 «Антология антитеррора» /16+/
21.30 «Заговор Маршала». Многосерийный фильм /16+/
23.00 «Пикок». Триллер /16+/

Чăваш Наци радиовĕ
6.30-7.00 Ялтан яла, 7.30-8.00 Социальный вопрос. (12+) 6.10-6.30, 7.10-7.30, 8.10-8.30, 14.10-14.30, 18.10-18.30. 19.10-19.30 Юрă вăчĕри. (12+) 8.30-9.00 (12+), 9.10-10.00 Не формат. (12+) 10.30-11.00 Вăрçă ахрăмĕ. (12+) 11.30-12.00 Мăшăр çунат. (12+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.10-15.00 Асăмри юрăсем. (радиокараоке) (12+) 15.30-16.00 Наша республика. Главная тема (12+) 16.10-16.30, 17.10-17.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 16.30-17.00 Присягая Родине. (12+). (12+) 17.10-18.00 Чуна уçнă самант. (12+). 18.30-19.00 Ялтан яла. (12+) 19.30-20.00 Читаем о Великой Отечественной войне. (12+) 20.00-24.00 Каçхи микс. (12+)
Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

2 шăматкун

1 КАНАЛ
6.00, 10.00, 12.00 Новости
6.10 Х/ф «СОЛДАТ ИВАН БРОВКИН»
7.55 «Играй, гармонь любимая!»
8.50 «Смешарики. Новые приключения»
9.00 Умницы и умники 12+
9.45 «Слово пастыря»
10.15 Х/ф «ПОЛОСАТЫЙ РЕЙС»
12.15 Х/ф «БЕЛЫЕ РОСЫ» 12+
13.55 Х/ф «ИВАН БРОВКИН НА ЦЕЛИНЕ»
15.50 Коллекция Первого канала. «Лучшее, любимое и только для Вас!» Концерт Филиппа Киркорова 16+
18.15 Коллекция Первого канала. «Большая разница» 16+
21.00 «Время»
21.20 «Сегодня вечером» 16+
23.00 Концерт Валерии в «Альберт-Холле» 16+
1.10 Х/ф «ЛЮДИ ИКС: ПОСЛЕДНЯЯ БИТВА» 16+
3.00 Х/ф «НОЧЬ С БЕТ КУПЕР» 16+
4.55 «В наше время»

РОССИЯ 1
5.00 Х/ф «НЕПОДДАЮЩИЕСЯ»
6.35 «Сельское утро»
7.05 Диалоги о животных
8.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести
8.10, 11.10, 14.20 Местное время. Вести-Москва
8.25 «Военная программа» Александра Сладкова
8.50, 3.50 «Планета собак»
9.25 Субботник
10.05 Т/ф «Победоносец»
11.20 Юбилей века. 100-летие Владимира Зельдина
13.00, 14.30 Х/ф «ОТЕЦ ПОНЕВОЛЕ» 12+
15.25 Т/с «БРАТЬЯ ПО ОБМЕНУ» 12+
20.35 Х/ф «ВМЕСТО НЕЕ» 12+
0.20 «Небо на ладони» Юбилейный концерт Сосо Павлиашвили
1.55 Х/ф «МАЙСКИЙ ДОЖДЬ» 12+
4.20 Комната смеха

ЧТВ
8.10-8.20 Вести-Чăваш ен
14.20-14.30 Вести-Чувашия

РОССИЯ К
6.30 «Евроньюс»
10.00 «Обыкновенный концерт» с Эдуардом Эфировым
10.35 Х/ф «ПОПРЫГУНЬЯ»
12.00, 18.00 «Больше, чем любовь»
12.40 Д/ф «Иван Айвазовский»
12.50 Большая семья. Ольга Яковлева
13.50 Д/с «Крым. Загадки цивилизации». «Кыз-Кермен и Тепе-Кермен»
14.15 «Песни России на все времена» Концерт на Исаакиевской площади
15.15 «Пешком...» Москва храмовая
15.50 Д/с «Она написала себе роль... Виктория Токарева»
17.10, 1.05 Д/с «Дикая Бразилия»
18.40 Х/ф «ОБЫКНОВЕННЫЙ ЧЕЛОВЕК»
20.15 Концерт группы «Кватро»
21.25 Х/ф «ЗАПАХ ЖЕНЩИНЫ»
0.05 Группа 2CELLOS. Концерт на «Арене Загреб»
1.55 «Искатели» «Завещание Баженова»
2.40 Д/с «Мировые сокровища культуры»

НТВ
6.00, 1.00 Т/с «ХОЗЯЙКА ТАЙГИ-2. К МОРЮ» 16+
8.00, 10.00, 13.00, 15.30, 19.00 Сегодня
8.15 «Золотой ключ» 0+
8.45 Их нравы 0+
9.25 «Готовим с Алексеем Зиминым» 0+
10.20 Главная дорога
11.00 «Поедем, поедим!» 0+
11.50 Квартирный вопрос 0+
13.20 СОГАЗ. Чемпионат России по футболу 2014-2015. «Спартак» - «Зенит»
15.50 Т/с «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» 16+
19.25 Х/ф «ЛЕСНИК» 16+
23.10 Х/ф «АНТИСНАЙПЕР» 16+
2.55 Дикий мир 0+
3.15 Т/с «КАТЯ» 16+
5.10 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» 16+

ТВЦ
5.20 Марш-бросок 12+
5.45 АБВГДейка
6.15 Х/ф «ПРИНЦЕССА НА БОБАХ» 12+
8.35 Православная энциклопедия 6+
9.00 «Мелодии весны» Праздничный концерт 6+
10.35 Д/ф «Короли эпизода. Эраст Гарин» 12+
11.30, 14.30, 21.00 События
11.45, 14.45 Х/ф «ЗОЛОТОЙ ТЕЛЕНОК»
15.20 Х/ф «НЕ ТОРОПИ ЛЮБОВЬ» 16+
17.25 Х/ф «ДЕВУШКА СРЕДНИХ ЛЕТ» 16+
21.15 «Право знать!» 16+
22.50 «Право голоса» 16+
1.05 «Девять граммов майдана» 16+
1.40 Х/ф «КАРНАВАЛ»
4.45 Д/ф «Короли эпизода. Рина Зеленая» 12+

РЕН
5.00, 4.00 Т/с «АПОСТОЛ» 16+
7.00 «Наблюдашки и размышлизмы» Концерт Михаила Задорнова 16+
9.00 Х/ф «ОСОБЕННОСТИ ПОДЛЕДНОГО ЛОВА» 16+
10.30 Х/ф «ОСОБЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ОХОТЫ» 16+
12.15 Х/ф «ОСОБЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ РЫБАЛКИ» 16+
14.15 Х/ф «ОСОБЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ» 16+
16.00 «Собрание сочинений» Концерт Михаила Задорнова 16+
19.15 Х/ф «РЕАЛЬНЫЙ ПАПА» 16+
21.00 Х/ф «ДЕНЬ ВЫБОРОВ» 16+
0.15 Х/ф «ДЕНЬ РАДИО» 16+
2.15 Х/ф «НОЧНОЙ ПРОДАВЕЦ» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ
06.00, 10.00 «Гардемарины вперед». Художественный фильм /12+/
07.00 «Юратупа кăвакарчăнсем». Чăвашла куçарнă фильм /12+/
09.00, 21.00 «Антология антитеррора» /16+/
09.30 «Буренушка». Мультипликационный фильм /6+/
11.30 На шашлыки". Кулинарная программа /12+/
12.00, 21.30 «Заговор Маршала». Многосерийный фильм /16+/
13.30 "Комфортный город" /12+/
14.30 "Наша Республика. Главная тема" /12+/
15.00 «Юрăсен юрри». Концерт /12+/
17.00 «Все только начинается...» /12+/
19.00 «Ырă кăмăлпа». Юрă саламĕсен концерчĕ /12+/
19.30 «Акатуй-2014» /12+/
23.30 «Машина Джейн Мэнсфилд». Драма /18+/

Чăваш Наци радиовĕ
6.30-7.00 Çемье ăшши. (12+) 7.05-8.00 Чĕнтĕрлĕ чаршав. (12+) 9.05-9.30, 10.05-10.30, 11.05-11.30, 15.05-15.30, 16.05-16.30, 18.10-18.30, 19.05-19.30 Юрă вăчĕри. (12+) 8.30-9.00 Тăван ăс-хакăл. (12+) 9.30-10.00 Ялтан яла (12+) 10.30-11.00 Чĕрере çуралнă сăвăсем (вăрçă поэчĕсем) (12+) 11.30-12.00 Ачалăх урхамахĕ. (6+) 12.10-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.05-15.00 Радиотеатр. (12+) 15.30-16.00 Мăшăр çунат (12+) 16.30-17.00 Наша республика. Главная тема. (12+) 17.30-18.00 Шурăмпуç. (12+) 18.30-19.00 Ялтан яла. (12+) 19.30-20.00 Читаем о Великой Отечественной войне. (12+) 20.05 -24.00 Каçхи микс. (12+)
Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ
7.10 Анонс передач
7.15 Столичный курьер
7.26 Паянхи кун
7.32 Юрă çаврăмĕ
7.36 Хаçат-журнал мĕн çырать?
7.40 С нами Бог
7.55-8.00 Пĕр сăвă
* * *
12.10 Точка роста
12.28 Юрă çаврăмĕ
12.32 Килте пĕçерер-ха
12.38-13.00 Эсир юратнă юрă-кĕвĕ
* * *
18.10-19.00 Юрă пултăр парне. Тӳрĕ эфир

3 вырсарникун

1 КАНАЛ
6.00 Бокс. Бой за титул чемпиона мира. Флойд Мэйвезер - Мэнни Пакьяо. Прямой эфир 12+
7.00 «В наше время»
8.10 «Армейский магазин» 16+
8.45 «Смешарики. ПИН-код»
8.55 «Здоровье» 16+
10.00, 12.00 Новости
10.15, 23.00 Бокс. Бой за титул чемпиона мира. Флойд Мэйвезер - Мэнни Пакьяо 12+
11.20 Смак 12+
12.15 «Идеальный ремонт»
13.10 «На 10 лет моложе» 16+
14.00 «Барахолка» 12+
14.50 Коллекция Первого канала. «Лед и пламень» 12+
16.50 Х/ф «АФОНЯ» 12+
18.30 Коллекция Первого канала. «Голос. Лучшее» 12+
21.00 «Время»
21.20 «Сегодня вечером» 16+
0.00 Концерт Димы Билана 16+
2.00 Х/ф «ЛЮДИ ИКС: НАЧАЛО. РОСОМАХА» 16+
4.00 Х/ф «ОБЕЗЬЯНЬЯ КОСТЬ» 16+

РОССИЯ 1
5.20 Х/ф «МИМИНО»
7.20 Вся Россия
7.30 Сам себе режиссер
8.20 «Смехопанорама» Евгения Петросяна
8.50 Утренняя почта
9.30 «Сто к одному» Неделя в городе
11.00, 14.00, 20.00 Вести
11.10, 4.05 «Россия. Гений места»
12.10 Юбилейный концерт. «Лев Лещенко и Владимир Винокур приглашают...»
14.25 Юбилейный концерт. «Лев Лещенко и Владимир Винокур приглашают...» Продолжение
15.15 Т/с «БРАТЬЯ ПО ОБМЕНУ» 12+
20.35 Х/ф «ИСТИНА В ВИНЕ» 12+
0.20 Х/ф «МАМА, Я ЖЕНЮСЬ» 12+
2.15 Х/ф «ДОМОПРАВИТЕЛЬ» 12+
5.00 Комната смеха

ЧТВ
10.20-11.00 Вести-Чувашия. События недели

РОССИЯ К
6.30 «Евроньюс»
10.00 «Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым»
10.35 Х/ф «КОЛЛЕГИ»
12.10 Д/ф «Василий Лановой. Вася высочество»
12.50 Большая семья. Олеся Железняк
13.50 Д/с «Крым. Загадки цивилизации». «Мангуп-Кале»
14.20 Концерт Государственного академического русского народного хора имени М.Е. Пятницкого. Художественный руководитель Александра Пермякова
15.20 «Пешком...» От Москвы до Берлина
15.50 Д/с «Она написала себе роль...Виктория Токарева»
17.10, 1.05 Д/с «Дикая Бразилия»
18.00, 21.30 «Больше, чем любовь»
18.40 Х/ф «ЗАВТРА БЫЛА ВОЙНА»
20.05 Василий Герелло, Фабио Мастранджело и оркестр «Русская филармония» в Государственном Кремлевском дворце
22.10 Х/ф «ПУТЬ В ВЫСШЕЕ ОБЩЕСТВО»
0.05 Нино Катамадзе и группа «Insight» Концерт в Москве
1.55 «Искатели» «Загадка парка Монрепо»
2.40 Д/с «Мировые сокровища культуры»

НТВ
6.00, 0.55 Т/с «ХОЗЯЙКА ТАЙГИ-2. К МОРЮ» 16+
8.00, 10.00, 13.00, 15.30, 19.00 Сегодня
8.15 «Русское лото плюс» 0+
8.50 Их нравы 0+
9.25 Едим дома 0+
10.20 «Первая передача» 16+
11.00 «Чудо техники» 12+
11.50 «Дачный ответ» 0+
13.20 СОГАЗ. «Кубань» - «Динамо» Чемпионат России по футболу 2014-2015
15.50 Т/с «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» 16+
19.25 Х/ф «ЛЕСНИК» 16+
23.10 Х/ф «АНТИСНАЙПЕР. ДВОЙНАЯ МОТИВАЦИЯ» 16+
2.50 Дикий мир 0+
3.10 Т/с «КАТЯ» 16+
5.05 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» 16+

ТВЦ
5.35 Х/ф «НЕ ТОРОПИ ЛЮБОВЬ» 16+
7.40 «Фактор жизни» 12+
8.10 Х/ф «СВАДЬБА С ПРИДАНЫМ» 6+
10.35 Д/ф «Короли эпизода. Борислав Брондуков» 12+
11.30, 14.30, 21.00 События
11.45 Х/ф «ЗОЛОТАЯ МИНА»
14.45 «Блондинка за углом» 12+
15.20 Х/ф «ПУТЕШЕСТВИЕ ВО ВЛЮБЛЕННОСТЬ» 16+
17.30 Х/ф «ПЛЕМЯШКА» 12+
21.15 Х/ф «ПУАРО АГАТЫ КРИСТИ» 12+
23.05 Х/ф «ВИОЛЕТТА ИЗ АТАМАНОВКИ» 12+
2.55 Петровка, 38 16+
3.05 Д/ф «Нюрнбергский процесс. Вчера и завтра» 12+
5.00 Д/ф «Короли эпизода. Эраст Гарин» 12+

РЕН
5.00, 3.10 Т/с «АПОСТОЛ» 16+
6.50 «Кажется, что все не так плохо, как кажется» Концерт Михаила Задорнова 16+
8.50 Х/ф «ДЕНЬ РАДИО» 16+
10.50 Х/ф «ДЕНЬ ВЫБОРОВ» 16+
14.10 Х/ф «РЕАЛЬНЫЙ ПАПА» 16+
16.00 «Русский для коекакеров» Концерт Михаила Задорнова 16+
19.10 Х/ф «ЖМУРКИ» 16+
21.15 Х/ф «БРАТ» 16+
23.10 Х/ф «БРАТ-2» 16+
1.30 Х/ф «СЕСТРЫ» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ
06.00, 10.00 «Гардемарины, вперед». Художественный фильм /12+/
07.00 «Сире Никонорова гражданка кĕтет». Чăвашла куçарнă фильм» /12+/
09.00, 21.00 «Антология антитеррора» /16+/
09.30 "Дедушкая Мазай и зайцы". Мультипликационный фильм /6+/
11.30 «На шашлыки». Кулинарная программа /12+/
12.00, 21.30 "Заговор Маршала". Многосерийный фильм /16+/
13.30 «Концерт, посвященный 70-летию Великой Победы». Казакова-сэйт /12+/
16.00 "Тĕлĕннипе попугайсем те çавар караççĕ". Камит /12+/
18.00 «Наша Республика. Главная тема» /12+/
18.30 «Икĕ типшĕм» /12+/
21.00 "Антология антитеррора" /16+/
23.30 «Итальянский пирог». Комедия /16+/

Чăваш Наци радиовĕ
6.05-6.30, 7.05-7.30, 9.05-9.30, 15.05-15.30 Юрă вăчĕри. (12+) 6.30-7.00 Пултарулăх çулĕпе. (12+) 7.30-8.00 Ялтан яла. (12+) 8.05-8.30, 11.05-11.30, 16.10-16.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 8.30-9.00 Присягая Родине. (12) 9.30-10.00 Шурăмпуç. (12+) 10.05-11.00 Çичĕ юрă. (12+) 11.30-12.00 Çамрăк хунав.(12+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.05-15.00 Радиотеатр.(12+) 15.30-16.00 Наша республика. Главная тема. (12+) 16.30-17.00 Çĕр сум (12+). 17.10-18.00 Çиларман-шоу. (12+) 18.30-19.00 Ялтан яла. (12+) 19.05-20.00 Янра юрă! (хит-парад) (12+) 20.05-24.00 Каçхи микс. (12+)
Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ
7.10 Анонс передач
7.17 Паянхи кун
7.21 Столичный курьер
7.34 Здоровье
7.44 Çыравçăсем – ачасем валли
7.55-8.00 Юрă çаврăмĕ
* * *
8.00-9.00 Между Волгой и Уралом
* * *
12.10-13.00 Мехел. Гала-концерт, 1 пайĕ
* * *
18.10-19.00 Ылтăн çӳпçерен

АПАЧĔ ТУТЛĂ ПУЛТĂР

Ветчинапа апельсин салачĕ

200 грамм ветчина, консервланă 150 грамм кăмпа, 2 апельсин, 50 грамм сыр, салат çулçи, 3 апат кашăкĕ йогурт, 1 апат кашăкĕ сар пăрăç, тăвар, пăрăç кирлĕ.

Йогурта сар пăрăçпа, тăварпа, пăрăçпа пăтратмалла. Ветчинана тăваткалласа турамалла. Салат çулçине алăпа татмалла. Сыра теркăламалла. Апельсинăн çемçе пайне касмалла. Салата креманкăна е сарлака стакана сийлесе /ветчина – кăмпа – салат çулçи – апельсин/ тултармалла. Çиелтен сыр сапмалла. Кашни сийе йогуртпа сар пăрăç хутăшĕ сĕрмелле.

Чăх пĕверĕпе, çăмартапа

5 çĕрулми, 3 кишĕр, 400 грамм чăх пĕверĕ, маринадланă 4 хăяр, 5 çăмарта, пуçлă 2 сухан, майонез, тăвар кирлĕ.

Çĕрулмие, кишĕре, çăмартана, пĕвере пĕçермелле. Çĕрулмие, хăяра – тăваткалласа, сухана вĕттĕн турамалла. Пĕвере, кишĕре, çăмартана теркăламалла. Салата сийлесе /çĕрулми – кишĕр – чăх пĕверĕ – сухан – хăяр – çăмарта/ хăпартмалла. Кашни сийе майонез сĕрмелле.

Пулăпа, сырпа

2,5 банка сардина, 2 панулми, 4 çăмарта, 200 грамм сыр, 0,5 стакан аçтăрхан măйăрĕ, майонез кирлĕ.

Сыра, панулмие, пĕçернĕ çăмартана теркăламалла. Сардинăна вилкăпа вĕтетмелле. Салата сийлесе /сардина – çăмарта – панулми – сыр/ хумалла. Кашни сийе майонез сĕрмелле. Çиелтен вĕтетнĕ аçтăрхан măйăрĕ сапмалла.

Ветчинапа, шалча пăрçипе

250 грамм ветчина, консервланă 1 банка шалча пăрçи, тăварланă 2 хăяр, 200 грамм сыр, симĕс сухан, майонез кирлĕ.

Хăяра, сыра, ветчинана пĕрчĕлесе турамалла. Симĕс сухана вĕттĕн касмалла. Çимĕçсене майонезпа пăтратмалла.

Тăпăрч çаврашкисем

1 килограмм тăпăрч, 500-шер грамм услам çу, печени, 200 грамм исĕм, кокос хăрпăкĕ кирлĕ.

Тăпăрча çемçе услам çупа, исĕмпе пăтратмалла, аш арманĕ витĕр кăларнă печени хушмалла. Çак хутăшран çаврашкасем тумалла, кашнине кокос хăрпăкĕпе йăваламалла. Тăпăрч çаврашкисене 20-30 минутлăха сивĕтмĕше хумалла.

Чăх катлечĕ

Чăхăн кăкăр тĕлĕнчи пайĕ, 2 çăмарта, 200 грамм майонез, 4-5 апат кашăкĕ çăнăх, тăвар, пăрăç, тип çу кирлĕ.

Чăх какайне тăваткалласа турамалла, çăмарта, майонез, тăвар, пăрăç, çăнăх хушмалла. Çак хутăша сивĕтмĕшре 1-2 сехет тытмалла. Унтан апат кашăкĕпе çатмана илсе хумалла. Чăх катлетне икĕ енчен ылтăн тĕс çапиччен ăшаламалла.

Хăймари хура слива

500 грамм хура слива, 200 грамм хăйма, аçтăрхан măйăрĕ, сахăр, ванилин кирлĕ.

Шĕтернĕ хура сливăна турамалла. Хăймана ванилинпа, сахăрпа, хура сливăпа пăтратмалла. Çак хутăша креманкăна тултармалла. Çиелтен вĕтетнĕ măйăр сапмалла.

Рисpa, кăмпапа

1 стакан рис, 500 грамм чăх какайĕ, 200 грамм шампиньон, пуçлă 2 сухан, 1 стакан хăйма, 2 çăмарта, 50 грамм сыр, тăвар, пăрăç, тип çу, услам çу кирлĕ.

Пĕрчĕлесе каснă чăх какайне çурма пиçиччен тип çупа ăшаламалла. Рис пĕçермелле. Туранă кăмпапа сухана ăшаламалла, риспа кăмпа хушмалла, тăварпа пăрăç сапмалла.

Рисpa кăмпа хутăшне услам çу сĕрнĕ çатмана ямалла. Çиелтен çăмартапа, теркăланă сырпа пăтратнă хăйма сĕрмелле. Апата духовкăра 20 минут пĕçермелле.

Бутерброд

Батон касăкĕсем, 100 грамм кăлпасси, 2-3 çăмарта, тип çу кирлĕ.

Пăтратса кăпăклантарнă çăмартана теркăланă кăлпассипе хутăштармалла. Батон касăкĕсене çак хутăша чиксе кăларса икĕ енчен ăшаламалла. Бутерброд вĕрилле те, сивĕлле те тутлă.

ЫЙТУ-ХУРАВ

Ют çĕршыв çыннине ĕçе илсен...

Раççей миграци саккунне улшăнусем кĕртнĕ. Ĕç паракансăн ют çĕршыв çыннисен тĕлĕшпе мĕнле йĕркене пăхăнмалла-ши?

И.ПЕТРОВА.
Шупашкар хули.

Ыйтăва Раççей федерацин миграци службин управленийĕн Шупашкарти Калинин районĕнчи пайĕ хуравлать.

Кăçалхи январĕн 1-мĕшĕччен организаци пуçлăхĕн ют çĕршыв çыннине ĕçе илни çинчен 3 кун кун хушшинче миграци службине пĕлтермелле пулнă, унран урăх документ ыйтман. Халĕ урăххарах йĕрке.

2015 çулхи январĕн 1-мĕшĕнчен организаци ертÿçин ют çĕршыв çыннине ĕçе илни тата ĕçрен хăтарни çинчен федерацин миграци служби вырăнти органне 3 кун хушшинче пĕлтермелле. Çав çын Еврази экономика пĕрлĕхĕн çĕршывĕнчен килнине те, унăн вăхăтлăх пурăнма ирĕк, хăйне ятăн кĕтес пуррине те пăхмалла мар.

Чăваш Республикинчи ĕç паракансен электрон почтăпа усă курма май пур. Унăн адресĕ: fms–21@mail.ru.

Электрон майпа хыпар илнĕ хыççăн миграци служби ĕçченĕ çырăва шута илни çинчен тепĕр кунран кая мар çырса пĕлтерет.

Документа йĕркеллĕ хатĕрлемесен е йăнăш ярсан миграци служби ĕçченĕ талăк хушшинче электрон çырура кăтартнă телефон номерĕпе шăнкăравлама тивĕç. Ун хыççăн ĕç паракансăн çырăва çĕнĕрен майлаштарса тепĕр хут ямалла. Енчен те хыпар янă, ĕç паракан электрон çыру илнĕ, миграци службинчен шăнкăравламан пулсан – йăлтах йĕркеллĕ. Ĕç паракансăн пĕрремĕш çырура телефон номерне тĕрĕс кăтартмалла.

Йĕркене пăссан административлă явап тытма тивĕ. Гражданисенчен – 2-5 пин, должноçри çынсенчен – 35-50 пин, юридици сăпачĕсенчен – 400-800 пин тенкĕ шыраса илĕç е 14-90 талăклăха ĕçе чарса лартĕç.

ВЫЛЬĂХ-ЧĔРЛĔХ

Лайăх пăхмалла

Йышлă çура илесси мĕнрен килет-ши?

ЕЛЕНА.
Комсомольски районĕ.

Çакă сысна амине çителĕклĕ тăрантарнинчен, мĕнле усранинчен килет. Тин çеç пĕтĕлентернĕскере уйрăмах лайăх пăхмалла, мĕншĕн тесен шăпах çак вăхăтра вылăх варĕнче çурасем тĕвĕленеççĕ. Вĕсем мĕнле аталанасси выльăха епле пăхнинчен килет. Сăмахран, амана тÿрех йышлă кĕтĕве хупсан апат сахал лекнипе тата ыттисем «кÿрентернипе» пачах пĕтĕленмесĕр юлма та пултарать. Çавăнпах чуптарнă хыççăн выльăха лăпкă та лайăх услови туса памалла, уйрăммăн усрамалла.

Тĕвĕленнĕ çурасем нумай чухне сысна çителĕксĕр çинине, организмĕнчи япаласен ылмашăвĕ пăсăлнине пула вилеççĕ. Вĕсем тĕрĕс-тĕкел аталанччăр тесен рационра А витамин çителĕклĕ кирлĕ /укол тума та юрать: чуптарсан тата çăвăрличчен 2 эрне маларах/.

Ама ытла самăр пулни те лайăх мар. Кун пек чухне çурасем имшер çуралаççĕ.

Çурасен йышĕ сахал пуласси рационра белок çителĕксĕррипе те çыхăннă.

СЫВЛĂХ

Манахсен вăрттăнлăхĕ

Тибет мăнастирĕнчи манахсене шăпах гормон гимнастики ĕмĕре тепĕр 25 çул тăсма, чир-чĕре çĕнтерме, лайăх туйма пулăшнă. Ăна валли 5 минут çеç кирлĕ. Хусканусене вырăн çинчех, ирхи 6 сехетчен тусан лайăхрах. Çапла вара ирхине вăраннă хыççăн ура çине тăриччен:

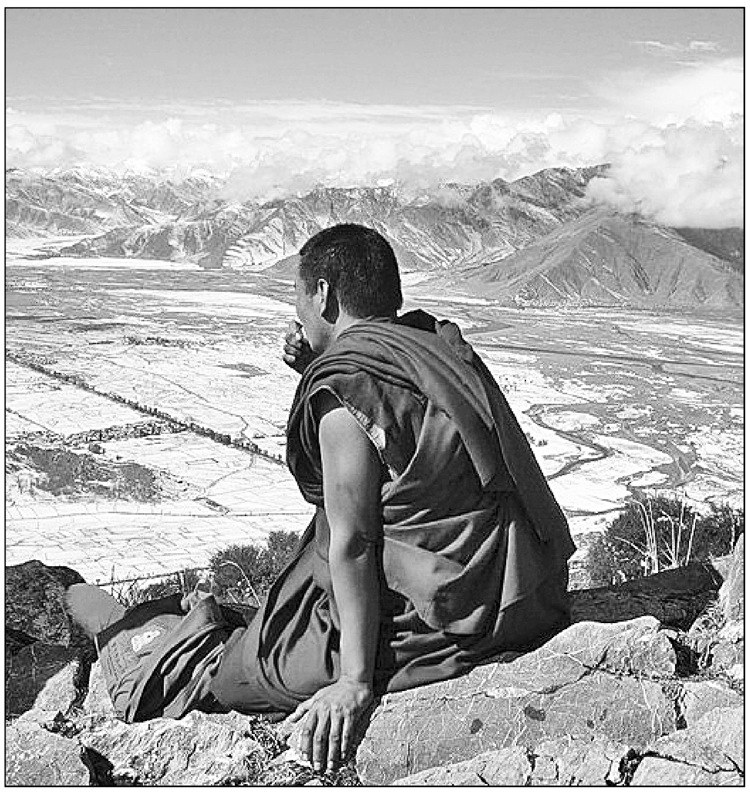

1. Алла вĕриленсе кайиччен темиçе çеккунт **сăтăрмалла.** Çакă биоуй хăватне пĕлме май парать. Енчен те алă тупанĕ типĕ те вĕри тĕк – сирĕн энергетика лайăх, çапах та асăрханăр – ăна усал сунакан çын аркатма пултарĕ. Лайăх сăтăрсан та алă тупанĕ ăшăнманни сывлăх хавшанине пĕлтерет. Пурпĕрех çак хусканăва тума чарăнмалла мар. Вăл чирчĕре парăнтарма пулăшĕ.

2. Пальминг. Вĕри ал тупанне куç хупанки çине хумалла. Куçа кашни çеккунтра пĕр хут пусмалла. Çак хусканăва 30 хут туни çителĕклĕ. Унтан ал тупанне куç çинче 30 çеккунт тытмалла. Куç çивĕчлĕхĕ чакнă пулсан ал тупанне 2 минут таранчченех илмелле мар. Вăхăт иртнĕçемĕн куç лайăххах курма пуçлĕ, çÿç тĕсĕ йĕркеленĕ.

3. Хăлхана силлени. Пÿрнесене ĕнсе çине хумалла, ал тупанĕпе хăлхана пусса силлемелле. Кашни çеккунтра пĕрер 30 хутчен тумалла. Хăлхара шăв-шав илтĕнме пуçласан та чарăнмалла мар, хусканăва çемçереххĕн кăна пурнăçламалла. Вăхăт иртнĕçемĕн шала кайнă чир те иртĕ, хăлха лайăххах илтме пуçлĕ. Йывăр чире парăнтарма вара 1-2 çул кирлĕ.

4. Пите туртăнтарни. Пуç пÿрнине хăлха çине хумалла, чăмăрпа пите янахран пуçласа хăлха патнелле туртăнтармалла, çавна май пите ÿте хытах пусмалла. Хусканăва 30 хут пурнăçламалла. Çакăн хыççăн пите юн пынине туйса илĕр, тар та тухĕ.

5. Çамка массажĕ. Ал тупанĕпе /сылтăмми – аялта, сулахайĕ – çÿлте/ пĕр тăнлавран теприн патне сăтăрмалла. Çамкана алăпа перĕнмесен те юрать, питрен темиçе сантиметрта хускану туни те усăллă. Енчен те çамка çинчи пĕркеленчĕксенчен хăтăлас тесен ÿте сĕртĕнмех тивĕт. 30 çеккунтра 30 хускану тума ĕлкĕрмелле.

6. Лĕпке массажĕ. Сирĕн алă пуç çийĕн "вĕçет". Май айне валик е чĕркенĕ минтер хумалла. Алла çавракалатса тытмалла: сылтăмми – аялта, сулахайĕ – çÿлте. Пуç çийĕн темиçе сантиметрта çамкаран ĕнсе патнелле туртăнмалла /30 хутчен/. Ку хускану юн пусăмĕ вылянкансемшĕн усăллă. Юн пусăмĕ йĕркеленнисĕр пуçне хулпуççи сыппи лайăххах ĕçлеме пуçлĕ, алă тĕртĕмĕ вăйланĕ, хулпуççи чирĕ иртĕ.

7. Щит евĕрлĕ пар массажĕ. Ик алла /сылтăммине – аялта, сулахайне çÿлте тытмалла/ щит евĕрлĕ пар çине хумалла. Сулахайне кĕлеткерен темиçе сантиметр хăпартса кăкăр патнелле антармалла /30 хутчен/. Юлашкинчен сулахайне темиçе çеккунтлăха сылтăм алă çине хумалла.

8. Хырăм массажĕ. Алла хырăм патнелле шуçтарса антармалла. Сылтăмне аялта, сулахайне çÿлте тытса 30 хутчен çавăрмалла. Массаж хырăмлăх ĕçне йĕркелет, вар хытни иртет.

9. Силленни. Кравать хытах мар тăк урайне выртсан лайăхрах. Ал-урана çÿлелле çĕклемелле, ал-ура тупанне урайпа паралеллĕ тытмалла. Алла ал сыппи тĕлĕнчен, урана чĕркуççи тĕлĕнчен çавăрмалла. Унтан ал-урана силлемелле. Çавна май юн çаврăмĕ лайăхланать, энергетика пĕчĕк каналĕсем тасалаççĕ. 30 таран шутламалла, май пулсан хусканăва ытларах та тума юрать.

10. Ура тупанне сăтăрни. Ура тупан массажне ларса тумалла. Тÿрех иккĕшне сăтăрма та юрать. Кирек мĕнле çупа усă курма пултаратăр. Ыратакан пăнчăсем тупсан çак вырăна тата хытăрах сăтăрмалла. Ура тупан варрине ытларах массаж тумалла. Юлашкинчен урана çÿлтен аялалла 30 çеккунт сăтăрмалла. Ыратакан алăпа массаж тума йывăр тăк – пĕр урана теприпе сăтăрни те усăллă.

Тибет гормон гимнастики шалти секреци парĕсен ĕçне йĕркелет, çавна май сывлăха ырă витĕм кÿрет.

АХ, АНЧАХ...

Пăчланнă юрату

Ака уйăхĕ ялан ăшă килмест. Кăçал авă юр та çăвать. Хăш-хăш çул вара хĕвел пуш уйăхĕн вĕçĕнчех хытă хĕртме тытăнать те хирсемпе улăхсене часах хура, унтан симĕс тĕс çапать.

Вăл çул ку вăхăтра ăшă пулчĕ. Çавăнпах санăн çуралнă куну тĕлне вăрман хĕрри типсе симĕсленме пуçланăччĕ. Эсĕ çирĕм тăваттă тултарнине уçă сывлăшра паллă тума шут тытнăччĕ. Çавăнпах çывăх тусусене тĕтĕмленĕ какай çиме пухнăччĕ.

Мĕншĕн хирĕçнĕ-ши эпир ун чухне? Темле тăрăшсан та сăлтавне аса илейместĕп. Анчах шăпах çав вăхăтра санпа калаçмастăмăр. Тепĕр тесен, çамрăк чухне тавлашуллă самантсем камăн пулман? Юн вĕренĕ чухне савнипе хирĕçни те тутлă тетчĕ мар-и асанне? Чăн та, сахал кӳреннĕ-и пĕрпĕрне? Тĕрĕссипе, кӳрененçи тунă. Санпа вăрçăнма та интереслĕ марччĕ пĕрех хутчен. Тӳрех каçару ыйтаттăн, чечек çыххипе вĕçтерсе çитеттĕн. Хушăран çакă тарăхтаратчĕ те.

Айван пулнă. Çакна хаклама пĕлмен. Халĕ, çулсем иртсен, йăнăшăма лайăх чухлатăп. Ун чухне вара санра çирĕп кăмăл, тен, кăштах хаярлăх та курас килнĕ-тĕр. Ытла та çемçе кăмăллăччĕ эсĕ. Чăн та, айăпа кĕнĕ тейĕн – йăлăнаттăн...

Çуралнă кун – паллă кун. Ун чухне вăл саншăн та, маншăн та асра юлмалла пулчĕ-тĕр. Кӳреннине пăхмасăр шăнкăравласа саламларăм сана. Хĕпĕртерĕн. Пĕчĕк ачана çĕнĕ тетте панă евĕр савăнтăн. Ыттисемпе пĕрлех мана та хăнана чĕнтĕн. Турткалантăм пулин те каç кӳлĕм пуринпе пĕрле пухăнма кăмăл турăм. Анчах вăл тĕлпулу кĕтнĕ пек пулмарĕ ахăр.

Санăн, тунсăхланăскерĕн, ачашшăн та çепĕççĕн калаçас килчĕ. Çавăнпах çумра явăнтăн. Мана вара, çиллĕм сĕвĕрĕлменскерне, эсĕ аванах хĕрĕнкĕленни, ыттисен умĕнче курнăçланни килĕшмерĕ. Вĕчĕрхентерчĕ те. Çавăнпах санпа уççăн калаçмарăм. Çакăншăнах эсĕ черкке хыççăн черкке ӳпĕнтертĕн...

Кун хыççăн санпа нумайччен хутшăнмарăмăр. Эсĕ хушăран шăнкăравларăн-ха, анчах калаçу сыпăнмарĕ.

Кĕтмен çĕртен пач! çухалтăн эсĕ. Çак вăхăтра эпĕ сансăр ухмаха тухасла тунсăхламарăм. Тĕлпулассишĕн антăхмарăм. Эсĕ те пĕчĕккĕн-пĕчĕккĕн сивĕнтĕн курăнать. Çапла пирĕн таса юрату майĕпен пăчланчĕ.

Пĕр вăхăтран тупăнтăн-ха эсĕ. Çухалса пурăннишĕн каçару та ыйтрăн. Анчах сӳнме тытăннă кăвайт чĕрĕлеймерĕ. Ăна çĕнĕ хĕлхемпе, çĕнĕ хăватпа ялкăштарма хамăр та тăрăшмарăмăр. Кăмăлăмăрсем турткмарĕç-тĕр. Ара, сукмаксем йӳпленнĕччĕ. Эсĕ, сăпайлăскер те лăпкăскер, часах урăх савни тупрăн. Çакна малтан тавçăрма та пултараймарăм. Каярах эсĕ авланасса пĕлтĕм. Туй сăлтавĕ Марук хĕрĕх чĕрнеленнинче иккенни те вăрттăнлăх пулмарĕ. Сана çухатнишĕн пачах кулянмарăм ун чухне. Тĕнче хĕсĕр мар-çке, каччă та сахал мар.

Паян кашни хамăрăн çемьепе пурăнатпăр. Пĕлĕшĕмсем систернипе эсĕ икĕ ача ашшĕ иккенне пĕлетĕп. Эпĕ те виççĕмĕшне çуратма хатĕрленетĕп. Иксĕмĕр пĕрле пулайманнишĕн ку таранччен чавса çыртма хăтланман. Апла пулин те тепĕр чухне аса илетĕп сана. Темле пулсан та пĕр-пĕрне савнăçке. Таса туйăма упраймарăмăр пулин те, вăл пире юратăва хаклама вĕрентнех.

ВЕРУК.

КУН ПЕК ТЕ ПУЛАТЬ

Телейĕме никама та памастăп

Чăваш патшалăх ялхуçалăх институтĕнче вĕреннĕ чухне пĕр каччăпа паллашрăм. Пирĕн хулана Тутарстанран командировкăна килнĕччĕ вăл, кайран çакăнтах ĕçлеме юлчĕ. Андрейпа икĕ çул туслă çӳренĕ хыççăн çемье çавăрас терĕмĕр. Çулталăкран пирĕн хĕр çуралчĕ. Тепĕр икĕ çултан мăшăрăма ывăл парнелерĕм. Пĕр пӳлĕмлĕ хваттер туянтăмăр. Упăшка ĕçлет, эпĕ ачасемпе ларатăп. Пурте пур темелле пек, анчах та Андрей кунран кун улшăнма пуçларĕ. Харкашмалли сăлтав тупăнсах тăратчĕ. Ман çине алă çĕклеме именмерĕ, ытти арçын çумне хушрĕ. Вăхăт малалла шурĕ. Ачасене садике вырнаçтарса эпĕ те ĕçе тухрăм. Упăшка çаплах улшăнма тăрăшмарĕ. Чăтаймарăм, пĕр кунхине ăна килтен хăваласа кăларса ятăм. Вăл Тутарстана, хăйĕн ялне, тухса кайрĕ. Çулталăк çухалса çӳренĕ хыççăн ним пулман пекех каялла килсе кĕчĕ. Каçартăм. Эпир, айван хĕрарăмсем, ачаш арçынсене хĕрхенетпĕр çав. Çемьере чашăк-тирĕк шăнкăртатмасăр пулать-и тата? Япăххине пуçран кăларса пăрахма та пĕлмелле. Пурнăçа çĕнĕрен пуçлама шухăшларăмăр. Вăл ĕçе вырнаçрĕ. Кăштахран кредит илсе хваттере пысăклатрăмăр, машина туянтăмăр. Пурте йĕркеллехчĕ темелле. Анчах та пурăнакиле темĕнле вăрттăнлăх та çиеле тухать çав. Ăна ниçта та пытараймăн. Андрейăн ялта тепĕр ача пурри пирки ĕçе пырсах каласа кăтартрĕç. Малтан ĕненмерĕм, упăшкаран хăйĕнчен ыйтса пăхма шухăшларăм. Пытармарĕ, манран уйрăлса кайсан ялта каччă кайман хĕрпе пурăнни пирки уççăнах каласа кăтартрĕ. Пĕлесчĕ сирĕн, çак вăхăтра эпĕ мĕн туйнине. Ура вăйĕ пĕтсе килчĕ. Тӳпери пĕлĕтсем ман çине йăтăнса аннăн туйăнчĕç. "Эсĕ хăв кăларса ятăн мана, сывă арçын хĕрарăмсăр епле пурăнтăр? Мĕнех вара, çураттарнă пултăр. Килех таврăнтăм-çке, ун патĕнче юлмарăм", – тӳрре тухса калаçрĕ арçын.

Кăштахран Маринăпа куçакуçăн калаçса пăхма шухăшларăм. Упăшкана каламасăрах шăматкун унăн тăван ялне тухса кайрăм. Ан систĕр тесе ачасене анне патĕнче хăвартăм. Çамрăк хĕрарăм ман çине кашкăр пек сиксе ӳкрĕ. Çĕр çинчи чи усал сăмахсемпе ятлаçрĕ. Вăл мар, эпĕ унăн арçыннине туртса илнĕ-мĕн. Упăшка ман айăпа пула урăххи патне тухса кайнă. "Сана юратмасть вăл, унсăрăн килтен тухса кайман пулĕччĕ. Курăн, вăхăт иртет, каялла ман патах таврăнать. Эпĕ санран çамрăкрах, хам майлă çавăратăпах", – пĕр вăтанмасăр çухăрашрĕ хĕрарăм.

Эпĕ ăнланаймастăп, хĕрсем валли каччăсем юлман-шим ку вăхăтра? Авланнисемпе иквиç ачаллă арçынсен çумĕнче мĕн шыраççĕ-ши? Укçа-и, пурлăх-и? Икĕ ача ашшĕнчен ача çуратма епле хăю çитерчĕ-ши Марина? Çын арçыннипе телейлĕ пулаймастех вăл, мĕншĕн тесен вĕсен хушшинче эпĕ тата ачасем тăраççĕ. Андрейăн ывăлпа хĕре ӳстермелле, ура çине тăратмалла. Упăшкан кашни пусне шутлатăп халь. Вăл мĕнпур укçи-тенкине мана тыттарать. Çемьепе лайăххине туять ман арçын, унсăрăн ялĕнчен килмен те пулĕччĕ. Маринăшăн вара пĕр пус та тăкаклаймĕ. Ачи пирки те ман умра çăвар уçаймасть. Тепĕр тесен, такамăн-ха вăл? Унашкал хĕрарăмсен çур ял упăшка. Хамсăр малашне Андрее самантлăха та яла ямастăп. Телефонне те тĕрĕслесех тăратăп. Малтанхи пек мар эпĕ, Маринăпа калаçнă хыççăн чылай улшăнтăм. Çемçе пулма юрамасть иккен ку пурнăçра. Хам телее мĕншĕн юттипе пайламалла манăн? Çăмăлттай хĕрарăм кулли пулмастăпах.

ЛЮДМИЛА.

ЛАЙĂХ УПĂШКА

Арăма юрас тесе...

Киле таврăннă çĕре сĕтел çинче вĕри яшка пăсланса ларать. Çĕрулми нимĕрĕ те, катлет та пур. Кунĕпе ăшталанса çӳренине пула вĕри апат çиме вăхăт пулманнине пĕлет мăшăрăм. Çавăнпах темĕн те пĕр пĕçерсе тултарнă вăл. Чейникри шыв та халь çеç вĕренĕ. Симĕс, хура е хĕрлĕ чей ĕçес-ши? Хăй шкултан таврăнакан ачасене хирĕç тухса чупнă ĕнтĕ. Пуçламăш класра вĕренекенсен кĕнеке-тетрачĕ нумаййине пула шкул сумки самаях йывăр. Çав çĕклеме йăтса пулăшасшăн ашшĕ.

"Ытла та канлĕ пурăнатăн эсĕ", – теççĕ мана юлташсем. Чăнах, 3 смена ĕçленĕ хыççăн пĕр кана çывăрса илет те килте тирпей-илем кĕртме пуçлать упăшка. Тусан шăлнăшăн, урай, кĕпе-йĕм çунăшăн мăкăртатнине те илтмен.

Урамран кĕрсенех пурин пушмакне те çуса лартать, типсен крем сĕрет. Çавăнпах хăшне валли çĕннине туянмаллине те пĕлсе тăрать. Кирлех пулсан çĕлесе те хурать, çилĕмпе те çыпăçтарать.

Нумаях пулмасть çĕвĕ машини туянчĕ. Çав хатĕр мана мар, хăйне кирлĕ. Килте çĕлемелли тупăнсах тăрать тата. Модельера вĕренмелле пулнă унăн.

Кукăль çиес килни çинчен темиçе хут та каларĕ, манăн чуста çăрма вăхăт пулмарĕ. Çакăншăн та кăмăлĕ хуçăлман унăн. Тытнă та Интернет çутнă вăл. Унта кирек мĕнле ыйту хуравне тупма пулать. Арçын хăвăртах чуста çăрнă, йĕтĕрлесе ăшне хунă та – кукăль пулнă. Тутлă пиçнĕ тата – çисе тăранма çук.

Сĕтел-пукан ăсталама та пĕлет вăл. Килти юсав ĕçĕсене йăлт хăй тăвать, çавăнпах çемье бюджечĕ перекетленет.

"Санăн упăшка лайăх", – ăмсанаççĕ пĕлĕшсем. Хам та пĕлетĕп. Хăйсене те ĕçчен те правур каччăсем куç хывнă. Анчах сарлака хул-çурăмлă, пуян яш ширанă вĕсем. Унашкалли, паллă ĕнтĕ, пурин валли те çитмест.

Екатерина ЦВЕТКОВА.

Иван ТЕНЮШЕВ

Сарӑ конверт

/Малалли. Пуҫламӑшӗ 12-14-мӗш номерсенче/.

Марье чи ваттинчен салтак тӳмин ҫыххине ылмаштарса илчӗ.

– Турӑ сывлӑх патӑр сана, хӗрӗм... – тав турӗ шӑлсӑр карчӑк.

Марьене тантӑшӗ патне ҫитме ансат пулмарӗ. Ленинград ҫыннисен уяв кунӗнчи кӑмӑлне пӑсма фашистсем маларахах палӑртнӑ иккен. Пасартан инҫех те каяйманччӗ, тӑшман хула ҫине снарядсем асар-писер тӑкма тытӑнчӗ. Ҫавна пула ӑна бомбоубежищӗне кӗрсе лапчӑнма тиврӗ. Тӑшман артиллерийӗ темиҫе минут хӑрушла алхаснӑ хыҫҫӑн сехете яхӑн лӑпах пулать. Унтан снарядсем каллех тискеррӗн ӳхӗрме пуҫлаҫҫӗ. Тӑна кӗрсе ҫитеймен ҫынсен татах тара-тара пытанма тивет. Стена ҫине хура сӑрӑпа «Урам ку енче хӑрушлӑх пӗчӗкрех» тесе ҫырнине вуласа илнӗччӗ кӑна, Марьен те татах хӳтлӗхе тарса кӗмелле пулчӗ.

Ҫерук хваттерӗ Рубинштейн урамӗнче. Унта Пролетари тӑкӑрлӑкӗ енчен ҫаврӑнса кӗмелле. Ку ҫурта снарядсем те, бомбӑсем те ҫӗмӗреймен, хавшатайман. Чӗтреннӗрен фасад енчи чӳречесен кӗленчисем кӑна ӳксе ваннӑ. Хӑй вӑхӑтӗнче вӗсене фанерӑпа хупланӑ. Халӗ вара,турра шӗкӗр, ҫӗнӗрен кӗленче лартнӑ. Хӗрӗх пӗрремӗш ҫулхи раштавра ҫурта хутма пӑрахрӗҫ. Ҫунтармалли пачах пӗтсе ҫитнӗ, ҫавна пула пӑс, шыв тата канализаци пӑрӑхӗсем шӑнса ҫурӑлнӑ. Кунта пурӑнакансем общежитисене е урӑх ҫӗре куҫа-куҫа кайнӑ. Ҫерук хӑйӗн хваттерне тимӗр кӑмака вырнаҫтарнӑ та ҫавӑн ӑшшипе йӑпанса пурӑннӑ, урӑх тӗле куҫса кайман. Ҫуртри хӑш-пӗр хваттер паянччен пушӑ, хуҫисем таврӑнасса кӗтеҫҫӗ.

Ҫерук чирленӗ те вырӑнпах выртать иккен.

– Тантӑшӑм, епле килме пӗлтӗн? Килмен пулсан хал илсенех хам пыраттӑмччӗ! – пуҫне вӑйсӑррӑн ҫӗклерӗ Ҫерук. Чечек ҫыххи тыттарсан сенкер куҫӗ ҫуталса кайрӗ.

– Ай, тур-тур! Мӗн ыратать вара сан? – тантӑшӗ еннелле пӗшкӗнчӗ Марье. Лешӗнчен вӗри ҫапать. Алли хӑмӑш пекех типшӗмленсе кайнӑ.

– Мӗн ыратмасть тесе ыйтха... Шӑм-шак вутла пӗҫертет, пуҫра, хӑлхара чан янӑраса тӑрать...

Марье чирлӗ тантӑшӗн юн таппине, пусӑмне тӗрӗслерӗ.

– Вӑт хайхи ҫӗнӗ чир! Тухтӑрсем ӑна «бомбӑсем кӗрӗслетнин йӗрӗ» теҫҫӗ. Ку вӑл хӑйне евӗр гипертони. Бомбӑсем, снарядсем нервӑсене вӗҫӗмсӗр ыраттарнӑран пулса каять. Мӗнпе сипленмелле? Тухтӑрсем те пӗлмеҫҫӗ. Хӑлху урлӑ хулӑн тутӑр туртса ҫых. Чӳрече енне ан кармаш...

Шурса кайнӑ Ҫерук кӗштӗртетсе тӑрсанах Марье ӑна кивӗ кӑҫатӑ тӑхӑнма пулӑшрӗ.

– Трамвай линине висӗмкун снарядсем аркатрӗҫ. Праҫник иртмесӗр те хута яраймаҫҫӗ!.. – хӑшӑлтатса сывласа вӗри сывлӑш кӑларчӗ Ҫерук.

Ҫакна вӑл мӗскӗнле каласа пачӗ, ҫапах пӗр тумлам та куҫҫуль кӑлармарӗ. Нумай йӗнӗрен куҫҫуль ҫӑлӗ тӑнчах типсе ҫитнӗ пулмалла.

– Пӗлетӗн-и, Мирун ман пата кучченеҫ ячӗ. Пӗччен ҫисе яма иментӗм... – пӑрчӗ калаҫӑва Марье. Сумкинчен сӗтел ҫине ҫӑкӑр тата консерва банки кӑларса хучӗ. Ҫерук ура ҫине йӑраланса тӑчӗ, кучченеҫ ҫине куҫне мӑчлаттарса пӑхрӗ.

– Иксӗмӗрех хӑналанар-и? Кӳршӗри Тарьене чӗнсен епле пулӗ? Ҫӗрулми унпа пӗрле лартрӑмӑр.

Тарье инке пӗчӗк стаканпа сахӑр илсе килчӗ. Ҫерук пӗр банка йӳҫӗхнӗ кӑмпа кӑларса лартрӗ. Турӑ панӑ ҫимӗҫсемпе виҫҫӗш пӗрле хӑналанчӗҫ, чей ӗҫрӗҫ. Ку вӑхӑтра ун пек сӑйлану Ленинград хӗрарӑмӗсене пурне те ҫакланмасть. Ҫапла виҫҫӗн паллӑ турӗҫ Майӑн пӗрремӗшне.

Блокадӑна татнӑ кӑна, ӑна сирсе яман-ха. Эппин, пурнӑҫшӑн малалла кӗрешмелле. Вӗсен ӗҫӗ-хӗлӗ ҫӗнтерӗве ҫывхартма пулӑштӑр.

Хамӑр ялсем

Тупӑ командирӗ Леонид Пожеданов сержант пуҫне бинтпа ҫавӑрса ҫыхнӑ. Сыхӑ айӗнчен йӑр юхса анчӗ юн. Батарея командирӗ ҫакна курах кайрӗ.

– Э, тусӑм, сан сурану йӑл илеймен иккен! Эй, кам унта? Медицина пулӑшӑвӗн пунктӗнчен халех тухтӑр е фельдшерица килтӗр!

Инҫех те мар вырнаҫнӑ хӗрлӗ хӗреслӗ палаткӑран кӗске аркаллӑ кӗрӗк тӑхӑннӑ хӗр васкаса тухрӗ. Аллинче санитар сумки. Вӑл кӗрӗкӗ тӗслех шурӑ кӑҫатӑпа юр тӑрӑх хӑвӑрт-хӑвӑрт чупса мар, ҫӑмӑллӑн ярӑнса килет тейӗн.

– Ай, ай! Люнькка, эсӗ вӗт ку! – кӑшкӑрса ячӗ хӗр командирсем тӑракан вырӑна ҫитсенех.

– Эпӗ сана, Марье, кунта ҫитиччченех палларӑм! Кам санашкал йӗлтӗрпе ярӑннӑ пек чуптӑр-ха! – хуравларӗ ӑна сержант, тӑван ял хӗр пӗрчине хӑй ҫумне чӑмӑртанӑ май.

– Фельдшерицӑна упалла ан чӑмӑрта. Малтан суранна сиплетӗр... – кулараххӑн асӑрхаттарчӗ батарея командирӗ. – Кӗтмен тӗлпулу-им? Асту, ку хӗр чинпа санран аслӑрах. Куратӑн пуль – лейтенант!

– Каҫарӑр, аслӑ лейтенант юлташ, Марье Хадарова – пирӗн ял хӗрӗ. Чӑнах та кӗтмен тӗлпулу! Курманни миҫе ҫул!

Батарея командирӗ хӑвӑрт айккинелле пӑрӑнчӗ, хамӑрьялсене ирӗклӗн пуплеме май туса пачӗ. Марье Пӑшатансене курса калаҫманни нумай пулать ӗнтӗ. Вӑл Люнькккан шӑллӗпе тетӗшӗ тата ашшӗ ҫинчен тӗплӗн ыйтса пӗлчӗ, ҫемйи хыпарӗсене каласа пачӗ. Ашшӗ – Мӗтри Матвеев – Ладога кӳлли тӑрӑх хывнӑ Пурнӑҫ ҫулне хӳтӗлет. Анаткас хӗрӗ Ҫерук Закускина – медсестра.

– Хӑв ҫемьеллӗ пулма ӗлкӗртӗн-и? – ыйтать чееленнӗ сасӑпа Люнькка.

– Чаракансем пур... Сӑмахран Анаткас йӗкӗчӗ Мирун! – хӗрелсе каять хӗр пичӗ. Люнькпа курнӑҫни Марьене тӑванпа тӗл пулса калаҫнӑнах туйӑнчӗ. Ентешсем кӑмӑл туличченех пуплеймерӗҫ – сержанта тупӑ патне чӗнсе илчӗҫ.

Йӗкӗт хӗре пӗлнӗ пек…

Богатырев аслӑ матрос хӑйӗн командирӗ пулнӑ мичмана Анаткас хӗрӗсем ҫинчен каласа пачӗ, вӗсем ӑҫта ӗҫленине те пӗлтерчӗ. Марье Хадарова малтан пӗр дивизире санинструктор пулнӑ, халӗ вара эвакогоспитальте хирурги кабинетӗнче иккен. Сывалаканнисен командине куҫармасӑр та госпитальтен тухса ҫӳреме май килмерӗ Мирунӑн. Тухтӑрсем ирӗк парсанах Марье ӗҫлекен госпитале ҫул тытрӗ, тӳрех хирурги пӳлӗмне кӗчӗ. Вӑтам ҫулсенчи хӗрарӑм хирургпа курнӑҫрӗ.

– Ҫук, Хадаровӑпа курнӑҫаймастӑр. Вӑл чирлӗ, – салхуллӑн пӗлтерчӗ медицина службин капитанӗ, вӑтам ҫулсенчи ырханкка хӗрарӑм.

Моряк сӑнӗ тӑруках тӗксӗмленчӗ. Ҫакна асӑрхасан капитан хӑй ыйтрӗ:

– Эсир пирӗн хӗре ӑҫтан пӗлетӗр? Тӑванӗ мар-и?

– Шел те, тӑванӗ пулаймарӑм-ха... Йӗкӗт хӗре пӗлнӗ пек ҫеҫ пӗлетӗп...

– Эппин, тусӗ... – тавҫӑрса илчӗ капитан. – Сирӗн тусӑр общежитири 444-мӗш пӳлӗмре. Шӑнса пӑсӑлчӗ пулас...

– Ун патне кӗрсе курма юрамӗ-ши?

– Чӑнахах калатӑр-и? Моряксене сывӑ хӗрсем кӑна кӑсӑклантараканччӗ-ҫке... – тӗлӗнчӗ капитан. – Каятӑрах-и? Эпӗ ун валли пӗчӗк кучченеҫ те хатӗрленӗччӗ...

Капитан моряка ҫӑратнӑ сӗт пысӑк мар банкине тухса пачӗ. Тӗрӗссипе, выҫлӑх пӑвакан Ленинградра ку – пысӑк кучченеҫ.

– Марья Дмитриевна – манӑн шанчӑклӑ ассистентка... Чирлерӗ... Халӗ общежитире, хӑвӑртрах сывалтӑрччӗ. Паян ерҫейместӗп, ыран кӑнтӑрла ун патне ҫитетӗпех, – ҫиҫсе илчӗ хӗрарӑмӑн тӑртаннӑ куҫӗ. Ахӑртнех, вӑхӑтлӑ канма тивӗҫмест ӑна.

Общежитин сивӗ ҫуртӗнче лифт ӗҫлемест. Чӳречесем ванчӑк, вӗсене мӗн килчӗ, унпа хупланӑ. Ура айӗнче кӗленче кӑчӑртатать. Хӗр сывлӑхӗ пирки пӑшӑрханакан йӗкӗт тӑваттӑмӗш хута васкаса хӑпарчӗ, анчах алӑк умӗнче чарӑнса тӑчӗ. Мӗнле кӗтсе илӗ ӑна Марье? Ӑна хӑй юратни пирки ку таранччен сӑмах та каламан вӗт-ха. Хӗртен те ун пирки нимӗн те илтмен. Кӑштах иккӗленсе тӑнӑ хыҫҫӑн йӗкӗт хуллен кнопка ҫине пусрӗ. Шалтан сас-хура илтӗнмерӗ. Кнопка ҫине татах та татах пусрӗ. «Тӑм пуҫ вӗт эпӗ! Электроэнерги ҫук ҫӗрте кнопка епле ӗҫлетӗр-ха!» – тарӑхсах ятласа илчӗ хӑйне йӗкӗт. Питӗрмен алӑка туртса уҫсан койка ҫинчен шинельне хывмасӑр выртнӑ хӗр тӑчӗ.

– Мирун, эсӗ-и? Эпӗ сана кӗтнӗ те, кӗтмен те... Вӑт тӗлӗнтермӗш!

Марье мӗлкӗшсе ҫунакан ҫуртана сӳнтернӗччӗ. Ара, госпиталь пурлӑхӗпе пӗлсе усӑ курмалла-ҫке-ха. Перекетлемеллескерне тепӗр хут ҫутрӗ, сӗтел сунтӑхӗнчен пергаментпа чӗркенӗ пӗчӗкҫӗ турӑш кӑларчӗ.

– Ҫак тӗнчере арӑш-терӗш саманара пире Турӑ Амӑшӗ сыхлатӑр!

Кӑкӑрӗ ҫине хӗрес хыврӗ хӗр. Йӗкӗт турӑш ҫине тӗпчевлӗн тинкерчӗ. Турӑ Амӑшӗ алӑри ывӑлӗ ҫине пуҫне пӗкнӗ, ун тавра ҫиччӗн ҫуртасемпе тӑраҫҫӗ. Турӑ Амӑшӗпе ывӑлне, вӗсен ҫывӑхӗнчи пирӗштисене асамлӑ ҫутӑ ҫутатать. Турӑш кӗтессисене чӗнтӗрлесе капӑрлатнӑ. Унӑн тӳнтер енне «Икона Божьей Матери-Почаевская» тесе ҫырнӑ.

– «Почаевская» мӗне пӗлтернине пӗлместӗн, пурпӗр питӗ хакла хуратӑп, мӗншӗн тесен ӑна тӑван аннем панӑ...

– Халӗ ӑҫта аннӳ? Мӗтри тете ӑҫта? Мӗншӗн пӗччен пурӑнатӑн? – ыйту хыҫҫӑн ыйту пачӗ хӗре Миккуль.

– Атте Ладога урлӑ ҫӳремелли ҫула юсаса тӑрать. Анне...

Амӑшне аса илнӗрен хӗр тӑруках йӗрсе ячӗ, тепӗртакран кӑна ун ҫинчен малалла калама пултарчӗ.

– Неваран шыв ӑсса хӑпарнӑ чухне пӑр картлашки ҫинче ӳксе вилнӗ...

Мирун хӗртен вӑрттӑнраххӑн ассӑн сывласа илчӗ, калаҫӑва урӑх енне куҫарчӗ:

– Мӗншӗн «Почаевская» тесе ҫырнӑ – каласа пама пултаратӑп. Тернополь таврашӗнче – халӗ ӑна, пӗлетӗн, тӑшман оккупациленӗ – Почаев хули пур. Ку хулара XVI ӗмӗрте арҫын мӑнастирӗ уҫнӑ. Ӑна Почаев-Успени лаврӗ тенӗ. Эппин, ҫав мӑнастир турӑшӗ ӗнтӗ ку...

– Пулма пултарать, – килӗшрӗ хӗр. – Аннене ӑна атте Украинӑна кайса килсен панӑ...

– Бородино патӗнчи ҫапӑҫу ҫинчен астӑватӑн пуль-ха. Ҫав ҫапӑҫу умӗн Кутузов турӑран пулӑшу тата ҫӑлӑнӑҫ ыйтса пупсене пӗтӗм ҫар умӗнче чаплӑн кӗлӗ тутарнӑ, салтаксем умне тем пысӑкӑш турӑш илсе пынӑ, ун ҫинче Ивери Турӑ Амӑшӗ ҫуталса тӑнӑ...

Турӑ Амӑшӗсем ҫинчен хӑй мӗн пӗлнине малалла калама май килмерӗ Мирунӑн.

– Ах! Ах! Куҫ хуралса килет... Вӑй пӗтсе ҫитрӗ... Выртма ирӗк пар мана... – тархасланӑ пек каларӗ Мируна хӗр.

Юратать-и ӑна Марье? Ун пирки Мирун пачах иккӗленмест. Юратмасть-тӑк ун ҫумне сухӑр пек ҫыпҫӑнмӗччӗ. Мирун хӑй юратать-и пӗрле ӳснӗ, пӗр класра вӗреннӗ чипер хӗре? Татӑклӑн калама пултараймасть. Анчах темшӗн-ҫке чунӗ урӑх хӗр патне туртӑнмасть.

Иккӗшӗн хушшинче юрату пирки калаҫу пачах пулман. «Юрататӑп» сӑмаха йӗкӗт те, хӗр те ҫӑвартан кӑларман. Юратӑва чечек ҫурма вӑхӑт ҫитеймен-ши? Кӗтмен ҫӗртен сиксе тухнӑ уйрӑлу кансӗрлерӗ-ши?

– Тавтапуҫ аса илсе ман пата килнӗшӗн... – йӑвашшӑн та ӑшшӑн йӑлтӑраса кайрӗ хӗр пичӗ вӑй илсе тӑрса ларсанах. Ҫак йӑл кулӑ унӑн шӳрекеленнӗ сӑмсаллӑ типшӗм питне урӑхрах сӑн кӳчӗ. Хӗр пурпӗр илӗртӳлӗхне ҫухатман.

Ҫын пурнӑҫӗнчи пӗр-пӗр тӗлпулӑва чи хӗпӗртӳлли, чи телейли тесе шутлама пулать. Вӑл нумай вӑхӑта е яланлӑхах асра юлать. Каярахпа ӑна вактӗвек таранах пӗр хутчен мар, икӗ хут та мар, пӗрмаях аса илетӗн, тӗлӗкре куратӑн. Ҫавнашкал тӗлпулӑва шӑпа хӑҫан пӳрнине ниепле те пӗлейместӗн, ӑна малтан палӑртса хума та май килмест. Ҫавӑн пек тӗлпулу кӗтнӗ иккен Мирун Пожеданова Ленинградра.

Суранланнӑ сылтӑм аллине бинтпа ҫыхса мӑйӗнчен ҫакнӑ яштака йӗкӗт ҫине Марье пӗр вӑхӑт сӑнавлӑн пӑхрӗ те мӑйӗнчен сулмаклӑн пырса ҫакӑнчӗ. Хӗр пичӗ шурса кайнӑ, куҫӗ хӗрелнӗ. Хӑйӗнчен вӗри ҫапать.

– Акӑ сана медицина службин капитанӗнчен пӗчӗк кучченеҫ! Манран икӗ банка тушенка. Ак ку вара сана сывалмалли эмел! – кӑларса хучӗ сӗтел ҫине кучченеҫсемпе Мирун.

– Кучченеҫсемшӗн чуп тӑвӑттӑм – чирлӗскер хӑяймастӑп. Ну, пӗррелӗхе хӑяймасӑр пултӑр! – вӗри тутипе ҫапах чуптурӗ хӗр йӗкӗте. Ҫав самантрах каялла чакса тӑчӗ.

– Суранланнӑ аллуна перӗнсе ыраттармарӑм-и?

Ун пирки Мирун нимӗн те шарламарӗ, кучченеҫсем пирки сӑмахне малалла тӑсрӗ.

– Ҫӑратнӑ сӗт хуҫи – Вера Константиновна врач-хирург ӗнтӗ. Ҫав тери кӑмӑллӑ, ҫав тери ӗҫчен хӗрарӑм. Упӑшки ҫар карапӗн капитанӗччӗ, анчах карапӗпе пӗрлех ҫухалчӗ вӑл. Арӑмӗ ҫаплах унран хыпар кӗтет...

Сывалмалли эмел текенни вырӑс эрехӗ иккен. Хуҫи пекех тирпейлӗ пӳлӗмре морякпа медсестра сӗтел хушшинче пӳрнеске пек пӗчӗкҫӗ черккесемпе ӑна пӗр-ик хутчен те ӗҫрӗҫ. Вӗсен хушшинчи калаҫу чылаях вӑраха пычӗ. Мӗн ҫинчен пупленӗ-ши йӗкӗтпе хӗр? Паллах, вӑрҫӑ хӑҫан вӗҫленесси, ҫӗнтерӗве кӗтсе илсен хӑйсен пурнӑҫне епле йӗркелесси ҫинчен. Тен, хальхинче юрату ҫинчен те калаҫнӑ пулӗ. Ӑна вара иккӗшӗ ҫеҫ пӗлеҫҫӗ.

– Эс килтӗн пулсан эпӗ час сывалатӑп ӗнтӗ... – шантарчӗ хӗр йӗкӗте.

Грифӗнчен симӗс хӑю ҫыхнӑ гитара тытрӗ аллине вӑл. Хӑй ялта чухнех кӗвӗленӗ «Сан чуну кама савать?» юрра янӑратма пуҫларӗ. Вӑйлӑ сасӑ пӳлӗмре шӑнӑҫаймасть, ҫӗмрӗк кантӑкран урамалла вирхӗнсе тухать, иртен-ҫӳрене пуҫ ҫӗклесе пӑхтарать, чарӑнса тӑнлама хистет. Утмӑлтурат куҫлӑ хӗр пӳрнисем ҫичӗ хӗлӗхрен чуна ҫывӑх асамлӑ кӗвӗ ҫуратаҫҫӗ.

/Малалли пулать/.

Пушкин та ывăлне хĕненĕ,

е Дворянсем ачисене мĕнле воспитани пани çинчен

Вырăс дворянстви историксен хушшинче халĕ те хĕрÿ тавлашу çуратать. Обществăн çак сийĕ пĕр евĕрлĕхĕ пирки те калаçу вырăнсăр. Çапах та ачисене воспитани парас тĕлĕшпе вĕсем пĕр принципсенех пăхăннă.

Авалхи дворянсен пурнăçĕ паян, чăн та, историре кăна çырăнса юлнă. XVIII-XX ĕмĕрсенче пурăннисен кун-çулĕ вара, илемлĕ литературăпа мемуарсене пула, пирĕншĕн уçăмлăрах. Раççей элити, апла тăк, çамрăк ăрăва мĕнле мелсемпе воспитани пама тăрăшнă-ха?

Сăпка юрринчен пуçласа...

Иртнĕ ĕмĕрсенче дворянсен çемйисенче те пепке вилесси шайĕ пысăк пулнă. Çапах та вăл вăхăтра чи çÿлти сословисем те нумай ача çуратнă. Чĕрĕ юлнă кашни пепке Турă парни шутланнă. Тин кун çути курнăскерне ĕмĕртме тÿрех ятарлă хĕрарăма чĕнсе илнĕ /XIX ĕмĕр варринченех çапла пулнă ку/. Чаплă çемьерен тухнă хĕрарăмшăн кăкăр ĕмĕртесси чыссăр шутланнă. Ача çитерме крепостной хĕрарăмсен хушшинче суйланă – паллах, пысăк кăкăрлине, пĕрхĕнсе тухас пек хĕрлĕ питлине. Ун пирки сывă та сĕтлĕ тенĕ. Унсăр пуçне ача çумĕнче яланах нянька /крепостной хĕрарăм/ е бонна /чикĕ леш енчен ятарласа илсе килни/ пулнă. Хăшĕнпе килĕшÿ тăвасси çемье бюджечĕпе çыхăннă.

Тепĕр чухне ют çĕршывран тасалăха мала хурса та илсе килнĕ. Паллă çулçÿревçĕ географ П.П.Семенов-Тян-Шанский хăйĕн нянисем-ял хĕрарăмĕсем çинчен çапла çырнă: "Манăн анне çине тăрсах тирпейлĕрех пулма ыйтатчĕ, вĕсене вара ку питĕ килĕшместчĕ".

Кăкăр ĕмĕртме пăрахтарнă хыççăн ачашăн чи çывăх тус няня пулса тăнă. Боннăсемпе те çывăх туслашма пултарнăха шăпăрлансем, анчах та кун пекки сайра пулса иртнĕ.

Яланхи ыйту: ашшĕ тата ачисем

Дворянсен çемйинче иерархи питĕ çирĕп пулнă: чи çÿлте – ашшĕ, чи аялта – ачи. Ашшĕсем тăтăшах çуртăн чи шăп та лăпкă кĕтесĕнче, ачапăчаран май пур таран инçетре вырнаçнă пÿлĕмре, ĕçлесе ларнă. Арçынсем час-часах çула тухса çÿренĕ, çемье ыйтăвĕсене татса панă. Ачисемпе вĕсем сайра хутшăннă. Çакă та кил-йышра çирĕп йĕрке тытма пулăшнă – кун пек чухне пепкисем йăх пуçне питĕ хисепленĕ, пĕр сăмахсăр пăхăннă. Ашшĕ-амăшĕ вара ачисемпе ятарласах çепĕççĕн калаçман, унран та ытла, туйăмсене пачах ирĕке яман темелле – йĕрки çапла пулнă. В.А.Сологуб граф çырнă тăрăх, "пирĕн пурнăç атте-анне-рен айккинче иртнĕ. Пире вĕсем патне сывлăх сунма тата ырă каç сунма кăна илсе пыратчĕç. Эпир вĕсене апатшăн тав тăваттăмăр, аллисене чуптăваттăмăр. Çав вăхăтрах аттене те, аннене те "эсĕ" тесе калама юраман. Юратăва çапла виçеллĕ порципе кăна панă пире".

Çапла, йĕрке çирĕп пулнă, ачасене иртĕхтермен. Аслисемпе пĕр сĕтел хушшинче апатланасси те пурне те тивĕçмен. Яланах та мар. Енчен те тивĕççсен те сĕтелĕн чи аякри кĕтесĕнче пĕр сăмах чĕнмесĕр, сасă кăлармасăр лармалла пулнă. Калăпăр, Наташа Ростова уяв сĕтелĕ хушшинче: "Анне, мĕнле пирожнăй пулать?" – тесе ыйтни те этикета пăсни шутланнă. Юрать-ха, Наташăн амăшĕ ырă чунлă пулнă та хĕре каçарнă.

Дворянсен ачисем ашшĕсен пиçиххине те тăтăшах астивнĕ. Ытларах чухне шăпăрлансем алăран ан вĕçерĕнччĕр тесе те лекнĕ пулас вĕсене. Паллă сăвăç А.С.Пушкин та ачисене çак меслетпех ăса вĕрентнĕ. Унăн аппăшĕ çырăвĕсенчен пĕринче çапла çырнă: "Александр хăйĕн ывăлне, икĕ çулта кăна пулнине пăхмасăрах, ислетет кăна. Машенькăна та çакланать унран. Çапах та Александр – ачаш ашшĕ". XIX ĕмĕрĕн иккĕмĕш çурринчен пуçласа, Европа витĕмĕпе, Раççей педагогики те аталаннă, дворянсем те ачисемпе çемçерех хутшăнма пуçланă.

Пулас салтаксем

Арçын ачасем пиллĕк тултариччен нянечкăсем вĕсен çумĕнче пулнă. Каярахпа вара пулас салтаксене арçынсен аллине куçарнă. Халĕ ĕнтĕ вĕсем "арçын воспитанийĕ" илнĕ. Çапла вара пилĕк çултан пуçласа амăшĕсен те арçын ачасене ытлашши ачашлама юраман – капла пăсăласси те часах вĕт.

"Тăван çĕршыва юратмалла, ăна хÿтĕлемешкĕн яланах хатĕр пулмалла" – çакăн пек воспитани панă дворянсен арçын ачисене. Вĕсене мĕн пĕчĕкрен пиçĕхтернĕ, йĕркене хăнăхтарнă – ирех ура çине тăратнă, палăртнă расписание çирĕп пăхăнтарнă. Çапла майпа арçын ачасене çар ретне тăма хăнăхтарнă.

"Эпĕ анне варĕнчен те тухайман-ха, ман пирки вара Семенов полкне "сержант" тесе çырса та хунă", – шÿтленĕ А.С.Пушкин "Капитанская дочка" тĕп сăнарĕн ятĕнчен. Анчах та кашни шÿтрех чăнлăх пайĕ те пурри – никамшăн та вăрттăнлăх мар.

Арçын ачасене мĕн пĕчĕкрен чыс туйăмне хăнăхтарнă. Ку вара хăюллă, пысăк чунлă пулма ыйтнă. Çавăн пекех дворянинăн тĕрĕс пурăнма тивнĕ, улталама юраман, унсăр пуçне тивĕçлĕ воспитани тата пĕлÿ илмелле пулнă вĕсен. "Кама нумай панă – унран нумай ыйтаççĕ", – çапла шухăшланă ашшĕ-амăшĕ. Çавăнпах вĕсен ывăлĕсен кирек мĕнле туйăма та пытарса хăйсене алăра тытма тивнĕ. Хурланнине те, ыратнине те, шикленнине те палăртма юраман.

Пулас дворянинăн тĕп палли – хăйне алăра тытни. Ку – унăн характерĕн тĕп енĕ пулмалла. Çакна çамрăкранах аталантарас тесе каярахпа вăл гувернер аллине куçать. Лешĕ вара мăйăхĕ шăтма пуçланăскертен куçне пачах вĕçертмест.

Арçын ачасене те, хĕр пĕрчисене те православи тĕнне çирĕп ĕненме хăнăхтарса ÿстернĕ. Унта вара нравственноç, тивĕç, чыс пĕрпĕринпе тачă çыхăннă.

Çемье управçисем

Хĕр пĕрчисене вара мĕн пĕчĕкрен тирпейлĕхе вĕрентнĕ. Çав вăхăтрах хăйсен сăнпитне, уттине, кĕлеткине сăнасах тăмалла пулнă вĕсен. "Аристократ кĕлетки" вĕсен визит карточки шутланнă. Тепĕр тесен, ку сывлăхшăн та усăллă кăна пулнă. Хитре кĕлеткеллĕ пултăр тесе хĕрачасене ятарлă хусканусем тутарттарнă, тăтăшах урай çумнех çыпăçса выртмалла пулнă вĕсен. Нумайăшĕ корсетпа çÿренĕ. Чи кирли – хăйне илемлĕ тыткалани хĕрачашăн хăнăхнă йăлана çаврăнмалла пулнă. Гувернанткăсем çакна çирĕп тĕрĕслесе тăнă, чиперуксене самантлăха та канма паман. Вĕсене те ачаш ÿстермен, пачах тепĕр май, организмĕсене пиçĕхтерме, сывлăхĕсене çирĕплетме тăрăшнă.

"Барышньăсен" кулленхи çипуçĕ ансатлăхпа палăрса тăнă. Чаплă тумтире уявсенче кăна тăхăннă. "Тулăх пурăнмалла, анчах та пушă чап кирлĕ мар", – дворянсем хĕрĕсене çапла вĕрентсе ÿстернĕ. Хĕрарăмсен хушшинче ÿссе хĕрсем хуçалăха тытса пыма кăна мар, çемьеллĕ пурнăç вăрттăнлăхĕсене те вĕреннĕ. Сăмахран, хăвна килĕшекен каччăна мĕнле çавăрмалла? Килĕшни пирки тÿрреммĕн пырса калаймастăн-çке-ха. Чи кирли – дворян çемйинче ÿснĕ хĕрĕн мăнкăмăллăх пулмалла мар. Кирек кампа та пĕр шайри çын пек хутшăнмалла.

Унсăр пуçне дворянкăн таса ят пулмалла. Ку та питĕ пĕлтерĕшлĕ. Нравственноç ыйăтвĕсене вĕсемпе ачаллах сăмах хускатнă – хĕрлĕхе упрамалли çинчен калаçнă. Сăпайлă пулма вĕрентнĕ. Хĕрĕн урама пĕччен тухма юраман – гувернанткăпа, лакейпа е тăванĕсемпе пĕрле кăна. Пике хăйне çын хушшинче тытма вĕрентĕр, ют çынран ан вăтантăр тесе ăна малтанах ачасен балĕсене илсе çÿренĕ. 16-17 çула çитсен вара хĕрсене чăн-чăн балсенех илсе тухма тытăннă. Çакăн хыççăнах вĕсем ăмăртса тенĕ пек качча тухнă.

Вĕренÿ

Ачасене пилĕк çултан кая юлмасăр хутла вĕрентме пуçланă. Малтанах шăпăрлан кириллицăпа паллашнă. Анчах та каярахпа çакă вулава чылай кăткăслатнă – "аз", "буки" сыпăксенчен сăмах пуçтарма йывăр пулнă.

Ачасем Псалтырь вуланинчен пуçланă – вăл кашни килтех пулнă-çке. Унăн содержанийĕ те пĕлтерĕшлĕ пулнă. Д.И.Фонвизин çапла аса илнĕ: "Чиркÿ кĕнекисене вуласа эпĕ славян чĕлхине вĕреннĕ, унсăр вара вырăсла епле ăнланăн?" XIX ĕмĕрĕн иккĕмĕш çурринче тĕн кĕнекисене хальхи вĕренÿ тытăмĕ хĕсме пуçланă.

Çав вăхăтрах ачасене ташлама хăнăхтарнă – пулас дворянинăн кĕлеткине тыткалама пĕлмелле пулнă. Танцмейстерсем питĕ çирĕп ыйтнă. Çапла вара арçын ачасемшĕн вĕсен урокĕсем нумай чухне асапа çаврăннă.

Гувернанткăсемпе гувернерсем 7-10 çул тултарнă ачасемпе ĕçленĕ. Вĕсене ют чĕлхе, математика, ытти предметпа вĕрентнĕ. 10 çул хыççăн вара киле учительсене чĕнме пуçланă. Паллах, кĕсье хулăнăшĕ те пĕлтерĕшлĕ пулнă. Çавăнпа хăш-пĕр предмета ашшĕ-амăшĕ хăех вĕрентнĕ. Çакă кăсăклă, грамматикăна алла илнĕ хыççăн вырăс чĕлхине малалла вĕренмен. Вăл "хăех вырăна ларĕ" тесе шухăшланă. Лайăх пĕлÿ илнĕ каччăсемпе çапла пулса пынă та, хĕрсемшĕн вара ку йывăрлăха çаврăнса юлнă. Пикесем тăван чĕлхепе туслă пулман сăлтав çакăнпа çыхăннă та. Çакăн пек майрасенчен пĕри – Пушкин Татьяни. Ас тăватăр-и: "Она по-русски плохо знала, журналов наших не читала, и выражалася с трудом на языке своем родном..."

Дворянсенчен паллă çын нумай тухнă. Вырăс чунĕн генийĕсен хушшинче А.Пушкин, М.Лермонтов, Ф.Тютчев, Л.Толстой, Н.Карамзин, М.Салтыков-Щедрин, А.Толстой, Н.Некрасов, Н.Гумилев, А.Ахматова, И.Бунин, М.Зощенко, В.Набоков тата ыттисем.

Ашшĕ-амăшĕн кĕсйин хулăнăшне кура каччăсемпе хĕрсем килте кăна мар, лицейра, кадет корпусĕнче, университетра, институтра пĕлÿ илме пултарнă. Вĕсенчен чи палли Смольнăй çумĕнчи пулнă. Унта, чăн та, хĕрсене Спарта условийĕсенчех тытнине калаççĕ, çав сăлтавпах тĕрлĕрен хак паракан пур. Çапах та ку "мăнастирте" те хĕрсем хăйсене аван туйнă – çамрăклăхĕ пирки вĕсенчен нумайăшĕ ырăпа кăна аса илет. Унсăр пуçне çак институтран вĕренсе тухнă пикесен чылайăшĕн пурнăçĕ йĕркеллех майлашăнса пынă.

/Дети. Майл.ру/.

И-ХИ-ХИК

– Ывăла кăкăр ĕмме мĕнле пăрахтармаллине те пĕлместĕп...

– Мĕнле-мĕнле... “Ывăлăм, ÿсрĕн ĕнтĕ, санăн çара кайма та вăхăт, аннÿне вара унта илмеççĕ”, – те...

* * *

Арăмĕ упăшкине темĕнле Валя çумне кĕвĕçнĕ. Хайхи сайтра “Валя” ятпа регистрациленнĕ те мăшăрĕ патне çыру çырнă: “Атя, пăрах хăвăн ухмах арăмна, мана качча ил! Санăн Валя”. Кĕçех хурав илнĕ хайхи: “Эпĕ халĕ те сана, ухмаха, качча илнĕ. Валя вара – арçын, манăн пуçлăх”.

* * *

– Диван çинчи вараланчăк вырăна тасатрăм-ха.

– Мĕн турăн?

– Уйрăлтăм.

* * *

– Иванов мĕнле унта?

– Тинех асапĕ вĕçленнĕ.

– Вилсе кайман пуль?

– Çук, арăмĕнчен уйрăлнă.

* * *

70 çулти арçын медосмотр тухма пынă.

– Çулăрсене кура сирĕн сывлăх питĕ çирĕп теме юрать. Калăр-ха, açăр миçере вилнĕ вара сирĕн?

– Кам каларĕ вилнĕ тесе? Вăл 92-ре пулин те хăйне питĕ лайăх туять-ха.

– Тĕлĕнсе каймалла! Аслаçăр вара миçе çулччен пурăннă?

– Мĕншĕн – “пурăннă”? Вăл 115 тултарчĕ, çитес эрнере авланма хатĕрленет.

– Ухмаха тухма пулать! Мĕн нуши çитнĕ вара авланма?

– Кам каларĕ нушапа тесе? Хĕрĕн çие юлнă – авланмах тивет!

* * *

– Питĕ ăслă йытă çухалчĕ. Шарик, енчен те эсĕ çак пĕлтерĕве вулатăн пулсан, тархасшăн, киле шăнкăравла.

* * *

Хитре мар, уксах, начар калаçакан, çĕтĕк-çатăк тăхăннă арçын “Евчĕ” мăшăрлану агентствине пынă.

– Эпĕ пуян, илемлĕ, шанчăклă хĕрарăма качча илесшĕн! – тет хайхи.

– Анчах та сирĕн пек арçынна тăр-ухмах хĕрарăм кăна качча тухма пултарнине ăнланатăр пулĕ эсир?

– Юрĕ, тăр-ухмах та пултăр, эппин, вăл...

* * *

– Иванов, сире ĕçрен кăларса яратăп эпĕ!

– Тĕлĕнмелле, чурасене сутаççĕ тесе шухăшланăччĕ эпĕ...

* * *

Пурнăçран киленÿ кам ытларах илнĕ: 6 ача ашшĕ-и е 6 миллион тенкĕ хуçи-и?

– Паллах, 6 ача ашшĕ. 6 миллион хуçине татах та татах кирлĕ.

* * *

– Кала-ха, сан умра эпĕ “девятка” машинăпа мар, мерседеспа чарăннă тăк эсĕ манпа ярăнма пынă пулăттăн-и?

– Эпĕ кунта шашкă кĕрĕкпе мар, фуфайкăпа тăнă тăк эсĕ чарăннă пулăттăн-и?

* * *

Экзамен. Студентка ыйтусене хуравлаймасть, преподаватель кĕç-вĕç начар паллă лартса парса аудиторирен кăларса яма пултарать. Алăк хыçĕнче студенткăн юлташĕсем тăпăртатса тăраççĕ: мĕн тумалла? Сасартăк алăк яри уçăлса каять те каччăсенчен пĕри аудиторие вирхĕнсе кĕрет:

– Иванова! Санăн ывăл çуралнă!

Преподаватель саламлать, зачеткăна паллă лартса парса сывпуллашать.

* * *

Кÿршĕсем калаçаççĕ.

– Ĕнер санăн йĕкехÿрÿ манăн пахчана кĕрсе кайнă.

– Йĕкехÿре мар вăл – такса.

– Пĕлместĕп ĕнтĕ, манăн кушак вара ăна йĕкехÿре вырăнне йышăннă...

* * *

Корпоратив хыççăн.

– Ан кăшкăр, чунăм. Йăлтах каласа кăтартатăп. Ĕçмен эпĕ. Пачах. Арçынсемпе чуптуман. Апат çинĕ те ташланă. Ыйтусем пур-и?

– Пур. Кĕпÿ ăçта?!

* * *

Участок уполномоченнăйĕ старикпе ятлаçать.

– Ваççильч, атя, юхтарма пăрах сăмакунна!

– Юхтарнă, юхтаратăп, юхтарăп та.

– Хупса хуратпăр вĕт.

– Ывăл юхтарĕ.

– Ăна та хупатпăр.

– Мăнук юхтарĕ.

– Ăна та хупатпăр.

– А, ăна хупнă çĕре эпĕ тухатăп ĕнтĕ.

* * *

– Салам!

– Салам!

– Ĕçсем мĕнле?

– Лайăх.

– Лайăх-и?! Эпĕ вара сана ĕçре маншăн тунсăхласа ларать тесе... Курăр-ха эсир – унăн йăлтах лайăх. Апла каях хăвăн юххусем патне. Мансăр та лайăх пурăнакан каччăпа мĕн тесе тĕлпулмалла манăн? Сывă пул!!!

Качча кайса килтĕм. Аран чĕрĕ юлтăм. Ах, çав хĕрарăма темĕн те пĕлес килниех пĕтерет çав...

РЕКЛАМА ТАТА ПĔЛТЕРÿСЕМ

ТУЯНАТĂП КУПЛЮ

18.Бычков, тёлок, коров, лошадей. Т. 8-962-599-47-06.

39.Коров, бычков и лошадей. Т. 8-960-310-98-78.

109.Бычков, тёлок, коров, свиноматок. Т. 8-937-014-49-97.

ĔÇ РАБОТА

126.Монолитчики, плотники, **монтажники,** шлифовщики, **каменщики,** сварщики. Питание, спецодежда. Вахта. Т. 8-925-002-22-38.

ПУЛĂШУ УСЛУГИ

38.Чистка колодцев. Т. 8-961-342-90-59.

45.Лечение алкоголизма, табакокурения. Т.: 89030662902, 89276673368. *Лиц. 5001001230 от 08.06.2007. Имеются противопоказания, проконсультируйтесь со специалистом.*

51.Бурение колодцев, скважин, кольца колодезные высококачественные. Доставка. Тел.: 8-927-847-71-43, 8-937-379-00-80.

152.Бурение скважин на воду. Т. 89603021293.

171.Кровельные, фасадные работы. Т. 8-903-322-04-79.

197.Бурение скважин на воду. Опыт, качество. Т. 89656876888.

246.Бурение скважин на воду до 50 м. **Чистка** старых **скважин.** Т. 8-906-381-60-37.

260.Бурение скважин /до 90 м./. Недорого. Т. 89278625531.

СУТАТĂП ПРОДАЮ

2.Акция! Блоки керамзитобетонные 20х20х40 – 33 руб., 12х20х40 – 29 руб., 10х20х40 – 25 руб., **песок,** гравмассу. Высокое кач-во. Д-ка. Т. 8-967-470-46-77.

3.Акция! Кольца колодезные диам. 0,7 м., 1 м., 1,5 м. Доставка манипулятором. **Бурение.** Т. 8-967-470-46-77.

4.Немецкие ПЛАСТИКОВЫЕ ОКНА. Низкие цены. Пенсионерам скидки. Замер. Доставка – бесплатно. Без вых. **Т. 8-987-576-65-62.**

5.Блоки керамзитобетонные 20х20х40, 12х20х40, 9х20х40 пропаренные, гидро-вибропрессованные заводские от производителя – недорого, **цемент, песок.** Доставка. Разгрузка. Без выходных. Кассовый чек, документы. Т. 8-960-301-63-74.

6.КРОВАТИ от 2000 р., ПЛАСТИКОВЫЕ ОКНА. Т.: 89278441501, 674642.

7.Гравмассу, песок, щебень, керамзит. Дёшево. Д-ка. Т. 38-97-13.

8.Гравмассу, песок, **щебень,** торф, кирпичный бой, **керамблок, керамзит.** Пенсионерам, уч. ВОВ – скидки. Т. 8-905-199-01-22.

10.Сетку-рабицу от производителя – более 80 видов, сетку сварную – более 30 видов, **профнастил,** гвозди, **столбы,** проволоку. Изготовление ворот, калиток. Доставка. Выездная сварка /генератор/. Грузоперевозки. Т.: 68-05-67, 34-70-70.

11.Срубы для бани. Т. 37-28-74.

17. Песок, гравмассу, керамзит, чернозём, **навоз.** Доставка. Т. 8-905-197-40-19.

21.Керамблоки, гравмассу, песок. Т.: 89033456307, 89176757528.

23.Гравмассу, песок, бой кирпича, **щебень.** Д-ка. Т. 89061355241.

24.ГРАБЛИ, косилки, **сажалки,** копалки, **окучники, опрыскиватели.** Доставка. Т. 89278533596.

26.КЕРАМБЛОКИ /20х20х40, 12х20х40, 10х20х40/, **керамзит** в мешках, **цемент,** кирпич, **к/кольца.** Доставка. Т. 89033468556.

30.Гравмассу, песок, щебень, керамзит. Д-ка. Т. 89053465671.

31.Гравмассу, песок, керамзит, кирп. бой. Д-ка. Т. 89033225766.

48.Керамблоки, бой кирпича, бетона; сваи, **ОПГС,** песок, **ФБС.** Т. 89063814420.

58.Гравмассу, щебень, песок, керамзит, бетон, чернозём. Д-ка. Недорого. Т. 89276687015.

59.ТЕПЛИЦЫ от производителя. Низкие цены. Т. 48-16-54.

89.БЛОКИ керамзитобетонные от производителя. Высокое качество. Низкие цены. Доставка. Документы. Т. 89373866629.

123.Гравмассу, песок, навоз. Доставка по старым ценам. Т. 8-927-850-28-21.

127.ТЕПЛИЦЫ из поликарбоната от производителя. Т. 8-919-679-47-04.

128.ТЕПЛИЦЫ из поликарбоната от производителя. Т. 8-927-667-62-02.

133.СЕТКУ-РАБИЦУ от производителя около 100 видов, **сетку** сварную, кладочную, штукатурную; **проволоку,** столбы. Доставка. Т.: 68-30-45, 8-937-952-22-11.

138.ОКНА, ТЕПЛИЦЫ, обшивка домов, **двери** /сталь/. Гарантия 15 л. Скидки 40 %. Т. 89196624097.

143.ТЕПЛИЦЫ от производителя – от 5950 руб. Т. 89276682828.

170.Профнастил, металлочерепицу, сайдинг. Т. 89033220479.

172.Тротуарные ПЛИТЫ, брусчатку. Доставка, укладка. Скидки. Гарантия. Т. 89033220479.

174.МОГИЛЬНЫЕ ОГРАДЫ, заборы, ворота и др. изделия от производителя Т. 89276682828.

180.Отруби, зерно, к/корм, сахар, муку. Доставка. Т. 89373916016.

183.Окна Чувашии. **ПЛАСТИКОВЫЕ ОКНА, жел. двери.** Т. 89050281182.

205.Цемент, песок, **гравмассу,** щебень, **керамзит, блоки.** Д-ка. Т.: 89278497675, 89278497674.

232.Заменитель цельного молока для телят и поросят. Т. 8-987-668-17-17.

Юрату кÿрекен чечексем

Кил-çуртра хăтлă та канлĕ, лăпкă пултăр, юратупа килĕшÿ хуçалантăр тесен çак чечексене ÿстермелле.

Спатифиллум /халăхра «хĕрарăм телейĕ» теççĕ/ ÿстерме пуçласан пĕчченнисем те иккĕмĕш çуррине тупаççĕ иккен. Çамрăк мăшăр телейлĕ пулĕ, йыш хушма ĕмĕтленекеннисен çуртне те часах аист вĕçсе килĕ. «Хĕрарăм телейĕ» яланах килĕшÿпе юрату кÿрет.

Фиалка ÿсекен килте хирĕçÿпе харкашу питĕ сайра пулать. Чылайăшĕ çак чечеке çирĕп юрату палли тет.

Гибискус е китай рози. Килте ку чечек «тупăнни» сире часах хĕрÿллĕ те вĕри туйăм çавăрса илессе систерет.

Хойя /плющ/. Ку чечекĕн Керри ятлă тĕсне хăш-пĕр çĕршывра валентинка вырăнне нарăсăн 14-мĕшĕнче те парнелеççĕ. Ăна çывăрмалли пÿлĕме лартсан вăл уйрăмах витĕмлĕ.

Мирт çамрăксене ăнăçлă пĕрлешме пулăшать. Аслисен çемйине тăнăçлăхпа телей кÿрет. Чылай çĕршывра ăна мăшăрланакансене парнелеççĕ.

Аихризон кил-çурта савăнăçпа, телейпе, юратупа пуянлатать. Ахальтен мар ăна халăхра «телей йывăççи», «юрату йывăççи» теççĕ.

Калатея кил ăшшине упракан чечек шутланать.

Хлорофитум. Халăхра ку ÿсен-тăран çемьене лăпкăлăхпа канлĕх, телей кÿнине ĕненеççĕ.

Кислица /оксалис/. Енчен те сирĕн юратнă çыннăра тупмалла е çемьене сыхласа хăвармалла тăк – килте çак чечеке лартмаллах.

Антуриум /«Арçын телейĕ»/ юратура телейпе ăнăçу кÿрет. Арçынсене çавăн пекех вăй хушать.

« ХЫПАР »
Издательство çурчĕ" автономи учрежденийĕ

УЧРЕДИТЕЛЬСЕМ: ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН ИНФОРМАЦИ ПОЛИТИКИН ТАТА МАССĂЛЛĂ КОММУНИКАЦИСЕН МИНИСТЕРСТВИ, ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН ИНФОРМАЦИ ПОЛИТИКИН ТАТА МАССĂЛЛĂ КОММУНИКАЦИСЕН МИНИСТЕРСТВИН “ХЫПАР” ИЗДАТЕЛЬСТВО ÇУРЧĔ” ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН АВТОНОМИ УЧРЕЖДЕНИЙĔ

Директор – тĕп редактор В.В.ТУРКАЙ

Чăваш Хĕрарăмĕ

Çырăнмалли индекс: 11515

Редактор – М.М.ИЛЬИНА

Дежурнăй редактор – Е.М.АТАМАНОВА

Хаçата Федерацин çыхăну, информаци технологийĕсен тата массăллă коммуникацисен тытăмĕнчи тĕрĕслев служби 2013 çулхи апрель уйăхĕн 30-мĕшĕнче ПИ № ФС77-54016 номерпе регистрациленĕ.

РЕДАКЦИПЕ ИЗДАТЕЛЬ АДРЕСĔ: 428019, Шупашкар хули, Иван Яковлев проспекчĕ, 13, Пичет çурчĕ
ЫЙТСА ПĔЛМЕЛЛИ ТЕЛЕФОНСЕМ: 55-07-21, 56-00-67, 56-03-54, 28-83-67, 28-85-33.
Факс: /8352/ 28-83-70, 56-20-07
Электрон почти: hypar@mail.ru

Хаçатри рекламăсăр тÿлевлĕ информаци материалĕсем “Реклама çинчен” Федераци саккунĕн 2 ст. килĕшÿллĕн **“Аталану сулĕпе”, “Ят-сум”, “Ĕç тата çын”, «Самана таппи»** рубрикăсенче пичетленеççĕ.

Номере 24.04.2015 алă пуснă. Пичете графикпа 19 сехет те 30 минутра алă пусмалла, 19 сехетре алă пуснă.
Хаçата «Хыпар» Издательство çурчĕ» АУ техника центрĕнче калăпланă, «Чăваш Ен» ИПК» АУО типографийĕнче пичетленĕ.
428019, Шупашкар хули, И.Яковлев проспекчĕ, 13.
56-00-23 – издательство директорĕ.
Тираж 8305. Заказ 1551.